

**UCHWAŁA NR XLIV/632/13
RADY MIASTA ZABRZE**

z dnia 21 października 2013 r.

**w sprawie przyjęcia Programu Edukacji Ekologicznej dla miasta Zabrze na lata 2013 – 2020,
„Przez edukację do zrównoważonego rozwoju”**

Na podstawie: art. 18 ust. 2 pkt 15 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (tekst jednolity Dz. U. z 2013 r. poz. 594 z późn. zm.), art. 92 ust. 1 pkt 1 ustawy z dnia 5 czerwca 1998 r. o samorządzie powiatowym (tekst jednolity Dz. U. z 2013 r. poz. 595 z późn. zm.), w związku z art. 1 pkt 11, 15 i 16 ustawy z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty (tekst jednolity Dz. U. z 2004 r. Nr 256, poz. 2572 z późn. zm.), art. 77 i art. 79 ustawy z dnia 27 kwietnia 2001 r. Prawo ochrony środowiska (tekst jednolity Dz. U. z 2008 r. Nr 25, poz. 150 z późn. zm.) oraz art. 4 ust. 3 ustawy z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (tekst jednolity Dz. U. z 2013 r. poz. 627 z późn. zm.), a także art. 3 ust. 2 pkt 8 ustawy z dnia 13 września 1996 r. o utrzymaniu czystości i porządku w gminach (tekst jednolity Dz. U. z 2012 r. poz. 391 z późn. zm.), na wniosek Prezydenta Miasta Zabrze

**Rada Miasta Zabrze
uchwała:**

- § 1. Przyjąć Program Edukacji Ekologicznej dla miasta Zabrze na lata 2013 – 2020, „Przez edukację do zrównoważonego rozwoju”, stanowiący załącznik do niniejszej uchwały.
- § 2. Wykonanie uchwały powierzyć Prezydentowi Miasta Zabrze.
- § 3. Uchwała wchodzi w życie z dniem podjęcia.

Przewodniczący Rady Miasta
Zabrze

mgr Marian Czochara

PROGRAM EDUKACJI EKOLOGICZNEJ DLA MIASTA ZABRZE NA LATA 2013 - 2020

„PRZEZ EDUKACJĘ DO ZRÓWNOWAŻONEGO ROZWOJU”

Zabrze, 2013 r.

„Z tysięcy pięknych słów, listy pobożnych życzeń i długich deklaracji dotyczących poprawy stanu środowiska naszej Planety można by wnosić, że za chwilę będzie świetnie, a może jeszcze lepiej...

Rzeczywistości nie budują jednak słowa, lecz czyny, działania, a o te znacznie trudniej.

Pomysł może by się i znalazł, ale zaraz mnożą się trudności – brak czasu, brak pieniędzy, brak...

Musimy być świadomi, że aby wartości ekologiczne uczynić żywą rzeczywistością trzeba nam pracy nad sobą, pracy dla wielkich spraw publicznych.”

Niniejszy dokument powstał w wyniku prac koordynowanych przez Biuro Głównego Inżyniera Miasta dr Czesławę Węclewicz Doradcę Prezydenta oraz mgr Bożenę Hazy - Wydział Oświaty i mgr Grażynę Skirmuntt – nauczyciela doradcę metodycznego z Zespołu Szkół Ogólnokształcących nr 12 w Zabrze z wykorzystaniem materiałów udostępnionych przez

nauczycieli i nauczycieli doradców metodycznych:

1. Małgorzatę Adamek – Przedszkole nr 33
2. Marię Antonik – Przedszkole nr 12
3. Ewę Bilską – Przedszkole nr 49
4. Karolinę Bugla – Szkoła Podstawowa nr 24
5. Ludomirę Borys-Paradysz – Przedszkole nr 3
6. Dorotę Bywalec – Przedszkole nr 39
7. Marię Cichoń – Zespół Szkół nr 18
8. Joanna Cieplińska – Lis - Zespół Szkół Nr 3
9. Sławomira Czypczara – Zespół Szkół Ogólnokształcących nr 12
10. Iwonę Dąbrowską-Waśniewską – Zespół Szkół Specjalnych nr 39
11. Dorotę Fresel – Zespół Szkół nr 20
12. Mariolę Gabzdyl – Przedszkole nr 38
13. Barbarę Garczyk – Szkoła Podstawowa nr 31
14. Mariolę Jakubiec - Gawron – Centrum Kształcenia Praktycznego i Ustawicznego w Zabrzu
15. Agatę Gąsior – Szkoła Podstawowa nr 17
16. Barbarę Giela – Przedszkole nr 24
17. Marię Gorczyca – Zespół Szkół Ogólnokształcących nr 5
18. Aleksandrę Graczewską – Przedszkole nr 1
19. Katarzynę Graczyk – Przedszkole nr 25
20. Lucynę Grandę – Zespół Szkół nr 17

21. Ryszarda Grucę – Centrum Kształcenia Praktycznego i Ustawicznego w Zabrze
22. Janinę Grzegorzólkę – Gimnazjum nr 16
23. Urszulę Surel-Hildebrand – Zespół Szkół Spożywczych
24. Jolantę Hopko – Gimnazjum nr 20
25. Monikę Jaremków – Zespół Szkolno-Przedszkolny nr 16
26. Agnieszkę Jegorow – Przedszkole nr 23
27. Justynę Juranko – Zespół Szkół nr 10
28. Aleksandrę Justynę – Przedszkole nr 11
29. Sonię Kaczmarek – Zespół Szkolno-Przedszkolny nr 8
30. Annę Kaczmarską – Gimnazjum nr 20
31. Izabelę Kaczmarzyk – Zespół Szkół nr 18
32. Eleonorę Kaczorowską – Szkoła Podstawowa nr 26
33. Marka Kaczyńskiego – Zespół Szkolno-Przedszkolny nr 9
34. Grażynę Kasperek – Szkoła Podstawowa nr 15
35. Marcina Kłaka – Gimnazjum nr 20
36. Ewę Kocimską – Szkoła Podstawowa nr 24
37. Alicję Korol – Szkoła Podstawowa nr 5
38. Jolantę Koscielny – Przedszkole nr 48 z Oddziałami Integracyjnymi
39. Sylwię Kot – Szkoła Podstawowa nr 26
40. Mariolę Krinke – Przedszkole nr 7
41. Ryszarda Kumalskiego – Gimnazjum nr 29
42. Elżbietę Kurasiewicz – Szkoła Podstawowa nr 25
43. Henrykę Kurnicką – Przedszkole nr 35
44. Elżbietę Latochę – Szkoła Podstawowa nr 16

45. Anetę Ćwikiel-Łobodę – Zespół Szkół Ogólnokształcących nr 13
46. Grażyna Kossowska – Łysy - Zespół Szkół nr 3
47. Elżbietę Maciążek – Gimnazjum nr 12
48. Janusza Makowskiego – Młodzieżowy Dom Kultury nr 1
49. Gabrielę Malek – Przedszkole nr 28
50. Dorotę Małek – Szkoła Podstawowa z Oddziałami Integracyjnymi nr 8
51. Joanna May - Zespół Szkół nr 3
52. Mirosława Mendeckiego – Zespół Szkół nr10
53. Janinę Michalską – Szkoła Podstawowa nr 6
54. Mariana Mleczo – Zespół Szkolno-Przedszkolny nr 7
55. Halinę Molińską – Przedszkole nr 49
56. Barbarę Mucha – Przedszkole nr 8
57. Renatę Myśliwiec – Przedszkole nr 6
58. Beatę Nieć Szkoła Podstawowa nr 1
59. Elżbietę Olejnik – Przedszkole nr 43
60. Bożenę Olichwer – Szkoła Podstawowa nr 28
61. Dariusza Ordysińskiego – Zespół Szkół Ogólnokształcących nr 13
62. Marzenę Oterman – Szkoła Podstawowa nr 5
63. Bożenę Owczarzak – Gimnazjum nr 16
64. Jana Pająka – Szkoła Podstawowa nr 21
65. Wiesławę Pałuszka – Szkoła Podstawowa nr 23
66. Teresę Paradowską – Zespół Szkół Specjalnych nr 41
67. Ewę Pecką – Przedszkole nr 34
68. Beatę Plachta – Szkoła Podstawowa nr 43
69. Annę Przepiórę – Przedszkole nr 6

70. Ludmiłę Prusko – Szkoła Podstawowa nr 14
71. Eugenię Pudło – Szkoła Podstawowa nr 18
72. Teresę Put – Ognisko Pracy Pozaszkolnej nr 3
73. Karola Rapiera – Szkoła Podstawowa nr 7
74. Danutę Resterniak – Zespół Szkół Specjalnych nr 40
75. Annę Rosę – Zespół Szkół Specjalnych nr 40
76. Marlenę Rybacką – Zespół Szkół Specjalnych nr 38
77. Małgorzatę Nowosad-Siedlecką – Szkoła Podstawowa z Oddziałami Integracyjnymi nr 8
78. Małgorzatę Skubacz – Zespół Szkolno-Przedszkolny nr 6
79. Dorotę Sowę – Przedszkole nr 48 z Oddziałami Integracyjnymi
80. Katarzynę Sputo – Przedszkole nr 29
81. Stanisławę Stus – Zespół Szkół Specjalnych nr 40
82. Alicję Szostek – Zespół Szkół Ogólnokształcących nr 14
83. Marię Szpakowską – Gimnazjum 21 – Zespół Szkół nr 20
84. Iwonę Konińską-Skwarek – Przedszkole nr 28
85. Marka Smudę – Zespół Szkół nr 18
86. Marię Szpakowską – Zespół Szkół nr 20
87. Sabinę Tatz – Szkoła Podstawowa nr 7
88. Irenę Trzensiok – Szkoła Podstawowa nr 7
89. Małgorzatę Turek – Przedszkole nr 27
90. Małgorzatę Tyrała – Przedszkole nr 47
91. Marię Urbańczyk – Przedszkole nr 46
92. Barbarę Wichary – Szkoła Podstawowa nr 24
93. Irenę Więcek – Przedszkole nr 19

94. Jolanta Wilk – Zespół Szkół nr 3
95. Liliannę Winter – Zespół Szkół Ogólnokształcących nr 5
96. Magdalenę Kaernbach-Wojtaś – Zespół Szkół Ogólnokształcących nr 11
97. Barbarę Wolską – Przedszkole 23
98. Wojciecha Woźniaka – Zespół Szkół nr 10
99. Irmę Małgorzatę Wrzosek – Zespół Szkół Ogólnokształcących nr 11
100. Marzenę Zakrzewską – Przedszkole nr 41
101. Justynę Zawadzką – Przedszkole nr 9
102. Marka Ziętala – Szkoła Podstawowa nr 43
103. Janinę Ziętek – Zespół Szkół Ogólnokształcących
104. Beatę Ziółkowską – Przedszkole nr 14
105. Jana Zygmunta – Szkoła Podstawowa nr 22

Pracowników samorządowych z Urzędu Miejskiego w Zabrzu:

1. Katarzynę Dzióbę – Zastępcę Prezydenta Miasta
2. Krzysztofa Lewandowskiego – Zastępcę Prezydenta Miasta
3. Jana Pawlucha – Zastępcę Prezydenta Miasta
4. Ewę Weber – Sekretarza Miasta Zabrze
5. Grzegorza Janeckiego – Głównego Inżyniera Miasta
6. Piotra Barczyka – Skarbnika Miasta
7. Walentego Biedulskiego – Wydział Infrastruktury Komunalnej
8. Jolantę Błaszczak – Wydział Ekologii
9. Małgorzatę Bombelkę – Pełnomocnika Prezydenta ds. rewitalizacji
10. Mariusza Brzóska – Wydział Organizacyjny

11. Ewę Dybał – Wydział Ochrony Zdrowia i Polityki Społecznej
12. Agnieszkę Dudę – Wydział Infrastruktury Komunalnej
13. Janusza Famulickiego – Wydział Ekologii
14. Elżbietę Gąsior – Wydział Ekologii
15. Andrzeja Gąskę – Wydział Oświaty
16. Michała Góździa – Wydział Infrastruktury Komunalnej
17. Joannę Ilnicką – Zastępcę Skarbnika
18. Małgorzatę Juchniewicz – Wydział Strategii i Rozwoju Miasta
19. Aleksandrę Jurecką – Biuro Rady Miejskiej
20. Sandrę Kandzia – Wydział Infrastruktury
21. Olgę Klemczak – Wydział Ekologii
22. Rafała Kobosa – Pełnomocnika Prezydenta ds. Inwestorów
23. Annę Kochel – Wydział Strategii i Rozwoju Miasta
24. Dorotę Kosińską – Wydział Promocji i Turystyki
25. Annę Krause – Wydział Organizacyjny
26. Dariusza Krawczyka – Wydział Kontaktów Społecznych
27. Marię Krybus – Biuro Rady Miejskiej
28. Krystynę Kurowską – Doradcę Prezydenta Miasta
29. Barbarę Kukuś-Popiół – Wydział Infrastruktury Komunalnej
30. Adama Łobko – Biuro Planowania Przestrzennego
31. Magdę Malinowską – Wydział Kontaktów Społecznych
32. Eugeniusza Mizerskiego – Wydział Strategii i Rozwoju Miasta

33. Łukasza Morawskiego – Wydział Strategii i Rozwoju Miasta
34. Zbigniewa Naramskiego – Wydział Infrastruktury Komunalnej
35. Artura Nowakowskiego – Wydział Zarządzania Kryzysowego
36. Ewę Popławską – Wydział Strategii i Rozwoju Miasta
37. Zenona Rodaka – Biuro Planowania Przestrzennego
38. Dariusza Rymaszewskiego – Wydział Infrastruktury Komunalnej
39. Elżbietę Sikorę – Wydział Komunikacji
40. Marcina Siwego – Biuro Planowania Przestrzennego
41. Jana Szulika – Wydział Ochrony Zdrowia i Polityki Społecznej, koordynatora ds. uzależnień
42. Beatę Szuran – Wydział Oświaty
43. Czesławę Winecką – Wydział Ochrony Zdrowia i Polityki Społecznej
44. Ewę Wolnicę – Wydział Oświaty
45. Czesława Zdechlikiewicza – Wydział Kontaktów Społecznych

Pracowników innych instytucji:

1. Ryszarda Bębna – Miejski Ośrodek Sportu i Rekreacji w Zabrze
2. Janusza Bronic – Centrum Kształcenia Praktycznego i Ustawicznego w Zabrze
3. Joannę Chmiel – Dom Kultury w Zabrze Pawłowie
4. Łucję Chrzęstek-Bar – Radną Rady Miasta w Zabrze
5. Gabrielę Pudło-Chojnacką – Radną, Wiceprzewodniczącą Rady Miasta Zabrze

6. Mariana Czocharę – Radnego, Przewodniczącego Rady Miasta Zabrze
7. Grzegorza Czocharę – Członka Zarządu, Zastępcę Dyrektora ds. Rozwoju Zabrzeńskiego Przedsiębiorstwa Energetyki Ciepłej Spółka z o.o.
8. Zenona Doroza – A.S.A. Eko – Polska Sp. z o.o.
9. Krzysztofa Gaskę – Politechnika Śląska w Gliwicach, Wyższa Szkoła im. B. Jańskiego Wydział Zamiejscowy w Zabrzu
10. Zdzisława Iwańskiego – Miejski Ośrodek Sportu i Rekreacji w Zabrzu
11. Krystiana Jonecko – Radnego Rady Miasta Zabrze
12. Jana Jurkiewicza – Muzeum Górnictwa Węglowego w Zabrzu
13. Brygidę Kaczmarczyk – Zakład Videotechniki Filmowej VSV w Zabrzu
14. Pawła Kaczmarczyka – Zakład Videotechniki Filmowej VSV w Zabrzu
15. Mariannę Kaernbach – Radną, Przewodniczącą Komisji Oświaty i Wychowania Rady Miasta Zabrze
16. Ryszarda Kleina – Miejski Ośrodek Kultury w Zabrzu
17. Grażynę Kochel – Zabrzeńskie Przedsiębiorstwo Energetyki Ciepłej Spółka z o.o.
18. Agnieszkę Kokoszkę – Zabrzeńskie Przedsiębiorstwo Energetyki Ciepłej Spółka z o.o.
19. Urszulę Koszutką – Poradnia Psychologiczno-Pedagogiczna w Zabrzu
20. Krystynę Kubicę – Politechnika Śląska w Gliwicach
21. Małgorzatę Madej – Zabrzeńskie Przedsiębiorstwo Energetyki Ciepłej Spółka z o.o.
22. Rafała Madziaga – Zabrzeńskie Przedsiębiorstwo Energetyki Ciepłej Sp. z o.o.

23. Joannę Mazur – ASA Eko – Polska, Zabrze Sp. z o.o.
24. Stanisławę Mikulak – Radną Rady Miasta Zabrze
25. Alinę Nowak – Powiatowy Urząd Pracy w Zabrzu
26. Wiesława Paradysza – Miejskie Przedsiębiorstwo Gospodarki Komunalnej – Zabrze – ASA Sp. z o.o.
27. Gerda Piernikarczyka – Radnego Przewodniczącego Komisji Gospodarki Komunalnej i Ochrony Środowiska Rady Miasta Zabrze
28. Urszulę Potykę – Radną Rady Miasta Zabrze, Muzeum Górnictwa Węglowego w Zabrzu
29. Zespół ds. Promocji Zdrowia w Zabrzu w składzie osobowym:
 - Ryszard Bęben – MOSiR
 - Jolanta Błaszczak – Wydział Ekologii
 - Ewa Dybał – Wydział Ochrony Zdrowia i Polityki Społecznej
 - Maria Krybus – Biuro Rady Miejskiej
 - Janina Lipina – Higiena Szkolna
 - Małgorzata Matuszewska – Śląskie Centrum Chorób Serca
 - Urszula Potyka – Radna Rady Miasta Zabrze,
 - Teresa Przybyłowicz – nauczyciel Centrum Kształcenia Praktycznego i Ustawicznego
 - Krystyna Rożek-Lesiak – Prezes Stowarzyszenia „Misericordia”
 - Jan Szulik – koordynator ds. uzależnień
 - Beata Szuran – Wydział Oświaty
 - Bogumiła Szymczyk – przewodnicząca Komisji
 - Czesława Winecka – Wydział Ochrony Zdrowia i Polityki Społecznej

30. Annę Solecką-Bacia – Radną Rady Miasta Zabrze
31. Bartłomieja Szewczyka – Zabytkowa KWK „GUIDO”
32. Danutę Tarkowską – Miejski Ogród Botaniczny
33. Annę Wieczorek – Zabytkowa KWK „GUIDO”
34. Magdalenę Włodowską – Zabytkowa KWK „GUIDO”
35. Katarzynę Włodarczyk – „Nowiny Zabrzeńskie”
36. Małgorzatę Góra-Wolny – Miejski Ogród Botaniczny - Centrum Edukacji Ekologicznej
37. Jarosława Wywiła – ASA Eko – Polska Sp. z o.o.
38. Michała Zarzeckiego – P.P.H.U. „DRAMA”
39. Joannę Zatorską – Miejskie Przedsiębiorstwo Gospodarki Komunalnej – Zabrze
40. Lesława Złotorowicza – Prezesa Zarządu, Dyrektora Zabrzeńskiego Przedsiębiorstwa Energetyki Ciepłej Sp. z o.o.

SPIS TREŚCI

I.	WPROWADZENIE	str.	16
II.	EDUKACJA A ZRÓWNOWAŻONY ROZWÓJ	str.	25
III.	ZAŁOŻENIA OGÓLNE PROGRAMU	str.	34
	3.1. Sposób realizacji	str.	47
	3.2. Metodyka działań	str.	50
IV.	ZAŁOŻENIA SZCZEGÓŁOWE	str.	52
	4.1. Zalecenia merytoryczne	str.	52
	4.2. Procedury osiągania celów	str.	55
V.	DZIAŁANIA PRAKTYCZNE DOTYCHCZASOWE	str.	58
	5.1. Blok ochrona przyrody	str.	58
	5.2. Blok ochrona środowiska	str.	59
	5.3. Gospodarka odpadami	str.	60
	5.4. Blok człowiek a środowisko	str.	61
VI.	BLOKI TEMATYCZNE I ZAGADNIENIA DO REALIZACJI	str.	65
	6.1. Blok ochrona przyrody	str.	65
	6.2. Blok ochrona środowiska	str.	70
	6.3. Blok gospodarka odpadami	str.	76
	6.4. Blok człowiek a środowisko	str.	81
VII.	BLOKI TEMATYCZNE I ZAGADNIENIA DO REALIZACJI NA ODPOWIEDNICH POZIOMACH EDUKACYJNYCH – PRZYKŁADOWE		
		str.	87
	7.1. Poziom I – Przedszkola	str.	88
	Blok ochrona przyrody	str.	89
	Blok ochrona środowiska	str.	91
	Gospodarka odpadami	str.	93
	Blok człowiek a środowisko	str.	94
	7.2. Poziom II – klasy I, II, III szkoły podstawowej	str.	96
	Blok ochrona przyrody	str.	99
	Blok ochrona środowiska	str.	100
	Gospodarka odpadami	str.	102
	Blok człowiek a środowisko	str.	104
	7.3. Poziom III – klasy IV, V, VI szkoły podstawowej	str.	106
	Blok ochrona przyrody	str.	110
	Blok ochrona środowiska	str.	112
	Gospodarka odpadami	str.	115

Blok człowiek a środowisko	str. 117
7.4. Poziom IV – klasy I, II, III gimnazja	str. 118
Blok ochrona przyrody	str. 122
Blok ochrona środowiska	str. 125
Gospodarka odpadami	str. 127
Blok człowiek a środowisko	str. 129
7.5. Poziom V – klasy I, II, III szkoły ponadgimnazjalne	str. 132
Blok ochrona przyrody	str. 136
Blok ochrona środowiska	str. 137
Gospodarka odpadami	str. 138
Blok człowiek a środowisko	str. 139
7.6. Poziom VI – kółka zainteresowań, zajęcia pozaszkolne	str. 141
7.7. Poziom VII – nauczyciele, animatorzy, dorośli, seniorzy osoby aktywne ekologicznie, przedstawiciele przedsiębiorstw branżowych	str. 143
Blok ochrona przyrody	str. 143
Blok ochrona środowiska	str. 144
Gospodarka odpadami	str. 144
Blok człowiek a środowisko	str. 145
VIII. PRZYKŁADOWY RAMOWY HARMONOGRAM REALIZACJI – MINIMALNY, ROCZNY	str. 147
IX. ROZWÓJ SYSTEMU WSPÓŁPRACY MIĘDZYSEKTOROWEJ I DIALOGU SPOŁECZNEGO	str. 162
X. RACJONALNE WYKORZYSTANIE I ROZWÓJ BAZY SŁUŻĄCEJ EDUKACJI EKOLOGICZNEJ	str. 173
10.1. Zgromadzenie danych o jednostkach prowadzących edukację ekologiczną.	str. 173
10.1.1 Edukacja ekologiczna prowadzona w placówkach oświatowych i ich baza	str. 174
10.1.2. Edukacja ekologiczna prowadzona w jednostkach zarządzających obszarami cennymi przyrodniczo, obszarami chronionymi i leśnymi	str. 176
10.1.3. Edukacja ekologiczna prowadzona przez organizacje pozarządowe	str. 177
10.1.4. Edukacja ekologiczna nieformalna i mimowolna prowadzona przez inne podmioty	str. 178
10.2. Ośrodki Edukacji Ekologicznej	str. 178
10.3. System finansowania edukacji ekologicznej	str. 179
10.4. Plan działań	str. 179

XI.	EWALUACJA I PODSUMOWANIE	str. 187
	11.1. Wskaźnikowy system monitorowania celów programu	str. 190
XII.	LITERATURA	str. 194
XIII.	ANEKS NR 1	str. 197
XIV.	ANEKS NR 2	str. 198

I. WPROWADZENIE

„Wiek XXI będzie stuleciem ekologii, albo nie będzie go wcale”

Henryk Skolimowski

Człowiek jest jednym z elementów przyrody, dlatego też musi zdawać sobie sprawę z odpowiedzialności za stan środowiska w dobie szybkiego rozwoju cywilizacyjnego i degradacji środowiska naturalnego.

W nawiązaniu do powyższego, coraz większego znaczenia nabiera edukacja ekologiczna, ochrona przyrody i środowiska, gdzie w procesie zmiany na lepsze oraz podnoszenia świadomości ekologicznej społeczeństwa ważną rolę odgrywa samorząd lokalny.

Podjęcie działań na rzecz ochrony przyrody i środowiska stanowi lokalną inicjatywę wpisującą się w zobowiązania Polski wynikające z ustaleń Zgromadzenia ONZ z 2002 roku, które ustanowiło lata 2005 -2014 Dekadą Edukacji dla Zrównoważonego Rozwoju, zwanej także Dekadą Zmian.

Działania podejmowane na rzecz edukacji ekologicznej pozwalają wcielić w życie zapisy zawarte w Narodowej Strategii Edukacji Ekologicznej (NSEE) „Przez edukację do zrównoważonego rozwoju”, mówiące o roli formalnego systemu kształcenia w prowadzeniu ustawicznej edukacji ekologicznej na wszystkich poziomach kształcenia. A ustawiczna edukacja ekologiczna pozwala realizować cele określone w NSEE.

Działania podejmowane na rzecz edukacji ekologicznej powinny:

- budować w skali lokalnej i globalnej odpowiedzialność obywatelską i uświadamiać mieszkańcom - w każdym wieku - ich prawa i obowiązki w zakresie ochrony przyrody i środowiska;
- zapewniać dostęp do aktualnej wiedzy proekologicznej na wszystkich poziomach edukacyjnych i we wszystkich kontekstach

społecznych, tj. rodzinnych, szkolnych, zawodowych oraz w społeczności lokalnej;

- zapewniać możliwość nauki oraz wspierać dążenia do zrozumienia funkcjonowania przyrody przez mieszkańców, w szczególności przez dzieci i młodzież.

Edukacja ekologiczna nie może ograniczać się do przekazywania wiadomości niezbędnych do zrozumienia funkcjonowania przyrody, ale przede wszystkim powinna służyć rozwijaniu wrażliwości na problemy środowiska i podnoszeniu świadomości oraz kształtowaniu właściwych postaw, w szczególności dotyczących własnej aktywności i odpowiedzialności za podejmowane decyzje.

Dlatego też szeroko rozumiana edukacja ekologiczna powinna być edukacją dla zrównoważonego rozwoju, która wykracza poza formalne systemy nauczania. Taką, która w praktyce wykorzystuje interdyscyplinarne podejście do edukacji, oferując dzieciom i młodzieży, a także osobom dorosłym w każdym wieku, sposobność do nauki, do twórczego rozwoju oraz poznawania praw i wynikających z nich obowiązków.

Problemy i zadania należy rozwiązywać wspólnie z zainteresowanymi grupami społecznymi poprzez kierowanie konkretnych, dostosowanych do nich propozycji i form – szczególnie z obszaru oddziaływania obejmującego problemy środowiska naturalnego.

W działaniach na rzecz zrównoważonego rozwoju szczególnie ważna jest rola nauczycieli, edukatorów i osób aktywnych ekologicznie - liderów.

Celowe działania edukacyjne obejmują nie tylko wiedzę z zakresu ekologii i ochrony środowiska, ale także dotyczą umiejętności zastosowania jej w codziennym życiu.

Z założenia nie mogą to być działania jedynie okazjonalne, czy przypadkowe; konieczne jest wielokrotne ich powtarzanie, aż pojawią się dowody na to, że pożądane postawy proekologiczne i prośrodowiskowe staną się trwałym elementem zachowań mieszkańców.

Edukacja ekologiczna oznacza, że każde - nawet najmniejsze - działanie, jeśli tylko służy dobru Ziemi, ma sens i jest potrzebne.

Ustawiczna edukacja ekologiczna powinna być prowadzona wielopłaszczyznowo i powinna obejmować:

1. Działania edukacyjne:

- edukacja podstawowa realizowana w przedszkolach, szkołach, placówkach oświatowych i kulturalnych poprzez prowadzenie zajęć dydaktycznych, kółek zainteresowań,
- działalność edukacyjna prowadzona przez inne niż przedszkola i szkoły, placówki oświatowe i kulturalne – w tym inicjatyw branżowo–przedsiębiorczych np. MPGK, ZPEC, ZPWik, FORTUM, TAURON, GZE itd.,
- seminaria tematyczne,
- warsztaty tematyczne,
- prelekcje,
- konferencje,
- udostępnianie literatury i publikatorów tematycznych.

2. Działania popularyzatorskie:

- publikacje plakatowe i ulotki,
- audycje tematyczne w środkach masowego przekazu, w szczególności w mediach lokalnych (radio, TV),
- kampanie outdoor – billboardy, citylighty, komunikacja miejska itp.,
- Internet,

- publikacje w prasie lokalnej dotyczące problematyki ochrony przyrody i środowiska oraz działań podejmowanych w tych obszarach, w szczególności dotyczących gospodarki odpadami,
- imprezy terenowe lub plenerowe poświęcone odpowiedniej tematyce ochrony przyrody i środowiska.

3. Działania informacyjne:

- udostępnienie informacji o walorach środowiskowo – przyrodniczych, terenach chronionych, dziedzictwie przyrody i jego ochronie, dziedzictwie kultury materialnej miasta itp.,
- udostępnienie informacji o działaniach podejmowanych na rzecz ochrony przyrody i środowiska, w tym gospodarowania odpadami oraz ochrony zdrowia,
- udostępnienie informacji o ochronie przed zagrożeniami (p. poż., powódź, susza, katastrofa, zagrożenia chemiczne, hałas, upał, mróz itp.),
- udostępnienie informacji o punktach zbierania odpadów i możliwościach selektywnej zbiórki odpadów.

Przyjęto, że **Program Edukacji Ekologicznej** będzie realizowany na kilku poziomach edukacyjnych:

I poziom	- przedszkola
II poziom	- klasy I, II, III szkoły podstawowej
III poziom	- klasy IV, V, VI szkoły podstawowej
IV poziom	- gimnazja
V poziom	- szkoły ponadgimnazjalne
VI poziom	- kółka zainteresowań, zajęcia pozaszkolne

**VII poziom - nauczyciele, animatorzy, dorośli, seniorzy,
osoby aktywne ekologicznie, przedstawiciele
przedsiębiorstw branżowych.**

Program został opracowany zgodnie z Rozporządzeniem Ministra Edukacji Narodowej z dnia 8 czerwca 2009 roku w sprawie dopuszczenia do użytku w szkole programów wychowania przedszkolnego i programów nauczania oraz dopuszczenia do użytku szkolnego podręczników (Dz. U. Nr 89, poz. 370 z 2009 z późn. zm.).

Dla wychowania przedszkolnego starano się skoncentrować na:

- kształtowaniu wrażliwości zarówno na piękno, jak i na szkody w środowisku,
- oddziaływaniu na styl życia i świadomość ekologiczną dzieci, rodziców, dziadków,
- kształtowaniu nawyków i zachowań proekologicznych w życiu codziennym.

Dla wyższych poziomów kształcenia koncentrowano się na:

- poznaniu praw i współzależności rządzących przyrodą, a także zachodzących pomiędzy przyrodą a człowiekiem,
- kształtowaniu umiejętności rozwiązywania problemów zgodnie z posiadaną wiedzą i przyswojonym systemem wartości,
- rozbudzaniu wrażliwości na piękno przyrody i ład przestrzenny,
- kształtowaniu postawy szacunku dla życia i zdrowia, zarówno własnego jak i wszystkich innych istot żyjących na ziemi.

Program realizuje cele kształcenia i treści nauczania zawarte w Rozporządzeniu Ministra Edukacji Narodowej z dnia 23 grudnia 2008 roku w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół (Dz. U. Nr 4, poz. 17 z 2009 r. z późn. zm.).

Propozycje programowe zostały opracowane przez nauczycieli doradców metodycznych, nauczycieli koordynatorów, animatorów oraz pracowników samorządowych i innych w układzie obejmującym **siedem poziomów edukacyjnych**.

Program dotyczy przede wszystkim tzw. perspektywy środowiskowej w podziale na bloki tematycznie – zadaniowe:

- **ochrona przyrody,**
- **ochrona środowiska,**
- **gospodarka odpadami,**
- **człowiek a środowisko.**

Przesłaniem Programu jest wychowanie odpowiedzialnego za środowisko naturalne mieszkańca Zabrze (w skali lokalnej, jak i globalnej), który świadomie dąży do zrównoważonego rozwoju, rozumianego jako jedyną drogę postępu w rozwoju społeczeństwa, przy równoczesnym zachowaniu dóbr przyrody dla przyszłych pokoleń.

Z uwagi na specyfikę, zarówno społeczną, jak i środowiskową, Miasta skoncentrowano się w Programie na trzech kierunkach zgodnych ze Strategią Rozwoju Miasta Zabrze na lata 2007-2020:

- 1. Podnoszenie świadomości ekologicznej mieszkańców Zabrze, jako systematyczną i skorelowaną edukację od przedszkola po Uniwersytet III wieku, osoby zaangażowane w edukację ekologiczną.**
- 2. Rozwój systemu współpracy międzysektorowej i dialogu społecznego, jako dobre współdziałanie oraz przepływ informacji pomiędzy placówkami oświatowymi, kulturalnymi, opiekuńczo-wychowawczymi, instytucjami, organizacjami pozarządowymi i osobami zaangażowanymi w edukację ekologiczną. Powszechny dostęp do informacji o stanie środowiska i działaniach dotyczących edukacji ekologicznej.**

3. Racjonalne wykorzystanie i rozwój bazy służącej powszechnej edukacji ekologicznej, a także wzrost wiedzy i umiejętności edukatorów oraz praktyczne zaangażowanie dzieci, młodzieży i dorosłych w działania na rzecz środowiska.

Niniejszy Program uwzględnia powyższe kierunki i je rozwija, tam gdzie to możliwe, ustalone w Programie. Jednakże największą uwagę w Programie położono na rozwój świadomości ekologicznej mieszkańców Zabrza, tj. na działania gminnych jednostek organizacyjnych w celu realizacji zadań w nim zawartych.

Uwzględniając powyższe założenia, cele ogólne Programu to:

- **wzrost świadomości ekologicznej uczestników programu i potencjalnych odbiorców,**
- **kształtowanie postawy odpowiedzialności za obecny i przyszły stan środowiska oraz gotowości do działań na rzecz zrównoważonego rozwoju ,**
- **rozwijanie wrażliwości i poczucia odpowiedzialności i potrzeby szybkiej reakcji na problemy ekologiczne,**
- **poszerzenie wiedzy na temat zagrożeń ekologicznych oraz sposobów ich przeciwdziałaniom,**
- **rozwijanie zamiłowania do piękna przyrody i nauczanie szacunku, odpowiedzialności oraz troski za otaczający nas świat ożywiony i nieożywiony,**
- **zrozumienie zależności istniejących w przyrodzie oraz związków człowieka z naturą.**

W Programie starano się położyć odpowiedni nacisk na problematykę lokalną. Wynika to z pozytywnego wpływu na zaangażowanie uczestników działań, czyli społeczności lokalnych, które jest tym większe, im bliższe są im postawione cele.

Podstawowymi **celami lokalnych działań edukacyjnych** opierających się na celach ogólnych są:

- **poznawanie podstawowych zasad poszanowania zasobów naturalnych i nauczanie ich oszczędzania,**
- **poznawanie motywów i sposobów ochrony i kształtowania środowiska, ze szczególnym uwzględnieniem aspektów lokalnych,**
- **zachęcanie do podejmowania różnorodnych działań praktycznych na rzecz ochrony przyrody i środowiska, w tym przede wszystkim walorów i zasobów lokalnych,**
- **współdziałanie międzysektorowe z wymianą poglądów oraz wykorzystaniem istniejącej bazy oraz jej poszerzaniem.**

Rzeczywista realizacja programu z dbałością o wysoką jakość całości będzie istniała tylko wtedy, gdy wszyscy będą jej realizatorami.

Zgodnie z Programem wymienione cele będą realizowane w konkretnych obszarach edukacyjnych:

- edukacja w terenie, rozumiana jako zajęcia w terenie, warsztaty, badania, obserwacje, ścieżki dydaktyczne, przyszkolne miejsca do edukacji terenowej itd.,
- konkursy, turnieje, wystawy, rozumiane jako wydarzenia cykliczne i jednorazowe obejmujące konkretną tematykę zawartą w Programie Edukacji Ekologicznej,
- akcje, kampanie, projekty edukacyjne, rozumiane jako jednorazowe lub cykliczne działania – wydarzenia o określonych celach, skierowane do określonej grupy odbiorców,
- podnoszenie wiedzy i umiejętności w zakresie edukacji ekologicznej, rozumiane jako szkolenia, warsztaty, konferencje, seminaria itd.,
- przepływ informacji i komunikacja, rozumiane jako strony www, baza informacji, przekazywanie informacji do mediów, forum dyskusyjne, itd.,
- doposażanie placówek, rozumiane jako wyposażenie w sprzęt służący edukacji ekologicznej, pomoce dydaktyczne, multimedialne itp.,
- materiały edukacyjne, rozumiane jako wydawnictwa, publikacje, ulotki, plakaty, banery itp.,
- inne działania wynikające z bieżących potrzeb, rozumiane jako niezbędne i nieprzewidziane wcześniej zadania pojawiające się w trakcie roku szkolnego,

- planowanie struktury oraz form organizacji edukacji ekologicznej w aspekcie potrzeb i możliwości finansowych.

Jest to zgodne z misją Strategii Rozwoju Miasta Zabrze na lata 2007-2020, a także z zapisami Narodowej Strategii Edukacji Ekologicznej oraz strategią edukacyjną z zakresu ochrony środowiska dla społeczności Miasta Zabrze:

„Przygotowanie mieszkańców Miasta Zabrze do aktywnego, świadomego uczestnictwa w kształtowaniu dobrej jakości i wysokiego standardu środowiska”.

Program edukacji ekologicznej określa jedynie ramy tematyczne i czasowe, które w zakresie metodycznym rozwijane będą przez wszystkich uczestniczących w jego realizacji, w szczególności przez dyrekcje placówek oświatowych, nauczycieli, uczniów i ich rodziców, animatorów i pozostałych aktywnych ekologicznie mieszkańców Zabrze.

Takie podejście umożliwia współzawodnictwo uczestników w realizacji Programu poprzez publiczne prezentacje efektów projektów.

II. EDUKACJA A ZRÓWNOWAŻONY ROZWÓJ

Edukacja ekologiczna kształtuje całościowy obraz relacji między człowiekiem, społeczeństwem i przyrodą. Ukazuje zależność człowieka od środowiska oraz uczy odpowiedzialności za zmiany dokonywane w środowisku naturalnym.

Edukację ekologiczną należy traktować jako nieodłączny element całego procesu edukacyjnego, a także polityki informacyjnej, strategii gospodarczej i ochrony zdrowia ludności.

Edukacja XXI wieku winna opierać się na czterech filarach, tj. uczymy się, aby:

1. poznawać i wiedzieć,
2. działać,
3. żyć wspólnie z innymi ludźmi,
4. być i żyć pełnią życia.

Wiedza oraz umiejętności interpretowania rzeczywistości, a także przystosowywanie się do zachodzących niezwykle dynamicznie zmian, są nowymi zadaniami edukacji.

Znaczenie kształcenia społeczeństwa dla zrównoważonego rozwoju zostało już dawno zauważone i znalazło swoje odbicie w zapisach „II Polityki Ekologicznej Państwa” (PEP II) oraz w „Narodowej Strategii Edukacji Ekologicznej” (NSEE), w „Strategii Zrównoważonego Rozwoju Polski do roku 2025”, a także w długookresowej Strategii Rozwoju Kraju „Polska 2030” wraz z dokumentami średniookresowymi, dotyczącymi np. Bezpieczeństwa Energetycznego i Środowiska.

Polityka zmierzająca do trwałego i zrównoważonego rozwoju realizowana jest jako edukacja formalna dla dzieci, młodzieży i dorosłych, czyli dla społeczności lokalnych. Centrum Edukacji Ekologicznej wspomaga te działania.

Równolegle biegnie edukacja nieformalna z udziałem mediów, organizacji pozarządowych, fundacji, stowarzyszeń, przedsiębiorstw branżowych itp.

Strategiczną rolę w zakresie polityki ekologicznej państwa, także w zakresie edukacji ekologicznej, pełni Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej (www.infosigw.gov.pl) oraz wojewódzkie, fundusze ochrony środowiska i gospodarki wodnej (w woj. śląskim - Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej w Katowicach: www.wfosigw.katowice.pl).

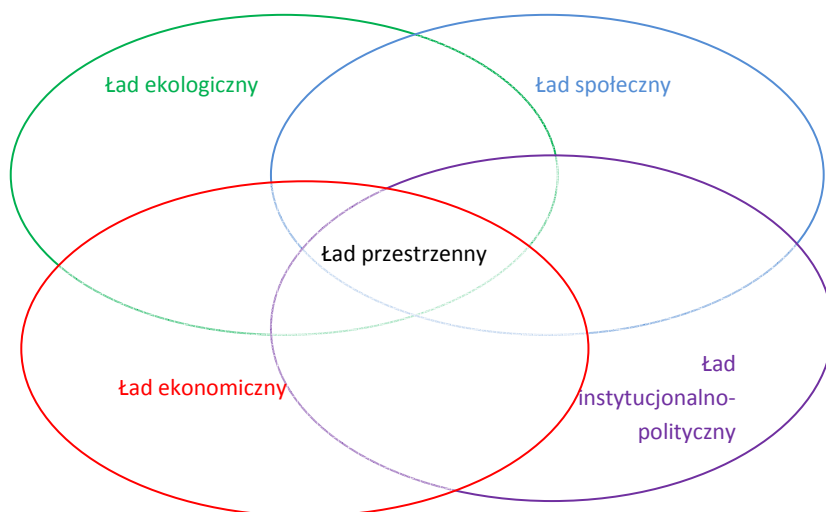
Również Ministerstwo Środowiska (www.mos.gov.pl) wspiera te działania.

Edukacja ekologiczna jest jednym z elementów składowych tworzenia zrównoważonego rozwoju, w tym zrównoważonego rozwoju społecznego. Elementami tego rozwoju są: ład społeczny, ład ekologiczny, ład ekonomiczny i ład instytucjonalno – polityczny, dla których wspólny obszar określany jest jako ład przestrzenny (patrz rysunek 1).

Powiązania pomiędzy poszczególnymi obszarami pokazują, że edukacja ekologiczna jest szeroko rozumianym elementem edukacji społecznej.

Części wspólne odpowiednich ładów wskazują na trudności i ograniczenia występujące w sferze politycznej, gospodarczej i społecznej, które to jednocześnie stają się problemem w prowadzeniu odpowiedniej edukacji ekologicznej. Te trudności i ograniczenia uniemożliwiają osiągnięcie ładu przestrzennego, czyli odpowiedniego standardu życia społeczeństwa miasta.

Rysunek 1. Zrównoważony rozwój – ład przestrzenny, ład zewnętrzny.

Źródło: Długoszyn 2012, Środowiskowa Komunikacja Społeczna, czyli demokratycznie rozmawiamy o ekologii.

Edukacja jest fundamentem kreowania zrównoważonego rozwoju. Służy tworzeniu potencjału społecznego, budowaniu tożsamości lokalnej i regionalnej, rozwojowi kompetencji jednostek i organizacji.

Edukacja gwarantuje efektywność zarządzania rozwojem społeczno-gospodarczym. Edukacja w tym zakresie jest niezbędna zarówno na poziomie szkolnictwa podstawowego, szkolnictwa wyższego i zawodowego. W szczególności istotne jest rozwijanie kompetencji i umiejętności ludzi uczestniczących w przygotowaniu i realizacji projektów w zakresie podnoszenia jakości środowiskowej w poszczególnych sektorach gospodarki oraz aspektach rozwoju społeczno-gospodarczego.

Zasady dobrej praktyki we wcielaniu w życie edukacji ekologicznej dla zrównoważonego rozwoju to:

- tworzenie skutecznych warunków nauczania zagadnień zrównoważonego rozwoju gospodarczego i społecznego w kształceniu ustawicznym, począwszy od przedszkola do wykształcenia podyplomowego (dostępność oferty edukacyjnej, projekty wsparcia edukacyjnego administracji, społeczeństwa, MŚP itp.),
- tworzenie warunków samodzielnego doksztalcania oraz wspomagania procesu kształcenia w szkołach i instytucjach (wykorzystanie narzędzi informatycznych, punktów informacyjnych, bibliotek i muzeów),
- organizacyjne i finansowe wsparcie kontaktów międzyregionalnych, krajowych i międzynarodowych wymiany wiedzy i doświadczeń w zakresie zrównoważonego rozwoju przez organizację konferencji, spotkań i warsztatów,
- rozwój wykwalifikowanych kadr z zakresu ochrony środowiska, technologii ochrony środowiska, ochrony przyrody, planowania energetycznego, oceny i prognozowania oddziaływania na środowisko, zarządzania środowiskowego i programowania lokalnego, oszczędności energii i surowców, sanitacji gruntów,
- integracja środowisk edukacji wszystkich szczebli, przedstawicieli nauki, firm branżowych, organizacji pozarządowych i społeczeństwa.

Edukacja ekologiczna musi uwzględniać nie tylko zagadnienia z podstawy programowej kształcenia ogólnego, ale także zagadnienia z różnych dziedzin życia i funkcjonowania miasta.

Takie powiązanie tematyczno-zadaniowe edukacji formalnej oraz zadań prowadzonych przez Miasto przedstawiono w tabeli 1.

W tabeli ponumerowano przedmioty nauczane w placówkach oświatowych, w ramach których poruszane są tematy z zadań realizowanych przez Miasto lub inne instytucje i omawianie tych zadań będzie realizowane w ramach poszczególnych przedmiotów.

Z tabeli tej wynika, że w zakresie problematyki ekologicznej, występujące problemy i sprawy należy rozwiązywać wspólnie z zainteresowanymi grupami społecznymi.

Stąd rola nauczycieli, animatorów, trenerów, edukatorów, osób aktywnych ekologicznie jest znaczna. Ich działania kierowane są bowiem do zróżnicowanej grupy odbiorców, których obszar oddziaływania obejmuje problemy środowiska naturalnego.

Celowe działania edukacyjne obejmują nie tylko wiedzę z zakresu ekologii i ochrony środowiska w każdym z jej elementów, ale także dotyczą one umiejętności zastosowania jej w codziennym życiu. Jednakże takie działania nie mogą być działaniami okazjonalnymi czy przypadkowymi.

Działania te trzeba powtarzać wielokrotnie i tak długo, aż będą pojawiały się dowody na to, że pożądane postawy proekologiczne i prośrodowiskowe są trwałym elementem zachowań. Niezależnie od tego rozwój techniki i technologii wykorzystywanych w szeroko rozumianej gospodarce wymaga ciągłego poszerzania wiedzy w zakresie ich oddziaływania na środowisko oraz sposobów redukcji negatywnego wpływu na wszystkie trzy elementy środowiska – powietrze, wodę i glebę.

Edukacja ekologiczna wymaga aktualizowania wiedzy przez całe życie.

Jeżeli chcemy przez edukację dojść do zrównoważonego rozwoju Miasta to należy pamiętać, iż zrównoważony rozwój jest procesem, którego celem jest podniesienie standardów życia wszystkim ludziom – jednak bez szkody dla przyszłych pokoleń.

Zrównoważony rozwój opiera się na dziesięciu podstawowych zasadach, takich jak: kompleksowość, prewencja i przezorność, planowość, prawo do informacji

o środowisku, uczestnictwo społeczne, nieważność decyzji, zanieczyszczający płaci, obowiązek stosowania metod referencyjnych oraz integracja i rewitalizacja.

Aby w aspekcie zrównoważonego rozwoju miasto osiągało dobre wyniki, kształcenie środowiskowe powinno uwzględniać: powszechność, różnorodność form i metod kształcenia oraz jego ciągłość.

Rozwiązywanie problemów środowiskowych wymaga zintegrowanych działań edukacyjnych, stąd najbardziej właściwą metodą powinna być metoda projektów.

Tabela 1. Powiązania tematyczno–zadaniowe szkolnej edukacji ekologicznej z działaniami władz miasta, Urzędu Miejskiego i innych instytucji.

Zrównoważony rozwój / przypisane przedmioty, na których prowadzony jest dany temat	Przedmioty ogólnokształcące, które w oparciu o podstawę programową realizują edukację ekologiczną	Zadania realizowane w Urzędzie Miejskim w Zabrzu / przypisane przedmioty, na których prowadzony jest dany temat
Ogólne zagadnienia zrównoważonego rozwoju Przedmioty: 1,2,3,4,5,7,8,11	1. Wychowanie przedszkolne	Fizjografia Zabrza i regionu Przedmioty: 1,2,3,4,5
Prawo związane z: ochroną przyrody, ochroną środowiska, itd. Przedmioty: 1,2,3,4,5,7,8,11	2. Edukacja przyrodnicza	Gospodarka wodno – ściekowa w Zabrzu Przedmioty: 1,2,3,4,5,6,7,8,11
System Zarządzania Środowiskiem Miasta	3. Przyroda	Problemy środowiskowe górnictwa Przedmioty:

Przedmioty: 7,8		3,4,5,7,8,13,14
Podnoszenie świadomości społecznej i aktywnego uczestnictwa różnych grup społecznych w działaniach na rzecz środowiska Przedmioty:1,2,3,7,8,9,11,13	4. Biologia	Problemy środowiskowe związane z transportem Przedmioty: 7,8,11,14
Społeczny udział w procedurach planowania przestrzennego Przedmioty: 7,8,9,11	5. Geografia	Rewitalizacja obszarów miejskich, przemysłowych i powojkowych Przedmioty: 7,8,9,11
Społeczny udział w planowaniu gospodarki odpadami Przedmioty; 7,8,9,11,13	6. Chemia	Postępowanie z odpadami i czystość Miasta Przedmioty: 1,2,3,4,5,6,7,8,11
Społeczny udział w tworzeniu dokumentów programowych Przedmioty: 7,8,9,11	7. Wiedza o społeczeństwie	Dziedzictwo „dzikiej” przyrody i jego ochrona Przedmioty: 1,2,3,4,11
Dokumenty programowe rozwoju Miasta Przedmioty: 7,8,11	8. Historia; Edukacja społeczna	Historia Zabrze i regionu Przedmioty: 8,9,10,11
Integracja lokalnych społeczności	9. Etyka	Kształtowanie zieleni urządzonej

Przedmioty; 7,8,9,11,13,14,15		Przedmioty; 1,2,3,4,7
Zachowania konsumenckie Przedmioty; 7,8,9,11,15	10.Wiedza o kulturze	Dziedzictwo kultury materialnej Zabrza Przedmioty;8,10,11
Metody komunikowania się i prezentacji problemów środowiskowych Przedmioty;1, 7,11,12,13	11.Język polski; Edukacja społeczna	Umożliwianie lobbystom ekologicznym nawiązywania kontaktów z decydentami, pracownikami administracji rządowej Przedmioty; 7,12,13
Społeczny udział w procedurach dostępu do informacji Przedmioty; 7,13	12.Informatyka	e-Urząd, udostępnianie zbiorów danych i informacji o pracy Urzędu oraz współpracy na płaszczyźnie informatycznej Przedmioty; 12,13
Systemy zarządzania środowiskowego w instytucjach Przedmioty; 7,8,11,13	13.Przedsiębiorczość	Stwarzanie warunków do prowadzenia działalności gospodarczej, wydawniczej itp., tworzenie zespołów ekspertkich wspomagających pracę urzędników Przedmioty; 7,8,11,13
Świadomość ekologiczna,	14.Edukacja dla	Ochrona powietrza,

jakość środowiska, bezpieczeństwo rozumiane w szerokim aspekcie Przedmioty:1-15	bezpieczeństwa Edukacja zdrowotna	ochrona przed zagrożeniami pożarowymi, powodzią, suszą, katastrofami, w tym chemicznymi, hałasem, itp. Przedmioty:1,7,8,11,14,15
Jakość życia Przedmioty: 1-15	15.Wychowanie fizyczne: Edukacja zdrowotna	Środowiskowe zagrożenia dla zdrowia Przedmioty: 7,8,11,14,15,16
Jakość życia Przedmioty: 1-15	16.Żywność	Żywność ekologiczna, Środowiskowe zagrożenia dla zdrowia Przedmioty: 7,8,11,14,15,16

Ważnym elementem jest ochrona powietrza gdyż od jakości powietrza w dużej mierze zależy jakość życia, czystość, a tym samym stan jakości wody i gleby.

Z powyższego widać, że przesłaniem programu jest wychowanie odpowiedzialnego za środowisko naturalne mieszkańca miasta Zabrze, który świadomie dąży do zrównoważonego rozwoju rozumianego jako droga rozwoju społeczeństwa przy zachowaniu zasobów przyrody dla przyszłych pokoleń.

To wychowanie musi pójść w trzech kierunkach, które są ze sobą ściśle powiązane, a mianowicie:

- podnoszenie świadomości ekologicznej mieszkańców miasta (tematyka zagadnień w czterech blokach tematycznych i na wszystkich poziomach edukacyjnych),
- rozwój systemu współpracy międzysektorowej oraz dialogu społecznego,
- racjonalne wykorzystanie i rozwój bazy służącej powszechnej edukacji ekologicznej.

Do kierunków tych sformułowane zostały konkretne zadania dla szkolnictwa, samorządu (w tym m.in. programy i konkursy NFOŚiGW, WFOŚiGW), organizacji pozarządowych i mediów publicznych.

Realizatorami Programu są: szkolnictwo, samorząd, organizacje pozarządowe, jednostki zarządzające obszarami chronionymi i leśnymi, instytucje i firmy branżowe oraz media publiczne. Wymienione podmioty różni forma udziału w realizacji programu.

Są wśród nich podmioty bezpośrednio realizujące program (szkolnictwo) oraz podmioty wspierające i finansujące. Zadaniem priorytetowym jest edukacja ekologiczna, czyli realizacja bloków tematyczno - zagadnieniowych (rozdział VI, VII, VIII).

Realizacja tych zadań nada impet całemu programowi.

III. ZAŁOŻENIA OGÓLNE PROGRAMU

Program ekologiczny, przez edukację do zrównoważonego rozwoju, dla Miasta Zabrze na lata 2013 – 2020 zakłada, że edukacja ekologiczna będzie:

- aktywna, motywująca, integrująca i pełna,
- kształtować nie tylko myślenie, ale przyczyniać się do rozwoju: wartości, motywacji, postaw, codziennych nawyków i umiejętności,
- stanowić składową część programów: dydaktyczno – wychowawczego, wychowawczo – opiekuńczego i programu profilaktyki realizowanych na poszczególnych etapach edukacyjnych, a także będzie zgodna z podstawami programowymi dla poszczególnych przedmiotów nauczania,
- elementem poszerzania wiedzy i ustawicznego podnoszenia świadomości ludzi w każdym wieku.

Dla Programu sformułowano trzy główne kierunki:

- I. Podnoszenie świadomości ekologicznej mieszkańców Zabrza.**
- II. Rozwój systemu współpracy międzysektorowej i dialogu społecznego.**
- III. Racjonalne wykorzystanie i rozwój bazy służącej powszechnej edukacji ekologicznej.**

Tym kierunkom przypisano konkretne działania dla szkolnictwa, samorządu, organizacji pozarządowych, firm branżowych, jednostek zarządzających obszarami chronionymi i leśnymi oraz mediów.

W głównej mierze skoncentrowano się przy tym na działaniach wpływających na rozwój świadomości ekologicznej mieszkańców Zabrza.

Do poszczególnych kierunków przypisuje się następujące działania:

I. Podnoszenie świadomości ekologicznej mieszkańców Zabrza.

I.1. Konsekwentne wprowadzanie do realizacji programu edukacji ekologicznej właściwej dla danego poziomu nauczania wraz z dotarciem przez ten program do rodziców i ogółu społeczeństwa.

Edukacja ekologiczna powinna być prowadzona w sposób ciągły na wszystkich poziomach szkolnictwa - od przedszkoli, szkół podstawowych, gimnazjów i szkoły ponadgimnazjalne aż po szkoły wyższe oraz w systemie pozaszkolnym, i dla dorosłych. Trzeba doprowadzić do takiej sytuacji, aby obowiązek realizowania treści edukacji ekologicznej stał się powszechny i profesjonalny. Koniecznym jest przegląd i weryfikacja programu w systemie cyklicznym co 3 lata.

Źródła finansowania: środki budżetowe Miasta i odpowiednich ministerstw, NFOŚiGW, WFOŚiGW w Katowicach, środki własne wypracowane przez placówki lub pochodzące z sektora prywatnego - sponsoring.

Odpowiedzialność: placówki oświatowe, nauczyciele doradcy metodyczni, Centrum Edukacji Ekologicznej przy Miejskim Ogrodzie Botanicznym, nadzór - Samorząd w porozumieniu z Kuratorium Oświaty.

I.2. Zwiększenie liczby odpowiednio przygotowanej, przeszkolonej kadry dydaktycznej dla potrzeb szkolnictwa na wszystkich jego poziomach poprzez wprowadzanie elementów nauki o środowisku do wszystkich form kształcenia nauczycieli.

Przy znacznej ilości wysokiej klasy specjalistów w dziedzinie nauczania różnych przedmiotów brakuje nauczycieli, którzy w sposób kompetentny mogą realizować program edukacji ekologicznej. Jest to konsekwencja strat czasowych, jaką ponosimy w związku z tym, że w kształceniu powszechnym i nauczycieli elementy nauk o ochronie środowiska pomijano lub traktowano marginalnie.

Nauczyciele, których aktualnie dotyczy obowiązek realizowania programu edukacji ekologicznej stają przed trudnościami nie tylko metodycznymi, ale także merytorycznymi. Dlatego koniecznym staje się wprowadzenie elementów wiedzy z zakresu edukacji ekologicznej do różnego typu form podnoszenia kwalifikacji już pracujących nauczycieli. Nie należy zapominać, że ta tematyka powinna być również wprowadzana do bloków pedagogicznych realizowanych przy różnych kierunkach studiów, na różnych uczelniach.

Źródła finansowania: środki budżetowe Miasta i ministerstw branżowych, NFOŚiGW, WFOŚiGW w Katowicach.

Odpowiedzialność: nauczyciele doradcy metodyczni, Centrum Edukacji Ekologicznej przy MOB, Samorząd w porozumieniu z ośrodkami doskonalenia nauczycieli różnego szczebla oraz Kuratorium Oświaty.

1.3. Opracowanie programu edukacji ekologicznej dla wszystkich poziomów nauczania, w czterech blokach tematycznie – zagadnieniowych: ochrona przyrody, ochrona środowiska, gospodarka odpadami, człowiek a środowisko.

Placówki oświatowe podlegające Ministerstwu Edukacji Narodowej są zobligowane do realizowania edukacji ekologicznej, której treści zawarte są w podstawach programu nauczania dla odpowiednich poziomów kształcenia i przedmiotów. Program zakłada przedstawienie odpowiednich tematów i zagadnień do wykorzystania przez placówki oświatowe do objęcia wszystkich mieszkańców systematyczną edukacją ekologiczną.

Źródła finansowania: środki budżetowe Miasta, NFOŚiGW, WFOŚiGW w Katowicach.

Odpowiedzialność: Samorząd, nauczyciele doradcy metodyczni, Centrum Edukacji Ekologicznej przy MOB, osoby zainteresowane zagadnieniami ekologicznymi.

1.4. Stworzenie systemu zajęć terenowych prowadzonych w ramach edukacji ekologicznej w szkolnictwie wraz z przygotowaniem odpowiednich materiałów dydaktycznych, objęcie nauczycieli edukacją w terenie jako doskonalenie pracy nauczycieli.

Zajęcia terenowe to bardzo skuteczna forma edukacji, jednakże często traktowana okazjonalnie lub po amatorsku. Koniecznym jest zebranie informacji o istniejących ośrodkach edukacyjnych, programach, ścieżkach edukacyjnych, które - jako profesjonalne - powinny być propagowane. W tym celu planuje się spotkania robocze, szkoleniowe z nauczycielami i przedstawicielami organizacji oraz instytucji, które dysponują odpowiednimi narzędziami dydaktycznymi do prowadzenia zajęć w terenie. Ta forma edukacji ekologicznej może być współrealizowana z edukacją regionalną, z dziedzictwem kulturowym itp., co podniesie dodatkowo jej wartość. Podjęte zostaną również działania w celu organizowania zajęć terenowych dla nauczycieli.

Źródła finansowania: NFOŚiGW, WFOŚiGW w Katowicach, środki budżetowe Miasta, środki pomocowe - resortowe i inne fundusze, środki unijne.

Odpowiedzialność: nauczyciele, doradcy metodyczni, placówki doskonalenia nauczycieli, Centrum Edukacji Ekologicznej przy MOB, organizacje pozarządowe, nadzór Samorząd, w porozumieniu z Kuratorium Oświaty.

1.5. Zwiększenie zainteresowania placówek oświatowych międzynarodowymi programami z zakresu edukacji ekologicznej, zwłaszcza tymi, które łączą w sobie elementy ochrony środowiska lokalnego i globalnego.

Kilkanaście zabrzańskich placówek współpracuje z partnerami zagranicznymi w zakresie ochrony przyrody i ochrony środowiska, co podnosi znacznie świadomość ekologiczną naszego społeczeństwa. Dobre przykłady należy propagować, a szczególnie należy to czynić patrząc na programy edukacji ekologicznej w ramach programów międzynarodowych, do których należą m.in. Program Globe, EPE Sokrates, Science across Europe, Science across the World, 4H Project, LIFE+ i inne.

W realizacji międzynarodowej Edukacji Ekologicznej duże znaczenie ma współudział nauczycieli języków obcych, ponieważ jest to niezbędne do osiągnięcia

interdyscyplinarności w edukacji ekologicznej, a po drugie jest pomocne w procesie realizacji programów obcojęzycznych.

Źródła finansowania: środki pomocowe – resortowe i inne fundusze, Fundusze unijne, WFOŚiGW w Katowicach, środki budżetowe Miasta.

Odpowiedzialność: placówki oświatowe, nauczyciele, nauczyciele doradcy metodyczni, Centrum Edukacji Ekologicznej przy MOB, organizacje pozarządowe, biura programowe lub projektowe, nadzór Samorząd w porozumieniu z Urzędem Marszałkowskim.

I.6. Opracowanie i rozpowszechnienie przewodnika dla nauczycieli „Jak uczyć o ochronie środowiska?” oraz jego cykliczna aktualizacja.

Pomocnym w realizacji edukacji ekologicznej w Zabrzu będzie opracowany przez znawców przewodnik dla szkół i nauczycieli „Jak uczyć o ochronie środowiska?”, który będzie obejmować szereg podstawowych zasad, wskazówki metodyczne, adresy i informacje o placówkach służących tej edukacji z przykładowymi scenariuszami zajęć, odsyłaczami do literatury i Internetu, gdzie można się zapoznać z programami m. in. międzynarodowymi. W celu opracowania takiego przewodnika zostanie powołany kompetentny zespół pod egidą nauczyciela doradcy metodycznego, który oprze się na własnych doświadczeniach i wiedzy, a także na materiale zebranym w regionie.

Źródła finansowania: środki pomocowe – resortowe i inne fundusze, WFOŚiGW w Katowicach, środki budżetowe Miasta.

Odpowiedzialność: nauczyciele doradcy metodyczni, Samorząd w porozumieniu z ośrodkami doskonalenia nauczycieli i Kuratorium Oświaty.

II. Rozwój systemu współpracy międzysektorowej i dialogu społecznego.

II.1. Stworzenie warunków dla sprawnego i skutecznego przepływu informacji, wymiany doświadczeń wewnątrz sektora szkolnictwa oraz pomiędzy nim a samorządem, organizacjami pozarządowymi, gospodarczymi firmami branżowymi, mediami.

Brak sprawnego przepływu informacji jest wielką stratą dla procesu podnoszenia świadomości ekologicznej, powoduje gubienie cennych pomysłów, praktyk, doświadczeń, informacji, tak wewnątrz poszczególnych sektorów, jak i pomiędzy nimi. To samo dotyczy dialogu społecznego. System zakłada stworzenie warunków sprawnego i skutecznego przepływu informacji. Konkretnym przykładem może być działalność nauczycieli doradców metodycznych i ich system przekazywania informacji dla nauczycieli i dyrektorów.

Źródła finansowania: środki własne – placówek oświatowych, instytucji, organizacji pozarządowych, Miasta, środki pomocowe - resortowe i inne fundusze.

Odpowiedzialność: wszystkie sektory gospodarcze i jednostki organizacyjne JST, nauczyciele doradcy metodyczni, Samorząd.

II.2. Stworzenie odpowiednich platform wymiany informacji i doświadczeń.

Pod pojęciem „platforma” wymiany informacji i doświadczeń rozumie się różne formy kontaktowania się zainteresowanych podmiotów w celu przekazania jak i zebrania informacji lub doświadczeń w odniesieniu do poszczególnych elementów środowiska. Przykładem takiego działania może być spotkanie nauczycieli, którzy mają coś do zaoferowania w dziedzinie edukacji ekologicznej (odniesionej do poszczególnych jej dziedzin oraz poszczególnych elementów środowiska) swoim kolegom i koleżankom. Nauczyciele doradcy metodyczni często spotykają się z ciekawymi praktykami, wartymi powielenia, dla których nie ma dotąd miejsca w naszym systemie kształcenia. Będzie to również miejsce do wymiany doświadczeń dotyczących współpracy z samorządem lokalnym, pozyskiwaniem funduszy na realizację projektów, a także metodami ewaluacji projektów.

Źródła finansowania: środki pomocowe – resortowe i inne fundusze, WFOŚiGW, środki budżetowe Miasta, Urzędu Wojewódzkiego i Urzędu Marszałkowskiego.

Odpowiedzialność: nauczyciele doradcy metodyczni, ośrodki metodyczne, Samorząd w porozumieniu z Urzędem Wojewódzkim oraz Urzędem Marszałkowskim.

II.3. Opracowanie praktycznego informatora z przykładami udanych projektów edukacyjnych.

Dużą nadzieją dla edukacji ekologicznej jest interdyscyplinarna edukacja, jednakże budzi ona wiele emocji i wątpliwości. Często jest tak, że funkcjonuje ona tylko na papierze, nauczyciele skarżą się, że dużo czasu poświęcają na pisanie programów i sprawozdań, a jak chcą naprawdę realizować program to napotykają się na trudności takie jak zgoda dyrekcji na zabranie uczniów w teren, zorganizowanie zastępstwa, znalezienie dodatkowego opiekuna, otrzymanie delegacji czy jakichkolwiek funduszy na realizację programu. Konieczna jest rzeczowa dyskusja nad tym jak usprawnić realizację programu, jakich narzędzi używać dla jego realizacji i jak pomóc nauczycielom.

Źródła finansowania: środki pomocowe – resortowe i inne fundusze, WFOŚiGW w Katowicach, środki budżetowe Miasta.

Odpowiedzialność: nauczyciele doradcy metodyczni, Samorząd.

II.4. Zorganizowanie roboczych spotkań przedstawicieli uczelni i nauczycieli praktyków służących usprawnieniu form kształcenia i podniesienia standardów kształcenia w zakresie edukacji ekologicznej.

Przygotowanie kadr dla potrzeb oświaty i innych sektorów związanych z szeroko rozumianą ochroną środowiska i edukacją ekologiczną odbywa się głównie na poziomie wyższych uczelni, w ramach pełnowymiarowych studiów dziennych i wieczorowych oraz różnych form podnoszenia kwalifikacji na uczelniach

państwowych i niepaństwowych. Patrząc na bogatą ofertę kształcenia na poziomie wyższym w zakresie zagadnień o tematyce wysoko specjalistycznej, zauważa się niedostatek propozycji o charakterze ogólnym i ogólnotechnicznym, a w szczególności dotyczących zrównoważonego rozwoju w edukacji ekologicznej. Taki problem zgłaszają nauczyciele, którym potrzebne są formy doskonalenia zawodowego uaktualniające wiedzę ogólną dotyczącą edukacji ekologicznej, a nie uszczegóławianie wiedzy wąsko specjalistycznej. Zależy im na zdobywaniu wyższych kwalifikacji we wdrażaniu wiedzy ekologicznej w praktyce szkolnej. Spotkania takie, to potrzebna forma współpracy uczelni wyższych z nauczycielami praktykami celem skuteczniejszego wykorzystania potencjału wiedzy, jaką reprezentuje świat nauki i zwiększenia zainteresowania nauczycieli formami doksztalcania, proponowanymi przez uczelnie wyższe. Koniecznym jest wsparcie finansowe tych form tak, by zminimalizować koszty ponoszone przez ich uczestników, zwłaszcza, gdy nauczyciele poświęcają prywatny czas ponieważ chcą się doksztalać.

Źródła finansowania: środki pomocowe – resortowe i inne fundusze, WFOŚiGW w Katowicach, środki budżetowe Miasta, Urzędu Marszałkowskiego, PUP, WUP.

Odpowiedzialność: nauczyciele doradcy metodyczni, Samorząd w porozumieniu z Urzędem Marszałkowskim.

III. Racjonalne wykorzystanie i rozwój bazy służącej powszechnej edukacji ekologicznej.

III.1. Włączenie w realizację Programu Edukacji Ekologicznej imprezy „Dzień Nauki”.

Uczelnie wyższe i instytuty naukowe z Zabrza i okolic dysponują wysokiej klasy specjalistami z zakresu ochrony środowiska. Impreza „Dzień Nauki” zyskała sobie ogromną popularność wśród mieszkańców miasta. W jej bardzo bogatym programie, tematyka związana z ochroną środowiska poruszana jest co roku, ale zapotrzebowanie na nią jest znacznie większe. Dlatego w ramach programu będzie się rozwijać współpraca szkolnictwa z organizatorami tej imprezy, mająca na celu zwiększenie ilości służących edukacji ekologicznej wydarzeń.

Źródła finansowania: środki pomocowe – resortowe i inne fundusze, WFOŚiGW w Katowicach, środki budżetowe Miasta i innych instytucji państwowych oraz sektora prywatnego.

Odpowiedzialność: Samorząd w porozumieniu z Urzędem Marszałkowskim, uczelnie wyższe i instytuty naukowe, firmy specjalistyczne, Fundacja Rozwoju Kardiologii im. prof. Zbigniewa Religi, placówki oświatowe.

III.2. Dokonanie inwentaryzacji istniejących ośrodków edukacji ekologicznej, zielonych szkół, projektów i programów.

Ważna dla nauczycieli i dyrekcji szkół jest informacja dotycząca ilości i jakości ośrodków edukacji ekologicznej w województwie. Rośnie liczba „zielonych szkół” promujących swoje programy, powstają nowe centra edukacji, do różnych funduszy składane są wnioski o finansowanie kolejnych przedsięwzięć w tym zakresie. Taka lista ośrodków dostępna dla nauczycieli, ułatwi im wybór zajęć w danym ośrodku oraz pomoże dokonać trafnego wyboru uwzględniającego potrzeby uczniów i nauczycieli. Pomoże to także funduszom pomocowym. Stworzenie bazy informacyjnej oraz specjalizacji ośrodków edukacyjnych w określonych dziedzinach ochrony środowiska.

Źródła finansowania: środki pomocowe – resortowe i inne fundusze, WFOŚiGW w Katowicach, środki budżetowe Miasta, Urzędu Marszałkowskiego.

Odpowiedzialność: nauczyciele doradcy metodyczni, Samorząd w porozumieniu z Urzędem Marszałkowskim.

III.3. Promowanie aktywnych na polu edukacji ekologicznej placówek oświatowych, także niepaństwowych.

Placówki oświatowe zaangażowane w edukację ekologiczną mogą być wzorami, zwłaszcza, gdy zostaną wsparte finansowo w takich działaniach, jak zakładanie

ogrodów przyszkolnych, wyposażenie w kontenery na surowce wtórne, zakładanie kompostowników, modernizacja oświetlenia i systemu grzewczego na energooszczędny, termomodernizacja obiektu, a nawet montowanie baterii słonecznych. W takich placówkach oświatowych mogą się odbywać pokazy tych pilotażowych instalacji, jako podwójna służba dla środowiska. Bardzo ważna jest także bezpłatna, a niezbędna pomoc dla innych placówek w procesie przygotowywania wniosków.

Źródła finansowania: środki pomocowe – resortowe i inne fundusze, WFOŚiGW w Katowicach, środki budżetowe Miasta.

Odpowiedzialność: placówki oświatowe, Samorząd.

III.4. Promowanie i wspieranie aktywnych nauczycieli na polu edukacji ekologicznej.

Właściwa motywacja nauczyciela jest bardzo ważnym elementem sukcesu edukacji ekologicznej. Doceniony nauczyciel chętnie podejmie nawet trudne zadania, wymagające ponadnormatywnego czasu pracy. Zdarzają się przypadki, kiedy nagrodę za taką pracę typu książki, poradniki, odczynniki, przyrządy itp. będące owocem pracy konkretnego nauczyciela dyrekcja szkoły przejmuje do wspólnego użytkowania w całej placówce. Co czasem prowadzi do tego, że nagrodzony nauczyciel nie może korzystać z nagrody, co jest wysoce zniechęcające. Jeżeli dodatkowo nastąpi zmiana miejsca pracy nagrodzonego nauczyciela, to nagroda nie idzie w ślad za nauczycielem, który ją zdobył, tylko pozostaje w poprzedniej placówce i często bywa tak, że leży niewykorzystana. Dotyczy to także różnych pomocy pozyskanych przez nauczycieli od sponsorów. Problem ten sygnalizuje wielu nauczycieli, dlatego też konieczne jest znalezienie odpowiedniej formuły wspomagania także konkretnego nauczyciela, a nie tylko placówki oświatowej. Można rozważyć możliwość stworzenia celowych okresowych grantów dla nauczycieli.

Źródła finansowania: środki budżetowe Miasta i placówek oświatowych, WFOŚiGW w Katowicach.

Odpowiedzialność: dyrektorzy placówek oświatowych, nauczyciele doradcy metodyczni, Samorząd.

Program edukacji ekologicznej powinien stanowić część wykonawczą gminnego programu ochrony środowiska, który był przygotowany i realizowany w latach wcześniejszych. Taki program winien pozostawiać konkretne rezultaty lub być kontynuowany, aby ciągle nie opracowywać nowych programów. Jest to konieczne, ponieważ wielu zadaniom wpisanym w program ochrony środowiska musi towarzyszyć edukacja ekologiczna mieszkańców - szczególnie w zakresie problematyki odpadów, wody, ścieków, ochrony powietrza i hałasu.

Program edukacji ekologicznej pozwala wyznaczyć najistotniejsze zagadnienia w edukacji ekologicznej społeczności lokalnej, optymalne wykorzystanie środków finansowych i bazy edukacyjnej, zintegrowanie środowisk działających w tym zakresie. Powinien on być aktualizowany nie rzadziej niż co 6 lat.

Wiedza o środowisku przyrodniczym, umiejętność dostrzegania zjawisk, ich wzajemnych zależności, przyczyn, ewentualnych skutków, postawa gotowości działania na rzecz środowiska przyrodniczego łącznie określają świadomość ekologiczną człowieka.

Edukacja ekologiczna to rozbudzanie wrażliwości na środowisko, zawiera szeroki wachlarz treści, form i metod nauczania. Głównym jej zadaniem jest rozwój indywidualnych umiejętności ludzkich, przygotowanie społeczeństwa do racjonalnego korzystania z zasobów przyrody. Edukacja ekologiczna to kształcenie i wychowywanie społeczeństwa w duchu poszanowania środowiska przyrodniczego zgodnie z hasłem: myśleć globalnie, a działać lokalnie.

Wiadomym jest, że o wiele trudniej zmieniać poglądy i nawyki już ukształtowane u ludzi dorosłych niż kształtować je u dzieci i młodzieży. Dlatego też placówki oświatowe są najlepszymi partnerami w edukowaniu społeczności lokalnej z uwagi na szerokie i długofalowe oddziaływanie, chociaż w świetle stwierdzonego trendu starzenia się społeczeństwa, w nadchodzących latach coraz większą rolę odgrywać będzie kształcenie dorosłych.

Nauczanie edukacji ekologicznej wymaga od pedagogów interdyscyplinarnej wiedzy, ciągłego kształcenia się i zaangażowania. Jednakże i tutaj trzeba zachować podstawowe zasady nauczania, takie jak: pogłębienie, stopniowania trudności, świadome i czynne opanowanie wiedzy, systematyczności, trwałości i operatywności wiedzy, wiązanie teorii z praktyką oraz dobieranie odpowiednich metod nauczania. Nauczyciel powinien prowadzić zajęcia w sposób ciekawy, racjonalny, z duchem nadziei, a nie tylko ukazywaniem katastrof ekologicznych, ukierunkowując działania na kreowanie postaw pozytywnych.

W celu osiągnięcia właściwych efektów nie należy skupiać się na samej wiedzy z ochrony środowiska – ochrony powietrza, wody i gleby oraz gospodarki odpadami, ale wpływać na system wartości, na motywację do aktywnego działania w tym zakresie. Innymi słowy - należy edukować inaczej, atrakcyjniej, a przez to skuteczniej.

Wprowadzać nowe formy i metody nauczania, takie, które będą aktywizować uczestników procesu edukacyjnego. Należy stosować metody aktywne wartości, które będą skłaniały do krytycznego postrzegania świata, formułowania własnych sądów, a w rezultacie doprowadzenia do działania na rzecz środowiska przyrodniczego. Należy stwarzać sytuacje nauki poprzez zabawę, prowokację, przeżywanie oraz wyzwalać samodzielne inicjatywy uczestników programu edukacyjnego. Metody, formy i treści powinny być dostosowane do wieku uczestników i skierowane na pobudzanie, aktywizowanie i rozwijanie działalności poznawczej dzieci, młodzieży i ludzi dorosłych. Powinny rozwijać ich twórcze postawy skłaniając do podejmowania różnorodnych działań kreatywnych, zaznajamiać z pożądanym społecznie systemem wartości i kształtować przekonanie o konieczności postrzegania ich we własnym postępowaniu.

Ważna jest trwałość form edukacyjnych, portale, strony WWW o najważniejszych zagadnieniach w danych uwarunkowaniach lokalnych gminy, dzielnicy, osiedla.

Do typowych form w edukacji można zaliczyć zajęcia z całą grupą z zastosowaniem aktywnych metod pracy, zajęcia w zespołach lub indywidualne, które wyzwalają swobodną ekspresję. Wśród metod można wyróżnić: metodę oglądową (obserwacje, pokaz, prezentacje multimedialne, wystawy); metodę słowną (pogadanka, dyskusja, opis, opowiadanie, praca z literaturą, spotkania); metodę praktyczną, badawczą (spacery, wycieczki, zajęcia w terenie, doświadczenia i eksperymenty, hodowla, praca dla środowiska, konkursy).

W rozdziale V przedstawiono dotychczasowe działania w zakresie edukacji ekologicznej prowadzone w Mieście przez placówki oświatowe, placówki kulturalne i instytucje branżowe.

W związku z powyższym cele programu edukacyjnego będą osiąmane poprzez:

- stosowanie metod aktywizujących przy realizacji zadań,
- umiejętne stawianie pytań i projektowanie odpowiednich sytuacji dydaktycznych,
- bezpośredni kontakt z otoczeniem,
- stymulowanie radości poznawania,
- uczenie samodzielności, współpracy, odpowiedzialności za słowa i czyny, a także współdecydowania,
- rozwijanie wrażliwości na problemy przyrody i środowiska,
- kształtowanie i promowanie postawy szacunku dla siebie, innych, wszystkich istot żywych i środowiska nieożywionego.

Przy realizacji celów, zadań programu będą współdziałać wszyscy uczestnicy programu, w szczególności:

- dzielnica (osiedle) i jej jednostki organizacyjne,
- placówki oświatowe: przedszkola, szkoły, gimnazja, szkoły ponadgimnazjalne, ośrodki pracy pozaszkolnej, placówki kulturalne (MOK-i),
- nauczyciele, uczniowie i rodzice,
- lokalne instytucje,
- organizacje pozarządowe,
- podmioty gospodarcze.

Treści i zadania proponowane do realizacji w ramach programu będą stanowić pogłębienie i utrwalenie zagadnień dotyczących edukacji ekologicznej, również dla zrównoważonego rozwoju Miasta, zawartych w obowiązujących programach nauczania zgodnie z Podstawą programową wychowania przedszkolnego oraz kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół zawartej w Rozporządzeniu Ministra Edukacji Narodowej z dnia 23 grudnia 2008 r. - Dz. U. Nr 4, poz.17 z 2009 r. z późn. zm.

Realizacja zadań będzie prowadzona w oparciu o zasoby i walory najbliższego otoczenia, terenu dzielnicy (osiedla) i miasta jako naturalnej bazy dydaktycznej.

Realizowane zadania będą uwzględniały przede wszystkim lokalne problemy ochrony przyrody, ochrony środowiska i zasobów naturalnych, gospodarowania odpadami itp.

3.1. Sposób realizacji

Edukacja dla zrównoważonego rozwoju zachęca do dokonywania zmiany postrzegania edukacji nie jako mechanizmu przekazu, ale jako holistycznego i wszechogarniającego procesu na całe życie (Deklaracja z Ahmedabadu z roku 2007 – „Wezwanie do działań”).

Realizatorzy Programu w swoich działaniach powinni uwzględnić 10 tez na temat edukacji ekologicznej (środowiskowej):

1. Edukacja środowiskowa powinna przedstawiać świat jako całość, wielką wspólnotę niezliczonych istot, powiązanych ze sobą na wiele sposobów.
2. Edukacja ekologiczna powinna nas uczyć, że każda forma życia jest wyjątkową i spełnia ważną rolę w przyrodzie.
3. Człowiek winien być ukazany jako integralna część przyrody.

4. Wartością fundamentalną edukacji środowiskowej winien być szacunek dla życia we wszelkiej postaci.
5. Nie należy opierać wychowania ekologicznego na strachu.
6. W procesie edukacji poznajemy prawa rządzące światem żywym.
7. Ważnym elementem edukacji ekologicznej jest personifikacja.
8. Każde działanie człowieka naruszające przyrodę powinno być poddane ocenie moralnej.
9. Edukacja ekologiczna jest dziedziną interdyscyplinarną, obejmującą wszystkie elementy środowiska życia człowieka/ środowiska przyrodniczego, naturalnego.
10. Edukacja ekologiczna powinna uczyć, że każde nawet najmniejsze działanie, jeżeli tylko służy dobru Człowieka i Ziemi - ma sens i jest potrzebne.

Każda placówka przystępująca do realizacji Programu ekologicznego winna samodzielnie:

- a) określić swoją misję (cel z uwzględnieniem priorytetu i zakres działań),**
- b) dokonać analizy warunków otoczenia – np. przyrodniczych, środowiskowych, społecznych itp.,**
- c) określić sposób organizacji oraz finansowania działań,**

- d) wybrać koordynatora,**
- e) określić możliwości współpracy z lokalną społecznością (Radą Dzielnicy/Osiedla, organizacjami, instytucjami, firmami),**
- f) ustalić sposoby prezentowania osiągnięć, sukcesów, dorobku jako prezentację publiczną efektów projektu,**
- g) określić trwałość efektów projektu (np. strona WWW, publikacja, broszura itp.),**
- h) opracować indywidualny harmonogram działań do dzielnicowych (osiedlowych) ram tematycznych i czasowych wraz z szacunkowym kosztorysem zadań (roczny plan - co roku),**
- i) złożyć deklarację przystąpienia do Programu według załączonego wzoru (Aneks nr 1),**
- j) złożyć wniosek do odpowiedniej komórki Urzędu Miejskiego (Wydział Ekologii, Wydział Oświaty, Wydział Infrastruktury Komunalnej) o środki finansowe na realizację projektu, który placówka chce przeprowadzić w ramach Programu (Aneks nr 2).**

Założenia realizacyjne:

- Zakres tematycznie – zadaniowy Programu opracowano przy założeniu, że powinien on pomagać w realizacji podstawowych zadań własnych Miasta Zabrze w wymienionych wcześniej kierunkach działań oraz czterech blokach tematycznych.
- Szkoła lub placówka przystępująca do programu może realizować zadania edukacyjne sukcesywnie, w podstawowym zakresie, według zaproponowanego harmonogramu lub wybrać jeden /dwa bloki tematyczne

i realizować je w danym roku szkolnym w rozszerzonym zakresie, co oznacza, że Program realizowany będzie w cyklu trzyletnim.

- W oparciu o ten Program szkoły przygotowują PROGRAM SZKOLNY wraz ze szczegółowym harmonogramem realizacji w danym roku szkolnym, który może być uzupełniany i aktualizowany co roku - w zależności od aktywności i potrzeb danej jednostki oświatowej.
- Zgodnie z założeniami szczegółowymi Programu, przedstawiono w rozdziałach poniżej tematy spotkań edukacyjnych bez podania metodyki ich realizacji. Przewiduje się, że do każdego z tematów zostanie dobrana metodyka realizacji (inna niż wykład), o czasie trwania co najmniej 10 - 15 minut.

Dotyczy to również organizacji pozarządowych działających w obszarze edukacji ekologicznej.

Harmonogramy wraz z szacunkowymi kosztami zadań należy przekazać do Centrum Edukacji Ekologicznej, Wydziału Oświaty, Wydziału Ekologii i Wydziału Infrastruktury Komunalnej Urzędu Miejskiego w zależności od treści projektu – wniosku o dofinansowanie celem przygotowania na ich bazie projektu działań na kolejny rok kalendarzowy oraz dokonania odpowiednich starań o zabezpieczenie środków finansowych budżetowych, czy wskazania możliwości pokrycia działań ze środków poza budżetowych (NFOŚiGW, WFOŚiGW w Katowicach, ministerstwa branżowego, organizacji pozarządowej, środków unijnych).

3.2. Metodyka działań

Pełne przygotowanie każdego projektu tematycznego sugerowanego w Programie Edukacji Ekologicznej powinno zawierać fazę koncepcji, realizacji i oceny, zakończyć się raportem z działań typu: informacja, ulotka, folder, publikacja itp. oraz przygotowaniem do publicznej prezentacji efektów tego projektu.

Każdy projekt powinien objąć dzieci i młodzież z danego poziomu edukacyjnego, chociaż obszar można poszerzać.

Szczególną uwagę należy zwrócić na metody pracy oraz dobór środków dydaktycznych służących realizacji każdego z tematów czy zadań.

Formę wykładu przewiduje się tylko na poziomie działań szkół gimnazjalnych, ponadgimnazjalnych i dla dorosłych.

Szkoły gimnazjalne i ponadgimnazjalne powinny zapraszać z wykładem specjalistów z danych dziedzin, aby przedstawili popularno - techniczne aspekty określonego zagadnienia objętego programem edukacyjnym.

IV. ZAŁOŻENIA SZCZEGÓŁOWE REALIZACJI PROGRAMU

Założenia Programu obejmują działania zmierzające do ujednolicenia sposobów prowadzenia działań edukacyjnych zaadresowanych do dzieci i młodzieży oraz osób dorosłych w zakresie stosowanej nomenklatury oraz procedur osiągania celów.

4.1. Zalecenia - merytoryczne

- Zobowiązuje się realizatorów Programu do propagowania zasad i używania prawidłowego nazewnictwa zgodnie z definicjami zawartymi w obowiązujących przepisach:
1. O ochronie przyrody – ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. (Dz. U. z 2013 r. poz. 627 t.j.)
 2. O ochronie zwierząt – ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. (Dz. U. z 2003 r., Nr 106, poz. 1002 ze zm. –t.j.)
 3. Prawo ochrony środowiska – ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. (Dz. U. z 2008 r. Nr 25, poz. 150 z – t.j. ze zm.)
 4. Rozporządzenie Ministra Środowiska w sprawie poziomów niektórych substancji w powietrzu z dnia 24 sierpnia 2012 r. (Dz. U. z 2012 r. poz. 1031)
 5. Rozporządzenie Ministra Środowiska w sprawie dokonywania oceny poziomów substancji w powietrzu z dnia 13 września 2012 r. (Dz. U. z 2012 r. poz. 1032)
 6. Rozporządzenie Ministra Środowiska w sprawie zakresu i sposobu przekazywania informacji dotyczących zanieczyszczenia powietrza z dnia 10 września 2012 r. (Dz. U. z 2012 r. poz. 1034)

7. Prawo wodne – ustawa z dnia 18 lipca 2001 r. (Dz. U. z 2012 r. poz. 145 - t.j. ze zm.)
8. O zbiorczym zaopatrzeniu w wodę i zbiorczym odprowadzeniu ścieków – ustawa z dnia 7 czerwca 2001 r. (Dz. U. z 2006 r. Nr 123, poz. 858 ze zm. – t.j.)
9. O odpadach – ustawa z dnia 14 grudnia 2012 r. (Dz. U. z 2013 r. poz. 21)
10. O odpadach wydobywczych – ustawa z dnia 10 lipca 2008 r. (Dz. U. z 2008 r. Nr 138, poz. 865 ze zm.)
11. O utrzymaniu porządku i czystości w gminach – ustawa z dnia 13 września 1996 r. (Dz. U. z 2012 r. poz. 391 – t.j.)
12. O ochronie gruntów rolnych i leśnych- ustawa z dnia 3 lutego 1995 r. (Dz. U. z 2004 r. Nr 121, poz. 126 ze zm. –t.j.)
13. O rolnictwie ekologicznym – ustawa z dnia 25 czerwca 2009 r. (Dz. U. z 2009 r. Nr 116, poz. 975 ze zm.)
14. O zapobieganiu szkodom w środowisku i ich naprawie – ustawa z dnia 13 kwietnia 2007 r. (Dz. U. z 2007 r. Nr 75, poz. 493 ze zm.)
15. O udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko z dnia 3 października 2008 r. (Dz. U. z 2008 r. Nr 199, poz. 1227 ze zm.)
16. O żegludze śródlądowej – ustawa z dnia 21 grudnia 2000 r. (Dz. U. z 2006 r. Nr 123, poz. 857 ze zm.)

- Wszelkie akcje, prace, festiwale, konkursy plastyczne, fotograficzne, filmowe i literackie, happeningi itp. odbywać się powinny według scenariuszy opracowanych przez nauczycieli lub animatorów uzgodnionych z doradcami metodycznymi lub przedstawicielem Centrum Edukacji Ekologicznej.
- Nauczyciele i animatorzy Programu, przed przystąpieniem do realizacji programu powinni uczestniczyć w warsztatach szkoleniowych.
- Warsztaty szkoleniowe dla nauczycieli i animatorów powinny obejmować tematykę i zakres ustalony w zależności od zgłoszonych potrzeb.
- Realizacja Programu powinna przebiegać zgodnie z zagadnieniami przedstawionymi w dalszej części opracowania.
- Realizacja niektórych treści programowych może przebiegać w ciągu 1 roku, innych w ciągu 2 lat lub całego etapu kształcenia.
- Każda jednostka organizacyjna realizująca Program powinna opracować szczegółowy harmonogram realizacji na okres co najmniej 1 roku.
- Harmonogram realizacji powinien być harmonogramem zadaniowo - kosztowym.
- Harmonogram należy przekazać do Wydziału Oświaty i Centrum Edukacji Ekologicznej celem opracowania harmonogramu dla Miasta na następny rok kalendarzowy, **w nieprzekraczalnym terminie do końca marca danego roku.**
- Harmonogram roczny dla Miasta przygotowywany będzie przez Centrum Edukacji Ekologicznej w porozumieniu z Wydziałem Oświaty,

Wydziałem Ekologii oraz Wydziałem Infrastruktury Komunalnej Urzędu Miejskiego w Zabrzu oraz nauczycielami metodykami.

- Harmonogram będzie ujmował możliwości sfinansowania tematów czy zadań przyjętych do realizacji z różnych źródeł finansowania, nie tylko z budżetu miasta, ale także z Narodowego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej, Wojewódzkiego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej, funduszy na konkursy lub granty z ministerstw branżowych, funduszy z organizacji pozarządowych ogłaszających konkursy projektowe, innych instytucji ogłaszających konkursy projektowe, jak również środki unijne.

4.2. Procedury osiągania celów

Realizacja Programu Edukacji Ekologicznej powinna odbywać się w oparciu o procedury osiągania celów:

przez uczniów:

- gromadzenie, analiza i krytyczna ocena wybranych informacji z prasy, radia, TV, książek, materiałów źródłowych (np. zdjęcia, plany, mapy, przewodniki, foldery itp.),
- przeprowadzanie rozmów, ankiet i wywiadów,
- zajęcia dydaktyczne z wykorzystaniem zasobów ogrodu botanicznego, muzeów i wystaw, ogrodu zoologicznego,
- organizację i przeprowadzanie zbiórki surowców wtórnych (makulatura, plastik, puszki aluminiowe, tonery, baterie itp.),

- uczestnictwo w akcjach proekologicznych, takich jak: Tydzień Ziemi, Sprzątanie Świata,
- udział w projektach edukacyjnych podejmujących tematykę Programu,
- udział w tematycznych konkursach,
- wykonanie gazetek tematycznych, plakatów, ulotek, folderów, albumu, prospektu, hasła reklamowego itp.,
- opracowanie dokumentacji przebiegu i/lub efektów realizacji programu np. w formie literackiej, fotograficznej, plastycznej itp.,
- prowadzenie obserwacji zjawisk przyrodniczych i szacunkowych pomiarów,

przez nauczycieli:

- organizowanie lekcji, spotkań, warsztatów, konkursów,
- przygotowanie i organizowanie wystaw, występów, festiwali, konkursów plastycznych, fotograficznych, literackich i innych lub udział w nich,
- organizowanie tematycznych wycieczek, spacerów po mieście, dzielnicy, osiedlu,
- organizowanie spotkań z przedstawicielami zawodów, organizacji i instytucji ekologicznych oraz instytucji związanych z ochroną środowiska (powietrza, wody i gleby) i kontrolą jego stanu, gospodarką wodno – ściekową, gospodarką odpadami oraz terenami poprzemysłowymi,

- projekcje filmów dydaktycznych o tematyce ekologicznej np. „Skąd się bierze woda?”, „Jakość powietrza i zagrożenie dla zdrowia”,
- stosowanie aktywnych metod nauczania tj. gra edukacyjna, praca w grupach, wywiad, debata, metoda projektu, drama – dyskusje,
- praca metodą projektu oraz publiczna prezentacja efektów realizacji projektów uczniowskich,
- inne procedury zaproponowane przez nauczycieli, animatorów oraz dzieci i młodzież.

Wybór procedur powinien odbywać się w zależności od poziomu edukacyjnego, założonego celu zajęć, możliwości finansowych, czasowych, lokalowych i innych z uwzględnieniem wieku i liczebności grupy.

Te same procedury mogą być stosowane w miarę potrzeby wielokrotnie.

V. DZIAŁANIA PRAKTYCZNE DOTYCHCZASOWE

W mieście Zabrze od wielu lat prowadzone są działania edukacyjne w zakresie ekologii, jak również imprezy mające zintegrować całe społeczeństwo oraz podnieść ich świadomość ekologiczną.

Za działalność na polu podnoszenia świadomości ekologicznej mieszkańców Zabrze oraz dbałości o środowisko, gmina Zabrze otrzymała wielokrotnie wyróżnienia i certyfikaty „**gminy przyjaznej środowisku**”.

Poniżej podano działania, które prowadzone były i są przez Wydział Ekologii, Wydział Oświaty, Muzeum Górnictwa Węglowego, Centrum Edukacji Ekologicznej przy Miejskim Ogrodzie Botanicznym, placówki oświatowe i kulturalne oraz inne instytucje np. Zabrzeńskie Przedsiębiorstwo Energetyki Ciepłej Sp. z o.o., Zabrzeńskie Przedsiębiorstwo Wodociągów i Kanalizacji, ASA Eko – Polska Sp. z o.o. - MPGK, Miejski Ośrodek Sportu i Rekreacji, Tauron, Fortum, w podziale na cztery bloki tematyczne.

Przy czym należy podkreślić, że wielokrotnie **Muzeum Górnictwa Węglowego w Zabrzu** otrzymało nagrody i wyróżnienia za prowadzenie od 20 lat kolejnych edycji „Tygodnia Ziemi”. Program „Tydzień Ziemi” jest programem edukacyjnym autorstwa pana Jana Jurkiewicza i pani Urszuli Potyki.

5.1. Blok ochrony przyrody

1. Pomoc placówkom oświatowym w zagospodarowaniu terenów przyszkolnych przez zadrzewienie – nowe nasadzenia.
2. Promocja dzielnicowych terenów atrakcyjnych przyrodniczo.
3. Wyznaczanie i urządzanie ścieżek przyrodniczych.
4. Pomoc bezdomnym zwierzętom w dzielnicy oraz schronisku - zbiórka karmy, naczyń, pieniędzy, tzw. adopcja.

5. Dokarmianie zwierząt zimą.
6. Dofinansowanie wyjazdów szkolnych – „Zielona Szkoła”.
7. Festiwal Kwiatów.
8. Konkurs dla mieszkańców „Zielone Zabrze”.
9. Światowy Dzień Zwierząt – wystawy zwierząt hodowlanych.
10. Prowadzenie kampanii ekologicznych.
11. Warsztaty szkoleniowe dla nauczycieli i uczniów z cyklu: cztery żywioły, drzewa iglaste, ekosystem miejski – znaczenie zieleni miejskiej.
12. Szkolenia dla nauczycieli z zakresu form i metod prowadzenia skutecznej edukacji ekologicznej.
13. Organizacja spotkań z ludźmi związanymi z ochroną przyrody.
14. Konkursy plastyczne, literackie, śpiewacze, akwarystyczne, teatryki itp.
15. Publikacje, foldery, ulotki o treści dotyczącej ochrony przyrody.
16. Publikacje materiałów dydaktycznych dla nauczycieli i uczniów.

5.2. Blok ochrony środowiska

1. Opracowywanie raportu o stanie środowiska i jego zasobach w niektórych dzielnicach.

2. Udział w akcji „Tydzień Ziemi”.
3. Turniej Wiedzy ekologicznej dla młodzieży gimnazjalnej
4. Woda w sieci – sieć hydrograficzna Miasta Zabrze, gospodarowanie i wykorzystanie wód.
5. Poznawanie cieków wodnych w dzielnicach i ich związek z ciekami - rzeką.
6. Przegląd urządzeń do poboru wody w przedszkolu, szkole, domu – poznanie sposobu oszczędzania wody
7. Wycieczki do Oczyszczalni Ścieków Śródmieście.
8. Badanie jakości i czystości wody, w tym szczególnie w rzece Bytomce.
9. Bogactwo natury – cztery pory roku a ochrona środowiska.
10. Warsztaty szkoleniowe dla nauczycieli i animatorów z cyklu „Prawo do wody i dla wody” oraz inne wybrane tematycznie przez nauczycieli.
11. Konkursy: np. wiedzy, plastyczne, fotograficzne, literackie i teatralne.
12. Publikacje, foldery, ulotki.

5.3. Gospodarka odpadami

1. Udział w akcji „Sprzątanie świata – Polska”.

2. Segregacja odpadów – organizowanie zbiórek surowców wtórnych i odpadów niebezpiecznych.
3. Zbiórki odpadów wielkogabarytowych.
4. Zajęcia terenowe w obiektach związanych z gospodarką odpadami.
5. Konkursy: wiedzy, plastyczne, literackie, fotograficzne itp.
6. Festiwale wiedzy, postaw, zachowań w obszarze gospodarki odpadami.
7. Festiwal Ekologicznych Projektów Gimnazjalnych.
8. Warsztaty szkoleniowe dla nauczycieli, animatorów i uczniów z zakresu gospodarki odpadami.
9. Wyposażenie przedszkoli i szkół w pomoce dydaktyczno - edukacyjne np. książki, gry planszowe i gry wielkoplanszowe.
10. Konkursy dla dzieci w wieku przedszkolnym i szkolnym związane tematycznie z segregacją odpadów.
11. Publikacje informacyjne i edukacyjne, foldery, ulotki.

5.4. Człowiek a środowisko

1. Mapa akustyczna Miasta

2. Ograniczenie niskiej emisji, zanieczyszczania powietrza- zagrożenia dla zdrowia i środowiska, – prowadzenie programu, konferencja, wystawa.
3. Dzień bez samochodu.
4. Zrównoważony transport.
5. Cieszymy się ruchem – poznajemy przyrodę, ścieżki rowerowe.
6. Odnawialne źródła energii – konferencja.
7. Ochrona powietrza i atmosfery - konferencja
8. Strona internetowa - www.Zabrze-Eko.pl
9. Azbest – stop – kampania edukacyjna.
10. Akcje prozdrowotne dla dzieci i młodzieży – Zespół ds. Promocji Zdrowia.
11. Międzyprzedszkolna Olimpiada Małych EKO – Sportowców.
12. Wykłady dla nauczycieli i dorosłych z zakresu profilaktyki zdrowotnej.
13. Program „Kicaj Zdrowo” dla uczniów klas I-III szkoły podstawowej
14. Warsztaty szkoleniowe dla uczniów i nauczycieli oraz animatorów.
15. Publikacje, ulotki, kalendarze.

Reasumując można stwierdzić, że działania związane z edukacją ekologiczną najczęściej realizowane były poprzez: programy własne, projekty edukacyjne (przedmiotowe, klasowe, szkolne, międzyszkolne i międzynarodowe), uczestnictwo w programach edukacyjnych przygotowanych i prowadzonych przez organizacje pozarządowe oraz akcje i działania incydentalne.

Edukacja ekologiczna w placówkach oświatowych przybierała najczęściej formę: zajęć lekcyjnych, konkursów, wystaw i prezentacji, zajęć terenowych.

W przeprowadzonych działaniach edukacyjnych zwraca uwagę profesjonalizm usług edukacyjnych przy jednoczesnym stymulowaniu zaangażowania uczniów (system ocen, konkursy). Pomimo dużej różnorodności form działań przeważają jednak działania schematyczne, często ograniczające się do przekazania wiedzy – przy czym duża uwaga poświęcana jest likwidacji skutków niż przyczyn.

Działania edukacyjne realizowane poza szkołą mają charakter doraźny i incydentalny (np. Tydzień Ziemi, Sprzątanie świata, festyny).

Przeważają bierne formy edukacji – rzadko zdarza się, że edukacja ekologiczna nosi znamiona działań dla społeczności lokalnej i prób rozwiązywania ich konkretnych problemów. W dalszym ciągu niezbyt częste jest prowadzenie rzeczywistej międzyprzedmiotowej edukacji ekologicznej.

Placówki oświatowe są jednak otwarte na zewnętrzne oferty i inicjatywy edukacyjne – w szczególności przygotowywane przez organizacje pozarządowe, o czym świadczą zapisy przeprowadzanych akcji. Widać jednak, że zwraca się uwagę na stopniowe odchodzenie od współpracy i akcji incydentalnych na rzecz systemowych działań edukacyjnych prowadzonych przez Fundacje: Arka, Źródła, Zielona Akcja czy PTPP pro Natura, GLOBE.

Uzupełnieniem zajęć szkolnych są zajęcia terenowe, przy czym przyciąga uwagę stosunkowo słaba integracja edukacji ekologicznej z wyjazdami śródrocznymi tzw. zielonymi szkołami. Wyjazdy terenowe najczęściej są jednodniowe, wycieczki jednodniowe do Nadleśnictwa Rudziniec lub Brynek, Miejskiego Ogrodu Botanicznego, Ogrodu Zoologicznego w Parku Śląskim, Pszczyńskim Parku Narodowym.

Odrębną kwestią jest edukacja prowadzona przez szkoły wyższe. Tutaj przeważają formy specjalistyczne skoncentrowane na szkoleniu kadr (studia zawodowe i podyplomowe), konferencjach i seminariach o zawężonej tematyce oraz wysoce specjalistycznych opracowaniach metodycznych i naukowych. Edukacja ekologiczna prowadzona przez szkoły wyższe oferujące kształcenie o szerokim profilu ma duży wpływ na poziom nauczania w oświacie. Nauczyciele chcący podnosić swoje kwalifikacje mają w czym wybierać, gdyż oferta kursów, szkoleń i warsztatów jest bogata, jednakże zdarza się, że wybrane formy nie spełniają pokładanych w nich oczekiwań – są zawężone tematycznie i nadbyt teoretyczne.

Nie służą podnoszeniu kwalifikacji potrzebnych w aktywnym wdrażaniu zasad zrównoważonego rozwoju.

Widać w tych działaniach edukacji ekologicznej rosnące zaangażowanie samorządu lokalnego. Z uwagi na posiadane środki oraz infrastrukturę samorząd lokalny wspiera działania edukacyjne, koncentrując się na edukacji szkolnej oraz festynach, konkursach i akcjach takich jak: Tydzień Ziemi, Sprzątanie Świata, Tydzień Zrównoważonego Transportu. Wśród tematów prowadzonych działań edukacyjnych dominują tematy związane z gospodarką odpadami oraz promocja systemów recyklingu, a także okoliczne walory przyrodnicze.

Warto odnotować fakt, że **samorząd lokalny zainteresowany jest wprowadzeniem programu edukacji ekologicznej dla mieszkańców miasta na prawie wszystkich poziomach wiekowych.**

Większość placówek korzystała z dotacji przyznawanych przez Wydział Ekologii, Wydział Oświaty Urzędu Miejskiego w Zabrzu ze środków Powiatowego i Gminnego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej. Środki finansowe w przeważającej części przeznaczano na organizację i nagrody w konkursach, wycieczki, finansowanie realizowanych projektów szkolnych (szkoły gimnazjalne i ponadgimnazjalne).

Wiele placówek oświatowych i innych jednostek podległych gminie korzystało również z dofinansowania NFOŚiGW oraz WFOŚiGW w Katowicach na termomodernizację obiektów – gdzie wnioskodawcą było Miasto Zabrze.

VI. BLOKI TEMATYCZNE I ZAGADNIENIA DO REALIZACJI

Zakres tematyczno – zadaniowy Programu został opracowany przy założeniu, że powinien on pomagać w realizacji podstawowych zadań własnych Miasta i obejmować następujące bloki tematyczne:

- ochronę przyrody
- ochronę środowiska
- gospodarkę odpadami
- człowiek a środowisko.

Dla każdego z tych bloków podano hasła, które można rozwijać, rozszerzać i zmieniać w zakresie umożliwiającym jak najpełniejszą realizację celów opisanych w programie.

Ważnym jest, aby treści podejmowanych zadań skupiały się wokół przedstawionych haseł.

Propozycja tematyki spotkań edukacyjnych:

6.1. Blok ochrona przyrody

W bloku **ochrona przyrody** zakres tematyczno - zadaniowy dotyczy zagadnień związanych z ochroną przyrody ożywionej i nieożywionej. Treści powinny skupiać się na:

- nauce właściwego zachowania wobec elementów przyrody ożywionej i nieożywionej,

- poznaniu roślin i zwierząt najbliższego otoczenia, dzielnicy, regionu,
- biernych i czynnych sposobach ochrony gatunków grzybów, roślin i zwierząt oraz miejsc ich występowania (siedlisk),
- kształtowaniu wartości etycznych i estetycznych przez uwrażliwienie na piękno i wartość przyrody,
- kształtowaniu postawy odpowiedzialności za obecny i przyszły stan przyrody i gotowości działań na rzecz jej ochrony.

Zadania powinny poruszać następującą tematykę:

1. Co rozumiemy pod pojęciem przyroda? – znaczenia i synonimy, definicje podstawowych pojęć, środowisko – środowisko przyrodnicze, krajobraz – walory krajobrazu.
2. Obowiązki w obszarze dbałości o przyrodę będącą elementem krajobrazu i dóbr lokalnych, regionalnych oraz bogactwem i dziedzictwem narodowym.
3. Historia prawnej ochrony przyrody w Polsce.
4. Cele, zasady i formy ochrony przyrody ożywionej i nieożywionej oraz krajobrazu. Na czym polega ochrona przyrody? Co, jak i dlaczego chronimy?
5. Związek ochrony przyrody z działalnością człowieka. Zagrożenia wynikające z nierespektowania wymagań ochrony przyrody.
6. Ochrona prawna i społeczna przyrody, jej formy, rodzaj, ilość i charakterystyka (pojęcia – zakaz bezwzględny, zakaz względny,

wyłączenie obowiązywania zakazów, zwolnienia od zakazów, strefy ochrony).

7. Podstawy i zasady ochrony siedlisk przyrodniczych i gatunkowych roślin i zwierząt (pojęcia: ochrona całkowita, ochrona częściowa, ostoja, strefa ochrony ostoi).
8. Natura 2000 - obszarowa ochrona przyrody, co to jest, jej założenia, efekty, skutki, ograniczenia, najciekawsze, największe i najbliższe obszary.
9. Obszarowa ochrona przyrody – obszary morskie, definicje i podstawowe pojęcia: morze, morskie wody wewnętrzne, morze terytorialne, wyłączona strefa ekonomiczna, nadmorskie lub morskie parki narodowe w Polsce.
10. Znaczenie edukacyjne, naukowe i konserwatorskie ogrodów botanicznych i zoologicznych.
11. Ośrodki rehabilitacji zwierząt – pojęcie, rola, funkcje, sposoby korzystania.
12. Ochrona terenów zieleni i zadrzewień – pojęcia, definicje: zieleni, tereny zieleni, zadrzewienia, parki wiejskie, miejskie i gminne, prawa i obowiązki drzew i krzewów, rekompensata przyrodnicza.
13. Konsekwencje naruszenia zasad ochrony i zakazów, niszczenie zieleni (drzew, krzewów i trawników). Wykroczenie, przestępstwo, zwalczanie niewłaściwych zachowań, kary.
14. Wykonywanie ochrony przyrody – Krajowa strategia ochrony i zrównoważonego użytkowania różnorodności biologicznej (podstawowe założenia, cele i programy).

15. Monitoring przyrodniczy, podstawowe rejestry – gdzie szukać informacji i dokumentacji dotyczącej zasobów, tworów i składników przyrody (gminny, powiatowy, wojewódzki i krajowy rejestr form ochrony przyrody).
16. Państwowe służby ochrony przyrody – Służby Parku Narodowego, Straż Leśna, zadania i kompetencje, kto może zostać strażnikiem, system szkolenia.
17. Tereny o szczególnych wartościach przyrodniczych – skupienia roślinności o szczególnej wartości z przyrodniczego punktu widzenia, tereny o walorach krajobrazowych i ekologicznych, tereny masowych lęgów ptactwa, miejsca występowania skupień gatunków chronionych, tarliska, zimowiska, przepławki i miejsca masowej migracji ryb i innych organizmów wodnych – pojęcia i przykłady.
18. Gospodarka wodna na terenach o szczególnych wartościach przyrodniczych – pojęcia podstawowe dotyczące gospodarki wodnej, jak również pojęcia: zmiana stosunków wodnych, regulacja wód, melioracje, odwodnienia budowlane.
19. Ochrona powietrza na terenach o szczególnych walorach przyrodniczych; wpływ jakości powietrza na zmiany w środowisku przyrodniczym (np. wpływ wypalania dzikich traw itp.).
20. Wprowadzanie do środowiska przyrodniczego obcych gatunków roślin, zwierząt, ryb i grzybów oraz ich form rozwojowych – zakazy, przyczyny ich wprowadzania i konsekwencje, jakie może powodować ich nieprzestrzeganie.
21. Szkółki ogrodnicze, parki, ogrody i zadrzewienia oraz racjonalna gospodarka leśna i rolna – wyłączenia z zakazu wprowadzania i przemieszczania roślin obcych gatunków, pojęcie introdukcji, „paszport roślinny”.

22. Wykopaliska przyrodnicze – meteoryty, minerały i kopalne szczątki roślin i zwierząt, jak się zachować w przypadku ciekawego odkrycia.
23. Organizacje społeczne działające na rzecz ochrony przyrody – Liga Ochrony Przyrody, Ogólnopolskie Towarzystwo Ochrony Ptaków, Ogólnopolskie Towarzystwo Ochrony Nietoperzy i inne, cele, zadania, metody działania i osiągnięcia.
24. Opracowanie raportu o stanie środowiska przyrodniczego i jego zasobach florystycznych w dzielnicy.
25. Pomoc placówkom oświatowym w zagospodarowaniu terenów przyszkolnych (nowe nasadzenia).
26. Promocja dzielnicowych terenów zielonych atrakcyjnych przyrodniczo.
27. Wyznaczanie i urządzenie ścieżek przyrodniczych.
28. Budowa przyszkolnych ogrodów – posadź swoją roślinę, posadź swoje drzewko.
29. Opieka nad roślinami w domu, klasie, ogrodzie.
30. Poznanie roślin chronionych w najbliższym otoczeniu.
31. Poznanie zabytków przyrody.
32. Dofinansowanie wyjazdów szkoleniowych tzw. zielonych szkół w celu realizacji zadań określonych w Programie Edukacji Ekologicznej.

33. Organizacja spotkań z ludźmi związanymi z ochroną przyrody.
34. Bezdomność zwierząt – przyczyny, skutki i sposoby jej zapobiegania. Odpowiedzialność za zwierzęta i wrażliwość na ich los. Prawa zwierząt.
35. Pomoc bezdomnym zwierzętom – na terenie dzielnicy oraz w schroniskach – organizacja zbiórek karmy, naczyń, pieniędzy.
36. Akcja „Zimowa stołówka” – dokarmianie bezdomnych zwierząt oraz ptaków w okresie zimy.
37. Opieka nad zwierzętami w domu i szkole.
38. Prowadzenie kampanii ekologicznych (np. akcja „Tydzień Ziemi”).
39. Warsztaty szkoleniowe dla nauczycieli, dzieci i młodzieży z obszaru tematycznego „Ekosystem miejski – znaczenie zieleni miejskiej”.
40. Prasa i literatura tematu.
41. Zajęcia warsztatowe zgodne z wybraną tematyką dotyczącą ochrony przyrody i środowiska.
42. Konkursy plastyczne, fotograficzne, literackie, festiwale, teatryki itp.

6.2. Blok ochrona środowiska

W bloku **ochrona środowiska** zakres tematyczny – zadaniowy opiera się na treściach związanych z szeroko rozumianym środowiskiem tj.:

- kształtowaniu umiejętności prowadzenia obserwacji i oceny stanu poszczególnych elementów środowiska – powietrza, wody i gleby,
- rozwijaniu poczucia odpowiedzialności za stan środowiska przyrodniczego,
- kształtowaniu umiejętności samodzielnego wyciągania i formułowania wniosków dotyczących przekształceń środowiska,
- rozwijaniu form swobodnego przepływu idei, myśli i innych wartości związanych z ochroną i kształtowaniem środowiska,
- poznawaniu podstawowych sposobów i metod ochrony środowiska,
- kształtowaniu odpowiedzialności za stan środowiska oraz gotowości uczestnictwa w rozwiązywaniu problemów swojej społeczności,
- ochronie terenów i obiektów cennych pod względem przyrodniczym oraz jej znaczenie,
- podziwie, radości i szacunku dla środowiska,
- poznawaniu podstawowych zasad zrównoważonego rozwoju.

Zadania powinny poruszać następującą tematykę:

1. Pojęcie ochrony środowiska – znaczenie potoczne, definicja prawna, aspekty ochrony środowiska: konserwacyjny, restytucyjny, prewencyjny, znaczenie podjęcia lub zaniechania działań.

2. Zrównoważony rozwój – racjonalne kształtowanie środowiska i gospodarowanie zasobami, wykorzystanie OZE (odnawialne źródła energii), przeciwdziałanie zanieczyszczeniom powietrza, wody i gleby, właściwy stan środowiska, przywracanie elementów do stanu właściwego-poprzedniego, zgodnego z prawem.
3. Zasady zrównoważonego rozwoju – kompleksowość, prewencja, przezorność, planowość, prawa do informacji o środowisku, uczestnictwo społeczne, nieważność decyzji, zanieczyszczający płaci, obowiązek stosowania metod referencyjnych – podstawowe pojęcia i założenia ogólne.
4. Charakterystyka krajobrazu miasta, terenów podmiejskich i wsi (podobieństwa i różnice).
5. Racjonalne kształtowanie środowiska i gospodarowanie jego zasobami.
6. Ochrona kopalin i gleby – pojęcia: kopaliny, złoża, górotwór, podstawowe zasady prawidłowego wykorzystania kopalin i gleby, prace geologiczne, eksploatacja złóż.
7. Wykorzystywanie górotworu i podziemnych wykopalisk, użytkowanie powierzchni ziemi, rekultywacja.
8. Co każdy z nas może zrobić by chronić środowisko, jego poszczególne elementy.
9. W jaki sposób zabezpieczyć swoje gospodarstwo domowe w czyste ciepło użytkowe – ogrzewanie pomieszczeń mieszkalnych, przygotowanie ciepłej wody użytkowej, gotowanie - posiłków. Sposoby pozyskiwania ciepła użytkowego – ciepło sieciowe, indywidualne źródła ciepła: spalanie paliw kopalnych (gazu, oleju, węgla), wykorzystanie OZE - odnawialne źródła energii (spalanie biomasy, pompy ciepła, instalacje solarne, fotowoltaiczne – kogeneracja). Zagrożenia dla środowiska.

10. Ochrona terenów leśnych i rolnych – pojęcie grunt rolny, grunt leśny, użytki, nieużytki, rekultywacja.
11. Zasady ochrony, rekultywacji i poprawiania wartości użytkowej gruntów.
12. Po co tworzy się rezerваты, parki i gospodarstwa ekologiczne?
13. Ochrona wód – na czym polega ochrona wód, określanie poziomów i badanie jakości wody, działania zmierzające do utrzymania równowagi zasobów wodnych.
14. Co każdy z nas może zrobić, żeby chronić wody.
15. Strefy i obszary ochronne wód – ochrona źródeł i ujęć wody, obszary ochronne zbiorników wód śródlądowych, obszary zasilania wód podziemnych, strefy ochrony bezpośredniej pośredniej, podstawowy katalog zakazów i ograniczeń.
16. Planowanie w gospodarowaniu wodami i jego wpływ na stan i jakość wód, aspekty społeczne i ekonomiczne.
17. "Woda w sieci" – sieć hydrograficzna miasta, gospodarowanie i wykorzystanie wód (turystyka, wypoczynek, rybołówstwo, żegluga) – wycieczki lokalne (Kanał Gliwicki, Pławniowice, Chechło, Dzierżno).
18. Poznawanie cieków wodnych dzielnicy i ich związków z rzeką.
19. Potoki, rzeki i zbiorniki wodne w naszym mieście i okolicy.
20. Świat roślin i zwierząt zbiorników wodnych.
21. Niebezpieczeństwa związane z wodą – powódź, susza, lawiny błotne.

22. Państwowy monitoring wód jako element monitoringu środowiska w Polsce, podstawowe rejestry – gdzie szukać informacji i dokumentacji dotyczącej zasobów wodnych, wykazy obszarów chronionych.
23. Europejskie spojrzenie na gospodarowanie wodami – Ramowa Dyrektywa Wodna (RWD) – równoprawne traktowanie użytkowników wód, ochrona zasobów wód i ekosystemów wodnych i zależnych.
24. Młodzi projektanci - zasady prawidłowego zagospodarowania stref przybrzeżnych i zalewowych, zbiorniki retencyjne i ich obrzeża jako miejsce wypoczynku i rekreacji, planowanie zagospodarowania wybranego terenu nad wodą.
25. Czy na terenie naszego miasta prowadzony jest monitoring wód, kto go prowadzi, jak i po co? – spotkanie z przedstawicielem Wydziału Zarządzania Kryzysowego.
26. Profilaktyka przeciwpowodziowa a środowisko przyrodnicze i rekreacja.
27. Ochrona powietrza – pojęcie emisji, źródła zanieczyszczenia, dopuszczalne poziomy zanieczyszczenia, metody przeciwdziałania.
28. Europejskie spojrzenie na jakość powietrza – Dyrektywa CAFE dot. Jakości powietrza....
29. Możliwości ochrony powietrza przed zanieczyszczeniem.
30. Czy „chemia” jest przyjazna środowisku?
31. Hałas i ochrona przed hałasem – stan akustyczny środowiska, podstawowe wiadomości o dźwięku, dźwięki naturalne, wysokość i barwa dźwięków, tolerancja ludzkiego słuchu, co to jest hałas, zapobieganie i przeciwdziałanie skutkom uciążliwości akustycznych.

32. Monitoring akustyczny – mapy akustyczne, hałas komunikacyjny i metody zabezpieczające przed nadmiernym hałasem.
33. Niebezpieczeństwa związane z ogniem, bezpieczeństwo i ochrona życia oraz zdrowia ludzi i zwierząt.
34. Ochrona środowiska przy spalaniu odpadów.
35. Pole elektromagnetyczne i promieniowanie jonizujące – źródła i poziomy pól elektromagnetycznych i jonizacji, wielkości dopuszczalne.
36. Pole elektromagnetyczne i promieniowanie jonizujące - bezpieczeństwo oraz ochrona życia i zdrowia ludzi i zwierząt.
37. Stwarzanie warunków organizacyjnych i materialnych dla wdrażania nowych rozwiązań w dziedzinie ochrony środowiska.
38. Promowanie działań ograniczających zużycie wody i energii elektrycznej.
39. Rolnictwo ekologiczne.
40. Formy udziału społeczeństwa w ochronie środowiska – świadomy konsument, dostęp do informacji, konsultacje społeczne, aktywność ekologiczna, dlaczego warto się angażować?
41. Państwowe Służby Ochrony Środowiska – Inspekcja Ochrony Środowiska, Inspekcja Sanitarno – Epidemiologiczna, Inspekcja Weterynaryjna, Inspekcja Ochrony Roślin i Nasiennictwa, Zarządy Gospodarki Wodnej, Agencja Atomistyki, Inspekcja Dozoru Jądrowego.

42. Zawody związane z ochroną środowiska – szkoły, uczelnie.
43. Udział w akcji „Tydzień Ziemi”.
44. Prasa i literatura tematu.
45. Warsztaty szkoleniowe dla nauczycieli, dzieci i młodzieży z zakresu ochrony środowiska.
46. Konkursy: wiedzy, fotograficzne, plastyczne, literackie, festiwale, formy teatralne itp.

6.3. Blok gospodarka odpadami

W bloku **gospodarka odpadami** zakres tematyczno-zadaniowy opiera się na tematyce związanej z rozwiązywaniem problemów dotyczących odpadów.

Treści powinny skupiać się na:

- dbaniu o czystość najbliższego otoczenia, rozumianego jako miejsce, w którym się aktualnie znajdujemy,
- uświadamianiu zagrożeń związanych z odpadami powstającymi w gospodarstwach domowych,
- kształtowaniu przekonania, że dotychczasowe metody pozbywania się odpadów są nieefektywne, a w dłuższym okresie czasu wręcz niebezpieczne dla środowiska i mieszkańców,

- kształtowaniu przekonania, że najlepszymi metodami rozwiązania problemu odpadów są:
 - zmniejszenie ilości odpadów powstających w gospodarstwach domowych,
 - segregacja odpadów, recykling i kompostowanie,
 - prawidłowa i bezpieczna utylizacja odpadów, w szczególności odpadów niebezpiecznych,
- nauczaniu się robienia mądrych i przemyślanych zakupów, ograniczania konsumpcjonizmu,
- wpływie odpadów na zdrowie człowieka i środowiska, w którym żyje.

Zadania powinny poruszać następującą tematykę:

1. Udział w kampaniach prośrodowiskowych np. akcji „Sprzątanie Świata – Polska”.
2. Dbanie o czystość otoczenia.
3. Co to są odpady, rodzaje odpadów, odpady komunalne, odpady niebezpieczne powstające w strumieniu odpadów komunalnych, ilość powstających odpadów komunalnych, czynniki wpływające na ilość powstających odpadów komunalnych.
4. Proste, ale skuteczne rady na odpady.

5. Schemat prawidłowego postępowania z odpadami.
6. Zagrożenia wynikające z nieprawidłowego postępowania z odpadami.
7. Cel i sposoby selektywnej zbiórki odpadów – podkreślenie konieczności, podanie przyczyn i przykładów. Metody gromadzenia odpadów, metody segregacji odpadów, zakłady segregacji odpadów. Zrozumienie celowości segregacji odpadów i wydzielania odpadów niebezpiecznych. Przykład dalszej drogi postępowania z wybranymi wydzielonymi odpadami niebezpiecznymi.
8. System gospodarki odpadami w Zabrzu – istniejący i planowany.
9. Ilości odpadów powstających w gospodarstwie domowym i ilości odpadów dowożonych do zakładów unieszkodliwiania odpadów.
10. Podstawowe technologie unieszkodliwiające odpady.
11. Popieraj recykling – od ciebie też zależy ochrona środowiska. Przykłady recyklingu i powtórnego wykorzystania wydzielonych odpadów.
12. Drugie życie przedmiotu – kreatywny upcykling. Odpady jako artystyczne inspiracje.
13. Recykling organiczny.
14. Tropiciel dzikich wysypisk.
15. Ograniczanie ilości odpadów w domu, szkole, pracy.
16. Na czym polega kompostowanie odpadów? Jakie są cele kompostowania

odpadów? Jakie odpady mogą być kompostowane? Czym jest kompost z odpadów? Możliwości wykorzystania kompostu z odpadów.

17. Zwiedzanie kompostowni odpadów – dyskusja nt. kompostowania odpadów i omówienie zastosowanej technologii po obejrzeniu zakładu.
18. Termiczne unieszkodliwianie odpadów – energetyczne wykorzystanie odpadów, recykling energetyczny. . Omówienie zagadnienia unieszkodliwiania odpadów poprzez spalanie. Jakie odpady mogą być spalane?
19. Ochrona środowiska przy spalaniu odpadów.
20. Zwiedzanie spalarni odpadów i dyskusja po zwiedzaniu spalarni.
21. Unieszkodliwianie odpadów – na czym polega, jaki ma cel, podstawowe technologie.
22. Unieszkodliwianie odpadów poprzez składowanie. Co to są składowiska odpadów?
23. Rodzaje składowisk odpadów. Bezpieczeństwo składowania odpadów. Jakich odpadów nie można składować?
24. Zwiedzanie składowiska miejskiego.
25. Odpady technologiczne.
26. Wywóz odpadów. Metody wywozu, spotkania z przedstawicielami firmy wywozowej, zwiedzanie bazy firmy wywożącej odpady.
27. Wpływ odpadów na moje zdrowie i środowisko, w którym żyję.

28. Tematyka związana z oczyszczaniem miasta – letnim i zimowym.
29. Zajęcia terenowe w obiektach związanych z gospodarką odpadami komunalnymi.
30. Niekonwencjonalne źródła energii z odpadów (biogaz ze składowisk odpadów, pryzmy energetyczne, paliwo z odpadów, biogaz z fermentacji osadów ściekowych).
31. Zanieczyszczenia, w tym furany i dioksyny, powstające w procesie spalania odpadów. Oczyszczanie gazów spalinowych. Bezpieczeństwo spalania odpadów.
32. Inne technologie unieszkodliwiania odpadów.
33. Wpływ gospodarki odpadami na efekt cieplarniany.
34. Problematyka dotycząca unieszkodliwiania ścieków.
35. Przydomowe oczyszczalnie ścieków.
36. Warsztaty szkoleniowe dla nauczycieli, dzieci i młodzieży w zakresie gospodarki odpadami.
37. Prasa i literatura tematu.
38. Konkursy: wiedzy, fotograficzne, plastyczne, literackie, festiwale, formy teatralne itp.

6.4. Blok człowiek a środowisko

W bloku **człowiek a środowisko** zakres tematyczno-zadaniowy opiera się na tematyce związanej z powiązaniami i zależnościami występującymi pomiędzy człowiekiem a środowiskiem.

Treści powinny skupiać się na:

- człowiek elementem ekosystemu,
- rozumieniu relacji człowiek – przyroda – społeczeństwo w skali miejskiej, regionalnej i globalnej; poznanie i zrozumienie podstawowych związków i współzależności zachodzących między środowiskiem a człowiekiem, czynniki zmieniające relacje człowiek – środowisko przyrodnicze (rozszerzanie udziału technologii energooszczędnych, zmiany modelu konsumpcji, zmiany poglądów dotyczących ochrony środowiska),
- skutecznych i praktycznych działaniach uczących dzieci, młodzież i dorosłych, jak aktywnie włączać się w życie społeczne i kreować otaczającą rzeczywistość w sposób zrównoważony i nowoczesny,
- dialogu, kompromisie, partycypacji społecznej – edukacji w szkole na rzecz zrównoważonego rozwoju gminy,
- uświadomieniu zasad nienaruszalności praw przyrody i konieczności racjonalnego korzystania z jej zasobów,
- kształtowaniu nowego stylu życia opartego na współistnieniu człowieka w harmonii ze środowiskiem przyrodniczym,
- uświadamianiu wartości i poczucia odpowiedzialności za środowisko przyrodnicze i kulturowe własnego otoczenia, miasta, regionu, kraju,

- stymulowaniu społecznych inicjatyw proekologicznych i tworzeniu warunków dla zwiększenia skuteczności w zakresie ekologii i ochrony dziedzictwa flory i fauny,
- rozwijaniu kontaktu ze środowiskiem lokalnym i regionalnym w celu wytworzenia bliskich więzi i zrozumienia różnorodnych zależności zachodzących pomiędzy człowiekiem a środowiskiem naturalnym,
- patriotyzmie i poczuciu tożsamości (lokalnej, regionalnej, narodowej) przy jednoczesnym poszanowaniu innych narodów i społeczności – ich systemów wartości i sposobów życia.

Zadania powinny poruszać następującą tematykę:

1. Nisza ekologiczna człowieka – funkcjonowanie metapopulacji ludzkiej w środowisku – pojęcia populacja i metapopulacja, nisza podstawowa.
2. Ekstrema warunków środowiskowych, w jakich może żyć człowiek - woda, światło, temperatura, substancje chemiczne i pyły, promieniowanie, pole elektromagnetyczne.
3. Nierówny dostęp do zasobów środowiska – woda, żywność.
4. Konkurencja czy solidarność w walce o dostęp do ograniczonych zasobów naturalnych?
5. Składniki pokarmowe - ilość i jakość pożywienia, zagęszczenie populacji - liczba, masa osobników. Racjonalne i zdrowe odżywianie. Zapobieganie otyłości wśród dzieci i młodzieży.

6. Związek ochrony przyrody z działalnością człowieka – życiem codziennym, działalnością gospodarczą, inwestycjami, architekturą, urbanistyką, budownictwem.
7. Odpowiedzialność człowieka za środowisko – działania stwarzające ryzyko szkody w środowisku. Pojęcie szkody i ryzyka szkody.
8. Przykłady działań mogących powodować szkody, pogorszenie stanu środowiska.
9. Zapobieganie powstawaniu szkód w środowisku, zasady odpowiedzialności za szkody – wina, ryzyko, słuszność.
10. Działania, na które trzeba mieć pozwolenie – rodzaje pozwoleń, kiedy można ograniczyć lub cofnąć zgodę.
11. Racjonalne wykorzystanie zasobów środowiska w oparciu o wiadomości i umiejętności geograficzne i przyrodnicze.
12. Zróżnicowanie przestrzenne warunków środowiska przyrodniczego oraz działalności człowieka na Ziemi.
13. Miejsce człowieka w przyrodzie dawniej i dziś.
14. Znaczenie wody dla przyrody i człowieka.
15. Program wodno-środowiskowy kraju, strategia i plany gospodarowania wodami, plan ochrony przeciwpowodziowej regionu, gminy, miasta, plan przeciwdziałania skutkom suszy.
16. Jakość wody pitnej i kąpieliskowej, ograniczenie wpływu zanieczyszczeń rolniczych (azotany), równowaga wodno – ściekowa, klasy czystości wód.

17. Ochrona warstwy ozonowej – działania niszczące warstwę ozonową.
18. Skutki zniszczenia warstwy ozonowej, metody ograniczania niekorzystnego oddziaływania. Ochrona przed promieniowaniem słonecznym.
19. Energia odnawialna – źródła, metody i ograniczenia wykorzystania.
20. Energia słoneczna – kolektory słoneczne.
21. Energia wiatru i wody – wiatraki, elektrownie wodne, młyny.
22. Energia biomasy – rośliny energetyczne, biopaliwa, spalarnie.
23. Oszczędne korzystanie z zasobów środowiska – świadomość konsumenta, ilość i jakość towarów i usług.
24. Ekoznaki.
25. Czy pralnia chemiczna może być ekologiczna?
26. Łowiectwo i wędkarstwo – myśliwy, wędkarz czy kłusownik?
27. Podstawowe zasady gospodarki łowieckiej, wędkarskiej, ochrona zwierzęcy, ptaków i ryb - okresy ochronne.
28. Rolnictwo ekologiczne - cechy i podstawowe zasady rolnictwa ekologicznego. Produkty i surowce pokarmowe ekologiczne.

29. Naturalne metody uprawy i ochrony roślin, tradycyjne metody konserwowania żywności i ich zalety.
30. Rozwój motoryzacji i jego konsekwencje – naturalne środki komunikacji, transport spalinowy, transport ekologiczny.
31. Wpływ transportu na człowieka i środowisko – przecięcie tras wędrówek zwierząt - korytarzy ekologicznych, degradacja terenów cennych przyrodniczo. Zanieczyszczenia komunikacyjne – gazowe i pyłowe, skażenie ołowiem powietrza i gleby, fragmentacja i zanikanie siedlisk, wypadki i katastrofy komunikacyjne.
32. Rozwój motoryzacji a ukryte zagrożenia dla zdrowia człowieka – otyłość, zawał, nadciśnienie, koszty społeczne i socjologiczne - w tym planowanie miast i osiedli pod kątem motoryzacji.
33. Katastrofy ekologiczne z udziałem niebezpiecznych substancji w środowisku lądowym, powietrzu i w środowisku wodnym.
34. Zanieczyszczenie środowiska wodnego przez środki lokomocji – statki pasażerskie, rybackie i handlowe, w tym tankowce do przewozu ropy naftowej. Usuwanie odpadów ze statków, zatapianie odpadów na dnie mórz, skażenie wody PCB (szkodliwe związki z grupy polichloropochodnych bifenyli). Morskie katastrofy ekologiczne.
35. Zagłada lasów tropikalnych i jej skutki, rolnicza dewastacja lasów – ekologiczne konsekwencje. Światowy bilans tlenu, bilans opadów atmosferycznych, pustoszczenie Ziemi.
36. Turystyka piesza, rowerowa i wodna – czynny wypoczynek i rekreacja w kontakcie z przyrodą.
37. Partycypacja społeczna i zrównoważony rozwój – dowiedz się więcej.

38. Pozytywny i negatywny wpływ środowiska na zdrowie człowieka.
Podstawowe zasady zdrowego stylu życia.
39. Promocja zdrowia wśród dzieci, młodzieży i dorosłych.
40. Cztery pory roku – zdrowie, ubiór, zachowanie, sport i rekreacja.
41. Zapobieganie chorobom człowieka wynikających z nieodpowiedniego kontaktu człowieka ze środowiskiem.
42. Organizowanie i wspieranie edukacji ekologicznej społeczeństwa.
43. Warsztaty szkoleniowe dla nauczycieli, dzieci i młodzieży w zakresie tematyki człowiek a środowisko.
44. Prasa i literatura tematu.
45. Konkursy: wiedzy, fotograficzne, plastyczne, literackie, festiwale, formy teatralne itp.

VII. BLOKI TEMATYCZNE I ZAGADNIENIA DO REALIZACJI NA ODPOWIEDNICH POZIOMACH EDUKACYJNYCH – PRZYKŁADOWE.

„Mamy tylko jedną Ziemię, a jej przyszłość zależy od każdego, na pozór niewielkiego ludzkiego działania, zależy od każdego z nas.”

Florian Plit

Program Edukacji Ekologicznej będzie realizowany na kilku poziomach edukacyjnych:

I poziom	- przedszkola
II poziom	- klasy I, II, III szkoły podstawowej
III poziom	- klasy IV, V, VI szkoły podstawowej
IV poziom	- gimnazja
V poziom	- szkoły ponadgimnazjalne
VI poziom	- kółka zainteresowań, zajęcia pozaszkolne
VII poziom	- nauczyciele, animatorzy, dorośli, seniorzy, osoby aktywne ekologicznie, przedstawiciele przedsiębiorstw branżowych.

Konsekwentne wprowadzanie do realizacji Programu Edukacji Ekologicznej tematów i zagadnień właściwych dla danego poziomu nauczania, pozwoli na sukcesywny rozwój świadomości i wiedzy ekologicznej dzieci i młodzieży, a przez to dotarcie do rodziców i ogółu społeczeństwa.

Edukacja ekologiczna ma służyć zapewnieniu akceptacji społecznej dla podejmowanych działań w celu ochrony środowiska oraz wzmocnienia zachowań proekologicznych.

Wszelkie działania związane z Programem przewidują podporządkowanie się głównemu kierunkowi, to jest podnoszeniu świadomości ekologicznej w społeczeństwie.

7.1. POZIOM I – Przedszkola.

Cele edukacyjne:

Realizacja treści Programu Edukacji Ekologicznej na tym poziomie ma na celu:

1. Kształtowanie poczucia odpowiedzialności dzieci za otaczające ich środowisko naturalne ze szczególnym zwróceniem ich uwagi na fakt, że człowiek jest częścią przyrody, a niszczenie i lekceważenie jej praw prowadzi do wyniszczenia samych siebie.
2. Dziecko:
 - a) uczestniczy w aktywnej edukacji ekologicznej prowadzonej w przedszkolu i w terenie - na świeżym powietrzu,
 - b) zdobywa świadomość wzajemnej zależności pomiędzy organizmami a środowiskiem ich życia,
 - c) poznaje współczesne zagrożenia cywilizacyjne,
 - d) przejawia postawę szacunku wobec przyrody,
 - e) uczestniczy w podejmowaniu działań proekologicznych,
 - f) uznaje „miejsca zielone” jako warunek niezbędny do relaksacji,
 - g) podejmuje próby przekazywania pozytywnych wartości osobom ze swojego najbliższego otoczenia,
 - h) zachowuje się w środowisku zgodnie z obowiązującymi zasadami,
 - i) odkryło nowe źródło inspiracji twórczych.

Osiągnięcia:

Dziecko potrafi:

- dokładnie obserwować i wyciągać wnioski z obserwacji w czasie wycieczki
- przewidywać skutki działalności gospodarczej człowieka
- wyjaśnić wpływ zanieczyszczeń na środowisko oraz ludzi

- podać przyczyny niszczenia przyrody
- dostrzegać zmiany w przyrodzie w poszczególnych porach roku
- wyrażać swoje obserwacje w formie werbalnej, słownej i plastycznej
- rozpoznawać rośliny, zwierzęta poszczególnych środowisk (łąka, pole, las i woda)
- powiedzieć, co to jest recykling
- włączyć się do działań proekologicznych
- swoim postępowaniem wykazać, że jest przyjacielem przyrody.

Propozycje tematyki spotkań edukacyjnych:

Blok ochrona przyrody.

1. Co nas otacza – poznajemy elementy przyrodnicze i cechy charakterystyczne dla najbliższego otoczenia.
2. Kącik przyrody to ważna rzecz, opiekując się roślinami wszystkie troski idą precz.
3. Rośliny i zwierzęta mojego otoczenia.
4. Skarby natury.
5. Każde dziecko dobrze wie, jak się takie drzewo zwie?
6. Po co ludziom drzewa, lasy, gdy komputerowe mamy czasy?
7. Złamanie gałęzi może spowodować uschnięcie drzewa.

8. Co można chronić, jak i dlaczego? – przykłady ochrony drzew, krzewów, kwiatów, trawników, klombów (osłony, barierki, tabliczki informacyjne).
9. Sposoby ochrony roślin i zwierząt.
10. Majówka – gramy w zielone.
11. Czym różni się trawnik od łąki, nasz ogródek, park od lasu – zajęcia terenowe.
12. Dlaczego rośliny rosną?
13. Zbieraj tylko grzyby jadalne.
14. Leśna fabryka – szumi las wkoło nas.
15. Potrzeby i prawa zwierząt domowych – jak opiekować się nimi w domu?
16. Obowiązki właścicieli zwierząt domowych.
17. Świat roślin i zwierząt żyjących w wodzie – nasze akwarium.
18. Pomagamy zwierzętom przetrwać zimę w mieście.
19. Ptasia stołówka.
20. Igloo dla Pingwinka Sopolka.
21. Nie krzywdź niczego, co żyje.

22. Jak, kiedy i dlaczego trzeba dokarmiać zwierzęta w mieście i lesie?

23. Akcje, konkursy plastyczne, literackie, imprezy – wg scenariusza nauczycieli.

Blok ochrona środowiska.

1. Co to jest środowisko?

2. Gdzie znajdują się miejsca „zdrowe” i „chore” w naszym środowisku?

3. Jak wpływamy na elementy najbliższego otoczenia, co można zrobić dla jego rozwoju i ochrony?

4. Powietrze – bezcenny gaz jest wszędzie.

5. Co zanieczyszcza nasze powietrze?

6. Moje wspaniałe uszy – hałaśliwi sąsiedzi.

7. Gleba to świat, po którym chodzimy.

8. Bawimy się piaskiem i ziemią.

9. Co zanieczyszcza naszą glebę?

10. Poznajemy znaczenie wody dla człowieka i przyrody.

11. Woda – niezwykła ciecz, tajemnicza materia.
12. Nawet mała wody kropelka w świecie natury to sprawa wielka.
13. Co zanieczyszcza naszą wodę?
14. Ścieki trują nasze rzeki.
15. Jak oszczędzać wodę?
16. Co się dzieje, gdy woda zleje?
17. „W wodzie i nad wodą” – poznanie zasad bezpieczeństwa.
18. Światło rozjaśnia nasz świat.
19. Czy „chemia” jest przyjazna środowisku?
20. Fantastyczna podróż na Ekoplanetę.
21. Tydzień Ziemi.
22. Akcje, konkursy plastyczne, literackie, imprezy – wg scenariusza nauczycieli.

Blok gospodarka odpadami.

1. Pojęcie i charakterystyka odpadów domowych (rysunki pomocnicze).
2. Co w domu wrzucamy do kosza na śmieci?
3. Odpady niebezpieczne występujące w odpadach domowych.
4. Droga postępowania z odpadami (gromadzenie, wywóz, odzysk, unieszkodliwianie).
5. Co się dzieje z odpadami powstałymi w naszych domach?
6. W jaki sposób można ograniczyć odpady w naszym domu?
7. Ograniczanie ilości odpadów w moim domu - przykłady.
8. Podział i segregacja odpadów domowych.
9. Jakie odpady można powtórnie wykorzystać, a które nie nadają się do tego?
10. Co nam grozi, jeśli nieprawidłowo postępujemy z odpadami?
11. Metody gromadzenia odpadów, selektywna zbiórka.
12. Szukaj zysku w odzysku odpadów – co mogą zrobić małe dzieci.
13. Odpady zmieniają postać.

14. Dbanie o czystość najbliższego otoczenia – Dbając o porządek oraz czystość w koło, żyje nam się lepiej – zdrowo i wesoło.
15. Jeśli sami nie posprzątamy po sobie, przyroda za nas tego nie zrobi.
16. Kolorowych, plastikowych, nieekologicznych siatek, nie używa mama, tata za namową dzieci.
17. Wszystkie przedszkolaki znają ekoznaki.
18. Wpływ odpadów na moje zdrowie i środowisko, w którym żyję.
19. Trucizny mogą być wszędzie – naucz się je rozpoznawać.
20. Miejsca ekologiczne w Zabrzu – wycieczka do sklepu ze zdrową żywnością, do stacji segregacji odpadów, oczyszczalni ścieków itp.
21. Poznanie akcji i organizacji ekologicznych w Polsce.
22. Akcje, konkursy plastyczne, literackie, imprezy, gry – wg scenariusza nauczycieli.

Blok człowiek a środowisko.

1. Czy i jaki wpływ ma człowiek na otaczające go środowisko?
2. Jak wyglądało miejsce człowieka w przyrodzie dawniej, a jak dzisiaj?

3. Jak żyć ekologicznie?
4. Jaki wpływ na zdrowie człowieka mają zanieczyszczenia powietrza, w tym hałas?
5. Co jeść, aby zdrowo rosnać?
6. Kosz pełen zdrowia i pomysłów.
7. Pomagam kolegom a oni pomagają mi.
8. Poznajemy przyrodę i cieszymy się ruchem.
9. Ruch to zdrowie. Bezpieczne zabawy na świeżym powietrzu.
10. Bezpieczna zabawa to ważna sprawa.
11. Często się myję, nie choruję.
12. Zdrowy uśmiech dziecka.
13. Powodzie małe i duże – spotkanie z przedstawicielami Wydziału Zarządzania Kryzysowego.
14. Niebezpieczeństwa związane z wodą – powódź, susza, lawiny błotne.
15. Uczymy się pływać – wypoczynek i turystyka wodna.
16. Zbiorniki i rzeczki mojej okolicy.

17. Kto podpałił las?
18. Powitanie wiosny, lata, jesieni, zimy.
19. Przywiązanie do tradycji – wycieczka do skansenu.
20. Lubię swoje ubranie – znaczenie odzieży i kryteria jej doboru.
21. Od kłębuszka puchu do nitki i beli materiału.
22. Ja też rosnę – wzrost człowieka i rośnięcie chleba – wycieczka.
23. Choinka z czasów moich dziadków.
24. Przedszkolak oszczędza energię.
25. Akcja „Sprzątanie Świata – Polska”.
26. Akcje, konkursy plastyczne, literackie, imprezy – wg scenariusza nauczycieli.

7.2. POZIOM II – klasy I ,II, III szkoły podstawowej.

Cele edukacyjne:

Pogłębianie i utrwalanie wiedzy zdobytej na I poziomie edukacyjnym w zakresie zagadnień dotyczących ochrony przyrody i środowiska, gospodarki odpadami oraz relacji człowiek a środowisko:

1. Kształtowanie poczucia odpowiedzialności dzieci za otaczające ich środowisko naturalne ze szczególnym zwróceniem ich uwagi na fakt, że człowiek jest częścią przyrody, a niszczenie i lekceważenie jej praw prowadzi do wyniszczenia samych siebie.
2. Kształtowanie umiejętności prowadzenia obserwacji i oceny stanu środowiska wraz z umiejętnościami samodzielnego wyciągania i formułowania wniosków dotyczących przekształceń środowiska.
3. Kształtowanie kultury obcowania z przyrodą podczas wycieczek i zajęć terenowych wraz z kształtowaniem wartości etycznych i estetycznych przez uwrażliwienie na piękno przyrody.
4. Kształtowanie proekologicznego stylu życia opartego na współistnieniu człowieka w harmonii ze środowiskiem przyrodniczym.
5. Uczeń:
 - a) Uczestniczy aktywnie w edukacji ekologicznej prowadzonej w szkole i w terenie - na świeżym powietrzu,
 - b) poznaje i rozumie podstawowe związki i współzależności zachodzące między środowiskiem a człowiekiem;
 - c) poznaje podstawowe sposoby i metody ochrony środowiska;
 - d) ma świadomość zasad nienaruszalności praw przyrody i konieczności racjonalnego korzystania z jej zasobów;
 - e) poznaje zagrożenia dla przyrody płynące ze strony człowieka wraz ze współczesnymi zagrożeniami cywilizacyjnymi;
 - f) przejawia postawę szacunku wobec przyrody;
 - g) uczestniczy w podejmowaniu działań proekologicznych, rozwijając poczucie odpowiedzialności za stan środowiska przyrodniczego;
 - h) uznaje „miejsca zielone” jako warunek niezbędny do życia i relaksacji;
 - i) podejmuje próby przekazywania pozytywnych wartości osobom ze swojego najbliższego otoczenia;

- j) promuje szacunek do przyrody;
- k) uczy się samodzielności, współpracy, odpowiedzialności i współdecydowania;
- l) odkrywał przyrodę jako źródło inspiracji twórczych.

Osiągnięcia:

- umiejętność obserwowania składników środowiska i ich opis,
- ochrona przyrody: nie śmieci, szanuje rośliny, zachowuje ciszę w parku i lesie, pomaga zwierzętom przetrwać zimę i upalne lato,
- gromadzenie i integrowanie wiedzy koniecznej do opisywania zjawisk,
- umiejętność dostrzegania i oceny postaw własnych na środowisko,
- wiedza o zagrożeniach dla środowiska przyrodniczego ze strony człowieka: wypalanie łąk i ściernisk, zatrucie powietrza i wód oraz gleby, pożary lasów, wyrzucanie odpadów i spalanie śmieci itp.,
- budowanie systemu wartości – wychowywanie w odpowiedzialności za słowa i czyny, za dobro i zło itp.,
- umiejętność segregowania śmieci, zrozumienie sensu stosowania opakowań ekologicznych,
- umiejętność rozróżniania zdrowych pokarmów od szkodliwych (umiarkowanie),
- umiejętność współpracy w grupie – zachowania społeczne,
- umiejętność zachowań higienicznych (np. mycie rąk).

Propozycje tematyki spotkań edukacyjnych:

Blok ochrona przyrody

1. Czym jest dla nas przyroda?
2. Co możemy zrobić dla przyrody?
3. Jakie zmiany zachodzą w przyrodzie?
4. Poznawanie przyrody zmysłem słuchu, węchu, smaku itp.
5. Co możemy zrobić dla roślin i zwierząt?
6. Chrońmy bogactwo ginącego piękna przyrody.
7. Chronione gatunki roślin, drzew i zwierząt w Polsce.
8. Drzewa jak ludzie - nie lubią żyć w brudzie.
9. Drzewa w niebezpieczeństwie.
10. Strażnicy przyrody chroniący drzewa.
11. Magiczne kręgi – wiek drzewa.

12. Każda pora roku jest piękna.
13. Zaczarowany las i jego mieszkańcy.
14. Las domem roślin i zwierząt.
15. "Leśna fabryka" – wycieczka do Leśnej Szkołki Kontenerowej w Nędzy – Nadleśnictwo Rudy Raciborskie.
16. Każde dziecko musi wiedzieć, co o drzewach trzeba wiedzieć.
17. Dzieci sadzą drzewa, a ekodzieciaki sadzą również krzaki.
18. Na zielonej łące.
19. Park i jego funkcja w mieście.
20. Po co tworzy się parki, rezerваты, gospodarstwa ekologiczne?
21. Obudźmy nasze serca, pomagajmy zwierzętom.
22. Akcje, konkursy plastyczne, literackie, imprezy – wg scenariusza nauczycieli.

Blok ochrona środowiska

1. Ekologiem nie trzeba być, by w czystym środowisku żyć.

2. Kto i co zatruwa nasze środowisko? – obserwacje.
3. Ekogrupy klasowe.
4. Co wpływa na zmiany w naszym środowisku?
5. Bawimy się powietrzem.
6. Powietrze wokół nas.
7. Drzewa jako źródło tlenu – oddychać pozwalają każdemu.
8. Odpocząć od zgiełku - hałas i wibracje.
9. Ziemia rodzi życie.
10. Gleba i jej znaczenie.
11. SOS dla Ziemi.
12. Tydzień Ziemi.
13. Cieknie kran, kapie woda – zrób coś z tym, bo wody szkoda.
14. Wędrówka kropli wody.
15. Woda płynie sama, gdy odkręcisz kurek, są jednak miejsca gdzie jej brakuje.

16. Ciekawe przygody w trakcie poszukiwania miejsc zamieszkiwania wody.
17. Rzeki, jeziora, morza, oceany to świat przyrody przez nas poznawany.
18. Kto i czym zatuwa wodę?
19. Dbając o porządek oraz czystość w koło, żyje nam się lepiej - zdrowo i wesoło.
20. Organizacja patrolu ekologicznego.
21. Co oznacza dbałość o właściwy stan środowiska?
22. Akcje, konkursy plastyczne, literackie, imprezy – wg scenariusza nauczycieli.

Blok gospodarka odpadami

1. Walka z królem śmieciem.
2. Czy śmieci to problem?
3. Co w domu wrzucamy do kosza na śmieci?
4. Każdy śmieć jest inny.
5. Odpady niebezpieczne występujące w odpadach domowych.

6. Dzikie wysypiska to haniebnie śmietniska.
7. Droga postępowania z odpadami.
8. Cykl życia domowych odpadów.
9. Jakie odpady można powtórnie wykorzystać, które nie nadają się do tego, a które są odpadami niebezpiecznymi?
10. Segregacja to rewelacja.
11. Uczymy siebie i innych segregować odpady.
12. Z kolorowymi kontenerami za pan brat.
13. Dobre rady na odpady.
14. Ekologiczna torba na zakupy.
15. Stroje i ozdoby z surowców wtórnych.
16. Zbieramy makulaturę - ratujemy drzewa.
17. Magiczny recykling – papier z papieru.
18. Odpady komunalne. Jakie odpady poza domowymi wchodzi w skład odpadów komunalnych?
19. Co nam grozi, jeśli nieprawidłowo postępujemy z odpadami?

20. Odpady zielone – kompostowanie.
21. Akcja „Sprzątanie świata”.
22. Czy nasze odpady zasypią miasto?
23. Akcje, konkursy plastyczne, literackie, imprezy – wg scenariusza nauczycieli.

Blok człowiek a środowisko

1. Każda pora roku jest piękna dla przyrody i człowieka.
2. Nadleśnictwo Brynek – skarby natury.
3. Wypalanie traw – bezmyślność człowieka, zagrożenie dla zdrowia i środowiska.
4. Polować nie znaczy zabijać – spotkanie z członkiem Koła Łowieckiego „Jeleń” w Zabrze.
5. W bzyńczącym królestwie – wizyta pszczelarza w szkole.
6. Poznajemy znaczenie wody dla człowieka i przyrody.
7. Dlaczego woda może być groźna? – powódź i jej skutki.
8. Jak ludzie chronią się przed powodzią?

9. Skąd się bierze wiatr?
10. Wiedza ekologiczna i turystyka.
11. Nasi sprzymierzeńcy i doświadczenie.
12. Oszczędzamy energię i wodę.
13. Owoce zamiast chipsów (zdrowe odżywianie).
14. Wspólnie się uczymy, wspólnie się bawimy – zasady współżycia społecznego.
15. Biegam, pływam, ruszam się – ruch to zdrowie.
16. Gimnastyka śródlekcyjna – w trakcie lekcji ruch.
17. Kto się myje długo żyje – zasady higieny.
18. „Ekobiesiada” - ładne dla oka - zdrowe dla ząbków.
19. Mały ekolog – przyjaciel natury.
20. Olimpiada ekologiczna – skoki z plastikową butelką między kolanami, skoki w workach na śmieci, śmieciowe kręgle itd.
21. Sprzątanie świata – dlaczego to robimy?
22. Akcje, konkursy plastyczne, literackie, imprezy – wg scenariusza nauczycieli.

7.3. POZIOM III – klasy IV, V, VI szkoły podstawowej.

Cele edukacyjne:

Pogłębianie i utrwalanie wiedzy zdobytej na II poziomie edukacyjnym w zakresie zagadnień dotyczących ochrony tzw. perspektywy środowiskowej:

1. Kształcenie zachowań ukierunkowanych na ochronę środowiska przyrodniczego.
2. Kształcenie poczucia odpowiedzialności uczniów za otaczające ich środowisko naturalne ze szczególnym zwróceniem ich uwagi na fakt, że człowiek jest częścią przyrody, a niszczenie i lekceważenie jej praw prowadzi do wyniszczenia samych siebie.
3. Kształtowanie umiejętności prowadzenia obserwacji i oceny stanu środowiska wraz z umiejętnościami samodzielnego wyciągania i formułowania wniosków dotyczących przekształceń środowiska oraz gotowości uczestnictwa w rozwiązywaniu problemów swojej społeczności oraz ochrony środowiska naturalnego.
4. Kształtowanie kultury obcowania z przyrodą podczas wycieczek i zajęć terenowych wraz z kształtowaniem wartości etycznych i estetycznych przez uświadomienie na piękno przyrody.
5. Kształtowanie nowego stylu życia opartego na współistnieniu człowieka w harmonii ze środowiskiem przyrodniczym.
6. Uczeń:

- a) uczestniczy w aktywnej edukacji ekologicznej prowadzonej w szkole i w terenie - na świeżym powietrzu,
- b) poznaje i rozumie podstawowe związki i współzależności zachodzące między środowiskiem a człowiekiem,
- c) zna podstawowe sposoby i metody ochrony środowiska przed współczesnymi zagrożeniami cywilizacyjnymi,
- d) przejawia postawę szacunku wobec przyrody i środowiska,
- e) uczestniczy w podejmowaniu działań proekologicznych,
- f) uznaje „miejsca zielone” jako warunek niezbędny do relaksacji,
- g) podejmuje próby przekazywania pozytywnych wartości osobom ze swojego najbliższego otoczenia,
- h) odkrywa przyrodę jako źródło inspiracji twórczych.

Osiągnięcia:

- umiejętność obserwowania składników środowiska i ich opis,
- gromadzenie i integrowanie wiedzy koniecznej do opisywania zjawisk,
- całościowe postrzeganie rzeczywistości przyrodniczej,
- umiejętność dostrzegania i oceny postaw własnych na środowisko,
- rozbudzenie zainteresowania i troski o miejsce, w którym żyję (dzielnice – miasto – region),
- umiejętność dostrzegania i oceny postaw własnych i wpływu człowieka na środowisko,
- umiejętność właściwego doboru składników pokarmowych,

- podstawowe umiejętności radzenia sobie z emocjami,
- umiejętność zachowania higieny.

Przyjęto, że po realizacji treści programu na I, II i III poziomie edukacyjnym, uczeń potrafi:

- scharakteryzować pod względem przyrodniczym i geograficznym – swoją dzielnicę, miasto i Śląsk,
- rozpoznać znaki identyfikujące dzielnicę, miejscowość i region,
- posługiwać się mapą i planem miasta,
- odnaleźć na planie dzielnicy i miasta miejsca służące do wypoczynku, rekreacji i zwiedzania,
- zaplanować wycieczkę rowerową po dzielnicy i mieście,
- wskazać na planie dzielnicy i miasta budowle, urządzenia wodne i przeciwpowodziowe,
- wyjaśnić pojęcia: ekologia, ekosystem, bioróżnorodność, degradacja środowiska, rekultywacja, smog, ściek, decybele, odpady, segregacja, recykling, kompostowanie, ochrona przyrody, park narodowy, park krajobrazowy, rezerwat przyrody, pomnik przyrody, użytek ekologiczny, ciek wodny, klasa czystości wód, oczyszczanie biologiczne, oczyszczanie chemiczne, oczyszczanie mechaniczne,
- wymienić znanych Polaków pochodzących z Zabrza,

- rozpoznać na fotografii lub filmie charakterystyczne miejsca oraz budowle ze swojej dzielnicy, miasta Zabrze, Katowic i Śląska,
- opowiedzieć kilka najbardziej znanych śląskich legend,
- wykonać album, prospekt, folder informacyjny o dzielnicy, mieście, zorganizować wystawę tematyczną o sprawach lokalnych,
- wskazać pomniki przyrody i obszary objęte ochroną na terenie dzielnicy oraz przykłady takich obiektów na terenie miasta i województwa,
- ułożyć hasło i zaplanować działania promujące różnorodność przyrody i ochronę środowiska oraz swoją dzielnicę i miasto,
- wskazać na mapie potoki i rzeki oraz zbiorniki i urządzenia wodne w Zabrzu, województwie śląskim oraz wskazać ujęcia wody pitnej dla miasta,
- opisać lokalizację miasta Zabrze i opowiedzieć historię nazwy miasta,
- wskazać miejsca związane z uprawianiem sportów wodnych i przystosowane do wypoczynku nad wodą oraz zaplanować wycieczkę wybranym szlakiem wodnym,
- dowolną techniką wykonać zielnik oraz rozpoznać gatunki drzew rosnących w parkach miejskich, w Miejskim Ogrodzie Botanicznym,
- przeprowadzać proste obserwacje i pomiary przyrodnicze,
- przeprowadzić wywiad, ankietę, interpretować dane i uogólniać wnioski,
- korzystać z tekstów, tabel i map,

- dostrzegać potrzebę oszczędnego gospodarowania wodą i energią w domu,
- zorganizować i przeprowadzić zbiórkę surowców wtórnych,
- wskazać przykłady zmian w środowisku na terenie dzielnicy, które nastąpiły na skutek działalności człowieka,
- sprawować opiekę nad terenami zielonymi wokół domu, szkoły,
- sprawować opiekę nad zwierzętami domowymi oraz podjąć działania związane z zapewnieniem pomocy zwierzętom bezdomnym.

Propozycje tematyki spotkań edukacyjnych:

Blok ochrona przyrody

1. Dlaczego chronimy przyrodę, co może podlegać ochronie, jak można chronić przyrodę?
2. Cele i formy ochrony przyrody w mojej najbliższej okolicy, mieście i wybranych rejonach Polski.
3. Tereny zieleni naszej dzielnicy i miasta – wiadomości o liczbie i rodzaju obiektów, ich położeniu oraz znaczeniu przyrodniczym i funkcjonalnym (lasy, parki, zieleńce, skwery, zieleń osiedli mieszkaniowych, zieleń uliczna, zieleń przy obiektach oświatowych i sportowych, cmentarze).
4. Jakie elementy przyrody mogą być objęte ochroną prawną i działaniami społecznymi (organizacje społeczne)?

5. Obiekty i tereny chronione na terenie mojej dzielnicy, miasta, regionu, Polski – znaczenie ochrony pojedynczych elementów, obszarów, ciągów i systemów przyrodniczych.
6. Podobieństwa i różnice, źródła różnorodności – charakterystyka krajobrazu miasta, terenów podmiejskich i wsi.
7. Jakie gatunki roślin i zwierząt tworzą ekosystem miejski? – charakter flory i fauny miasta.
8. Ekosystem miejski, zieleń w miastach – typy, funkcje, rola i znaczenie miejskich terenów zieleni.
9. Człowiek jako element ekosystemu miejskiego – wskazanie miejsca, roli i wpływu (pojęcie ekosystemu, elementy ekosystemu, charakterystyka ekosystemu miasta).
10. Związek ochrony przyrody z działalnością człowieka.
11. Ochrona przyrody w innych krajach – chronione gatunki roślin i zwierząt z innych regionów świata, wskazanie, na czym polega nasz udział w tej ochronie, informacja o obowiązujących przepisach prawnych, tj. obowiązku rejestracji zwierząt obcych gatunków, zakaz przywozu niektórych zwierząt, zakaz przywozu towarów wykonanych ze skór i kości niektórych zwierząt.
12. Tydzień Ziemi – omówienie roli, znaczenia i skali akcji, omówienie aktualnej tematyki – hasło roku.
13. Potrzeby i prawa zwierząt – zależność potrzeb i możliwości ich zaspokajania od gatunku, charakteru i miejsca życia (występowanie zwierząt, warunki środowiskowe oraz pory roku) – spotkanie z hodowcą, weterynarzem, leśnikiem.

14. Zwierzęta pracujące i ich prawa (informacje o aktualnych przepisach dopuszczających wykorzystywanie zwierząt przez człowieka, co wolno, czego nie wolno, kto i jak może pomóc zwierzętom źle traktowanym?).
15. Dzikie zwierzęta w mieście – jakie zwierzęta można zaobserwować w mieście, jakie można spotkać w dzielnicy, czy to jest stałe czy czasowe, skąd migrują, czy ich zachowanie zostało zmienione przez warunki, w jakich żyją, w jaki sposób, jak można pomóc tym zwierzętom, czy też tylko nie powinno się im przeszkadzać?
16. Pomagamy przetrwać zwierzętom zimę w mieście – akcja dokarmiania ptaków oraz zwierząt.
17. Mój ulubieniec i przyjaciel domu.
18. Czy człowiek jest przyjacielem zwierząt?
19. Ogród botaniczny, ogród zoologiczny, ośrodki rehabilitacji zwierząt – pojęcie, rola, funkcje, sposoby korzystania.
20. Wprowadzenie do środowiska przyrodniczego obcych roślin, zwierząt, ryb i grzybów oraz ich form rozwojowych – zakazy, przyczyny ich wprowadzania oraz konsekwencje, jakie może powodować ich nieprzestrzeganie – przykłady.
21. Akcje, konkursy plastyczne, literackie, imprezy – wg scenariusza nauczycieli.

Blok ochrona środowiska

1. Pojęcie ochrony środowiska – utrwalenie i kontynuacja wiedzy z poprzedniego poziomu edukacyjnego.

2. Zrównoważony rozwój – racjonalne kształtowanie środowiska i gospodarowanie zasobami, przeciwdziałanie zanieczyszczeniom, właściwy stan środowiska, przywracanie elementów środowiska do właściwego stanu.
3. Dziesięć podstawowych zasad zrównoważonego rozwoju.
4. Ochrona kopalin i gleby – podstawowe pojęcia.
5. Występowanie i zasoby wody na Ziemi – co oznacza pojęcie dobry stan wód? Cieki i zbiorniki wodne na terenie dzielnicy, miasta, regionu i Polski (ilość, jakość, układ), elementy hydromorfologiczne; poziom wody, przepływ, ukształtowanie brzegów, ciągłość, ogólny stan ekologiczny, parametry fizyko-chemiczne, obszary chronione, itp.
6. Obieg wody w przyrodzie.
7. Znaczenie wody dla ludzi, roślin i zwierząt – planowanie gospodarowania wodami, rodzaje użytkowania wód, znaczenie i ochrona jakości wód, konieczność ochrony wody przed zanieczyszczeniami, znaczenie ilości dostępnej wody, racjonalne i oszczędne korzystanie z wody.
8. Zbiorniki wodne na terenie mojej dzielnicy, miasta i Polski.
9. Konieczność ochrony wody przed zanieczyszczeniami.
10. Wszystko co dobre szybko się kończy - wody podziemne, powierzchniowe, sztuczne, zmienione części wód powierzchniowych, pojęcie dobry stan wód, stan ilościowy i chemiczny, pojęcie monitoring wód – spotkanie z przedstawicielem ZPWiK.
11. „Wielka woda” – okresy występowania wysokich stanów wód, przyczyny okresowych powodzi, pojęcia woda „stuletnia” i „tysiącletnia”, ochrona przed

powodzią – wały przeciwpowodziowe, pojęcie międzywala, zasady gospodarowania brzegami wód, alternatywne zjawisko – susza.

12. Zima nad wodą, groźny lód – zasady bezpieczeństwa, przyczyny i charakterystyka zimowego zagrożenia powodziowego, profilaktyka i ochrona przeciwpowodziowa w zimie.
13. Profilaktyka przeciwpowodziowa.
14. Ochrona powietrza – na czym polega (podstawowe pojęcia).
15. Ochrona przed hałasem – stan akustyczny środowiska (podstawowe wiadomości o dźwięku, tolerancja ludzkiego słuchu).
16. Hałas komunikacyjny i metody zabezpieczania przed hałasem.
17. Monitoring akustyczny.
18. Ochrona terenów leśnych i rolnych – podstawowe pojęcia (grunt rolny, grunt leśny, nieużytki, użytki, zasady ochrony).
19. Działalność oczyszczalni ścieków – wycieczka.
20. Ekologia i rekreacja.
21. Akcje, konkursy plastyczne, literackie, imprezy – wg scenariusza nauczycieli.

Blok gospodarka odpadami

1. Cel selektywnej zbiórki i odzysku odpadów (podkreślenie konieczności, określenie przyczyn i przykładów).
2. Schemat prawidłowej gospodarki odpadami.
3. Hierarchia postępowania z odpadami.
4. Segregacja odpadów i zbieranie surowców wtórnych – utrwalanie wiedzy i jej poszerzenie.
5. Cel wydzielenia odpadów niebezpiecznych ze strumienia odpadów komunalnych – konieczność wydzielenia, podanie przyczyn i przykładów.
6. Gromadzenie odpadów niebezpiecznych występujących w strumieniu odpadów komunalnych – przykłady.
7. Przykład dalszej drogi postępowania z wybranymi wydzielonymi odpadami niebezpiecznymi.
8. Przykład recyklingu i powtórnego wykorzystania wydzielonych odpadów - pokazanie przedmiotów wykonanych z przetworzonych odpadów.
9. Unieszkodliwianie odpadów – na czym polega, jaki ma cel, podstawowe technologie.
10. Rola składowania odpadów – pojęcie odpadów technologicznych.
11. Przekazanie informacji i uświadomienie wiadomości o ilości odpadów powstających w gospodarstwach domowych oraz ilości odpadów dowożonych do zakładów unieszkodliwiania.

12. „Dzkie wysypiska” w mojej dzielnicy, w moim mieście.
13. Na czym polega kompostowanie odpadów, jakie są cele kompostowania odpadów - tzw. recykling organiczny.
14. Możliwości wykorzystania kompostu z odpadów - omówienie technologii unieszkodliwiania odpadów w drodze kompostowania.
15. Jakie odpady mogą być spalane? – technologia unieszkodliwiania odpadów poprzez spalanie.
16. Czy spalanie odpadów jest szkodliwe? Jak jest szkodliwe a jakie nie?
17. Jak ograniczyć ilość odpadów? – opis działań, przykłady.
18. Unieszkodliwianie odpadów przez składowanie.
19. Model gospodarki odpadami w Polsce i zakres jego realizacji – procentowy udział wykorzystania poszczególnych technologii unieszkodliwiania odpadów.
20. Aktualnie istniejący i planowany system gospodarki odpadami w mieście.
21. Akcja „Sprzątanie świata – Polska”.
22. Akcje, konkursy plastyczne, literackie, imprezy – wg scenariusza nauczycieli.

Blok człowiek a środowisko

1. Udział społeczeństwa w ochronie środowiska – świadomy konsument, dostęp do informacji.
2. Odpowiedzialność człowieka za środowisko – działania pozytywne i działania negatywne.
3. Działania człowieka stwarzające ryzyko szkody dla środowiska - przykłady działań mogących je spowodować.
4. Zapobieganie powstawaniu szkód w środowisku, zasady odpowiedzialności za szkody.
5. Działania ludzkie, na które trzeba mieć pozwolenie – przykłady.
6. Podstawowe zasady gospodarki łowieckiej, wędkarskiej – okresy ochronne dla zwierząt.
7. Rozwój motoryzacji i jego konsekwencje – przykłady.
8. Bezmyślność człowieka – wypalanie traw, spalanie odpadów w domu – pożary lasów, łąk, upraw rolnych.
9. Oddychajmy zdrowym i czystym powietrzem.
10. Efektywne wykorzystywanie zasobów wodnych, energii itp. – przykłady.
11. Dlaczego woda może być groźna? – przykłady działań ludzi.
12. Turystyka, rekreacja a wiedza ekologiczna.

13. Żyj ze środowiskiem w zgodzie.
14. Zachowanie człowieka w czterech porach roku w środowisku naturalnym, o czym trzeba pamiętać?
15. Niebezpieczne produkty, niebezpieczne narzędzia – trudna sytuacja – wezwanie pomocy, pierwsza pomoc, numery alarmowe itp.
16. Czy piramidy budowali jedynie Egipcjanie? Piramida zdrowia (zdrowe odżywianie).
17. Podstawowe zasady radzenia sobie ze stresem.
18. Ruchem można zastąpić wiele rzeczy, ruchu nie można zastąpić niczym.
19. Higiena wieku dojrzewania.
20. Rozładowanie napięć emocjonalnych – gimnastyka śródlekcyjna.
21. Akcje, konkursy plastyczne, literackie, imprezy – wg scenariusza nauczycieli.

7.4. POZIOM IV – klasy I, I, II gimnazja.

Cele edukacyjne:

Pogłębianie i utrwalanie wiedzy zdobytej na poziomie edukacyjnym I, II i III w zakresie zagadnień dotyczących ochrony przyrody i środowiska, gospodarki odpadami oraz relacji człowiek a środowisko:

1. Kształtowanie poczucia odpowiedzialności młodzieży za otaczające ich środowisko naturalne ze szczególnym zwróceniem ich uwagi na fakt, że człowiek jest częścią przyrody, a niszczenie i lekceważenie jej praw prowadzi do wyniszczenia samych siebie.
2. Kształtowanie umiejętności prowadzenia obserwacji i oceny stanu środowiska wraz z umiejętnościami samodzielnego wyciągania i formułowania wniosków dotyczących przekształceń środowiska, ze szczególnym zwróceniem uwagi na poznanie różnorodności świata żywego oraz form ochrony gatunkowej roślin i zwierząt.
3. Kształtowanie kultury obcowania z przyrodą i środowiskiem naturalnym wraz z kształtowaniem wartości etycznych i estetycznych przez uwrażliwienie na piękno przyrody, a także uświadamianie wagi jakości podstawowych elementów środowiska globu ziemskiego, którego zachowanie i racjonalne wykorzystanie jest zadaniem całej ludzkości.
4. Uświadomienie wartości, jaką jest własny region, kraj oraz czyste środowisko naturalne, ze szczególnym zwróceniem uwagi na uświadamianie zagrożeń środowiska naturalnego występujących w Polsce.
5. Kształtowanie w uczniach gotowości uczestnictwa w rozwiązywaniu problemów swojej społeczności oraz ochrony środowiska przyrodniczego.
6. Kształtowanie nowego stylu życia opartego na współistnieniu człowieka w harmonii ze środowiskiem przyrodniczym.
7. Wypracowanie umiejętności oraz nawyków postępowania zgodnego z zasadami dbałości o własne zdrowie i środowisko naturalne.

8. Uczeń:

- a) uczestniczy w aktywnej edukacji ekologicznej prowadzonej w szkole i w terenie, przekonany, że ludzkość jest częścią przyrody i jej postępowanie powinno być zgodne z prawami natury;
- b) wykazuje aktywną postawę przeciwdziałania ujemnym skutkom cywilizacji oraz nieustannie doskonali kulturę obcowania z przyrodą;
- c) rozwija kontakt ze środowiskiem lokalnym i regionalnym w celu wytworzenia bliskich więzi i zrozumienia różnorodnych zależności zachodzących pomiędzy człowiekiem a środowiskiem naturalnym;
- d) afirmuje uznawane przez innych racje oraz wartości dotyczące postępowania człowieka w środowisku;
- e) podziwia i raduje się z otaczającego nas środowiska naturalnego.

Osiągnięcia:

- Ocenianie zmian zachodzących w środowisku przyrodniczym w wyniku oddziaływania człowieka i ich wpływu na jakość życia.
- Umiejętność wyszukiwania środków zaradczych.
- Przewidywanie zmian w przyrodzie i w działaniach człowieka na podstawie uzyskanych informacji.
- Wiedza na temat tego, co należy jeść, aby dobrze się rozwijać.
- Znajomość podstawowych sposobów walki z agresją.

- Umiejętność sprecyzowania korzyści z aktywnego stylu życia, ruchu na świeżym powietrzu.
- Znajomość zasad higienicznego stylu życia.
- Korzystanie z różnych źródeł informacji.
- Globalne spojrzenie na problemy związane z ochroną przyrody i bioróżnorodności gatunkowej.

Dla przypomnienia podano „Założenia realizacyjne”:

- Zakres tematyczny – zadaniowy Programu opracowano przy założeniu, że powinien on pomagać w realizacji podstawowych zadań własnych gminy w wymienionych wcześniej czterech blokach.
- Szkoła przystępująca do programu może realizować zadania edukacyjne sukcesywnie, w podstawowym zakresie, według zaproponowanego harmonogramu lub wybrać jeden/dwa bloki tematyczne i realizować je w danym roku szkolnym w rozszerzonym zakresie, co oznacza, że Program realizowany będzie w cyklu trzyletnim.
- W oparciu o ten Program szkoły przygotowują PROGRAM SZKOLNY wraz ze szczegółowym harmonogramem realizacji w danym roku szkolnym, który może być uzupełniany i aktualizowany co roku - w zależności od aktywności i potrzeb danej jednostki oświatowej.
- Zgodnie z założeniami szczegółowymi Programu, poniższe tematy spotkań edukacyjnych przedstawiono bez podania metodyki ich realizacji. Przewiduje się, że do każdego z tematów zostanie dobrana metodyka realizacji (inna niż wykład), o czasie trwania co najmniej 10 - 15 minut.

Propozycje tematyki spotkań edukacyjnych:

Blok **ochrona przyrody**

1. Co rozumie się pod pojęciem „przyroda” – znaczenia i synonimy, definicje pojęć podstawowych: środowisko – środowisko przyrodnicze, krajobraz – walory krajobrazowe.
2. Historia prawnej ochrony przyrody w Polsce - początki, pierwotne formy ochrony, pierwsze normy ustanowione, ochrona nowożytna, teoretyczna koncepcja prawa ochrony przyrody.
3. Obowiązki ludzkości w zakresie dbałości o przyrodę będącej elementem krajobrazu i dóbr lokalnych oraz dziedzictwem i bogactwem narodowym.
4. Na czym polega ochrona przyrody – co, jak i dlaczego chronimy? Cele, zasady i formy ochrony przyrody żywej i nieożywionej oraz krajobrazu.
5. Związek ochrony przyrody z działalnością człowieka – życiem codziennym, działalnością inwestycyjną i gospodarczą, architekturą i urbanistyką oraz budownictwem.
6. Zagrożenia wynikające z nierespektowania wymagań ochrony przyrody.
7. Ochrona prawna i społeczna przyrody – formy ochrony prawnej, rodzaj, ilość i charakterystyka, ograniczenia działań i zachowań związane z poszczególnymi formami prawnej ochrony przyrody, pojęcia – zakaz bezwzględny, zakaz względny, wyłączenie obowiązywania zakazów, zwolnienie od zakazów, strefy ochrony.
8. Podstawy i zasady ochrony siedlisk przyrodniczych i gatunkowych roślin i zwierząt – pojęcia: ochrona całkowita, ochrona częściowa, ostoja, strefa ochrony ostoi.

9. Obszarowa ochrona przyrody – NATURA 2000: co to jest, jakie są jej założenia, efekty, skutki i ograniczenia, najciekawsze, największe i najbliższe obszary.
10. Tereny o szczególnych wartościach przyrodniczych – skupienia roślinności o szczególnej wartości z przyrodniczego punktu widzenia, tereny o walorach krajobrazowych i ekologicznych, tereny masowych lęgów ptactwa, tarliska, zimowiska, przepławki i miejsca masowej migracji ryb i innych organizmów wodnych, miejsca występowania skupień gatunków chronionych – pojęcia i przykłady.
11. Wykonywanie ochrony przyrody – Krajowa strategia ochrony i zrównoważonego użytkowania różnorodności biologicznej – podstawowe założenia, cele i programy.
12. Państwowe służby ochrony przyrody – Straż Leśna, Służby Parku Narodowego, zadania i kompetencje, kto może zostać strażnikiem, system szkolenia.
13. Państwowy monitoring przyrodniczy jako element monitoringu środowiska w Polsce, podstawowe rejestry – gdzie należy szukać informacji i dokumentacji dotyczącej zasobów, tworów i składników przyrody – gminny, powiatowy, wojewódzki i krajowy rejestr form przyrody.
14. Wprowadzenie do środowiska przyrodniczego obcych roślin, zwierząt, ryb i grzybów oraz ich form rozwojowych – zakazy, przyczyny ich wprowadzenia i konsekwencje, jakie może powodować ich nieprzestrzeganie.
15. Gospodarka wodna na terenach o szczególnych wartościach przyrodniczych – pojęcia: zmiana stosunków wodnych, regulacja wód, melioracje, odwodnienia budowlane.

16. Obszarowa ochrona przyrody – obszary morskie, definicje i podstawowe pojęcia: morze, morskie wody wewnętrzne, morze terytorialne, wyłączona strefa ekonomiczna, nadmorskie i morskie parki narodowe w Polsce.
17. Ogrody botaniczne, zoologiczne i ośrodki rehabilitacji zwierząt – pojęcie, rola, funkcje, sposoby korzystania.
18. Ochrona terenów zieleni i zadrzewień – pojęcia i definicje: zieleń, tereny zieleni, zadrzewienia, parki miejskie i gminne, prawa i obowiązki dotyczące drzew i krzewów, rekompensata przyrodnicza.
19. Szkołki ogrodnicze, parki, ogrody i zadrzewienia oraz racjonalna gospodarka leśna i rolna – wyłączenia z zakazu wprowadzania i przemieszczania roślin obcych gatunków, pojęcie introdukcji, tzw. „paszport roślinny”.
20. Konsekwencje naruszania zasad ochrony i zakazów, niszczenie zieleni – drzew, krzewów i trawników – co jest wykroczeniem a co jest przestępstwem, zwalczanie niewłaściwych zachowań, kary.
21. Wykopaliska przyrodnicze – meteoryty, minerały i kopalne szczątki roślin i zwierząt – jak się zachować w przypadku ciekawego odkrycia?
22. Organizacje społeczne działające na rzecz ochrony przyrody – Liga Ochrony Przyrody, Ogólnopolskie Towarzystwo Ochrony Ptaków, Ogólnopolskie Towarzystwo Ochrony Nietoperzy i inne. Cele, zadania, metody działania i osiągnięcia.
23. Akcje, konkursy plastyczne, literackie, imprezy – wg scenariusza nauczycieli.

Blok ochrona środowiska

1. Pojęcie ochrony środowiska – znaczenie potoczne, pojęcie prawne, aspekty ochrony środowiska: konserwacyjny, restytucyjny, prewencyjny, znaczenie podjęcia lub zaniechania działań (utrwalanie i kontynuacja wiedzy z poprzedniego poziomu edukacyjnego).
2. Ochrona terenów leśnych i rolnych pojęcia: grunt rolny, grunt leśny, użytki, nieużytki, rekultywacja, zasady ochrony, rekultywacji i poprawy wartości użytkowej gruntów.
3. Zrównoważony rozwój – racjonalne kształtowanie środowiska i gospodarowanie zasobami, przeciwdziałanie zanieczyszczeniom, właściwy stan środowiska, przywracanie elementów do stanu właściwego (poprzedniego, właściwego, zgodnego z prawem).
4. Omówienie podstawowych zasad zrównoważonego rozwoju, podstawowych pojęć i założeń ogólnych (kompleksowość, prewencja, przezorność, planowość, prawo do informacji o środowisku, uczestnictwo społeczne, nieważność decyzji, obowiązek stosowania metod referencyjnych, ten kto zanieczyszcza płaci).
5. Ochrona kopalin i gleby – pojęcia: kopaliny, złoża, górotwór.
6. Podstawowe zasady wykorzystania kopalin i gleby, prace geologiczne, eksploatacja złóż, wykorzystywanie górotworu i podziemnych wykopalisk.
7. Użytkowanie powierzchni ziemi, rekultywacja – co każdy z nas może zrobić, żeby chronić ziemię?
8. Na czym polega ochrona wód. Określanie poziomów i badanie jakości wody.

9. Działania zmierzające do utrzymania równowagi zasobów wodnych, co każdy z nas może zrobić, żeby chronić wody?
10. Strefy i obszary ochronne wód – ochrona źródeł i ujęć wody, obszary ochronne zbiorników wód śródlądowych, obszary zasilania wód podziemnych.
11. Strefy ochrony bezpośredniej i pośredniej, podstawowy katalog zakazów i ograniczeń.
12. Planowanie w gospodarowaniu wodami i jego wpływ na stan i jakość wód, aspekty społeczne i ekonomiczne. Program wodno – środowiskowy kraju, strategia i plany gospodarowania wodami na obszarze dorzecza, plan ochrony przeciwpowodziowej regionu, miasta, plan przeciwdziałania skutkom suszy.
13. Państwowy monitoring wód jako element monitoringu środowiska w Polsce, podstawowe rejestry – gdzie szukać informacji i dokumentacji dotyczącej zasobów wodnych, wykazy obszarów chronionych.
14. Ramowa Dyrektywa Wodna (RWD) – równoprawne traktowanie użytkowników wód, ochrona zasobów wodnych i ochrona ekosystemów wodnych i zależnych, jakość wody pitnej i kąpieliskowej, ograniczenie wpływu zanieczyszczeń rolniczych, równowaga wodno – ściekowa.
15. Ochrona powietrza – pojęcie emisji, źródła zanieczyszczenia, dopuszczalne poziomy zanieczyszczenia, metody przeciwdziałania.
Co każdy z nas może zrobić, żeby chronić powietrze przed zanieczyszczeniem.
16. Ochrona przed hałasem – stan akustyczny środowiska. Podstawowe wiadomości o dźwięku (dźwięki naturalne, wysokość i barwa dźwięku, tolerancja ludzkiego słuchu).
17. Co to jest hałas – źródła i poziomy hałasu, hałas w dzień i w nocy – wielkości dopuszczalne, wpływ hałasu na ludzi i środowisko, sposoby zapobiegania i przeciwdziałania skutkom uciążliwości akustycznych.

18. Monitoring akustyczny – mapy akustyczne, hałas komunikacyjny i metody zabezpieczające przed nadmiernym hałasem.
19. Pola elektromagnetyczne i promieniowanie jonizujące – źródła i poziomy pól elektromagnetycznych i jonizacji, wielkości dopuszczalne, bezpieczeństwo oraz ochrona życia i zdrowia ludzi.
20. Formy udziału społeczeństwa w ochronie środowiska – świadomy konsument, konsultacje społeczne, dostęp do informacji, aktywność ekologiczna – dlaczego warto się angażować?
21. Państwowe Służby Ochrony Środowiska – Inspekcja Ochrony Środowiska, Inspekcja Sanitarno-Epidemiologiczna, Inspekcja Weterynaryjna, Inspekcja Ochrony Roślin i Nasiennictwa, Zarząd Gospodarki Wodnej, Urząd Górniczy.
22. Zawody związane z ochroną środowiska – szkoły, uczelnie, prasa i literatura tematu.
23. Akcje, konkursy plastyczne, literackie, imprezy – wg scenariusza nauczycieli.

Blok gospodarka odpadami

1. Co to są odpady, rodzaje odpadów, odpady komunalne, odpady niebezpieczne powstające w strumieniu odpadów komunalnych, ilość powstających odpadów komunalnych, wpływ czynników na ilości powstających odpadów komunalnych – prognozy.
2. Schemat prawidłowego postępowania z odpadami.
3. Zagrożenia wynikające z nieprawidłowego postępowania z odpadami.

4. Wywóz odpadów – metody wywozu, spotkanie z przedstawicielami firmy wywożącej odpady, zwiedzanie bazy firmy.
5. Cel i sposoby odzysku odpadów – metody gromadzenia odpadów, selektywna zbiórka odpadów, metody segregacji odpadów, zakłady segregacji odpadów.
6. Celowość segregacji odpadów i wydzielania odpadów niebezpiecznych.
7. System gospodarki odpadami w Zabrzu (istniejący i planowany). Podstawowe technologie unieszkodliwiania odpadów – hierarchia postępowania.
8. Pojęcie recyklingu organicznego. Na czym polega kompostowanie odpadów? Jakie są cele kompostowania odpadów? Jakie odpady można kompostować? Czym jest kompost z odpadów?
9. Zwiedzanie kompostowni odpadów – dyskusja dotycząca kompostowania odpadów i zastosowanej technologii.
10. Możliwości wykorzystania kompostu z odpadów.
11. Termiczne unieszkodliwianie odpadów. Unieszkodliwianie odpadów poprzez spalanie. Jakie odpady mogą być spalane?
12. Furany, dioksyny i inne zanieczyszczenia powstające w procesie spalania odpadów. Oczyszczanie gazów spalinowych. Bezpieczeństwo spalania odpadów.
13. Ochrona środowiska przy spalaniu odpadów.
14. Zwiedzanie spalarni odpadów, dyskusja po zwiedzaniu spalarni.

15. Unieszkodliwianie odpadów poprzez składowanie. Co to są składowiska odpadów? Rodzaje składowisk. Bezpieczeństwo składowania odpadów. Jakich odpadów nie można składować?
16. Wycieczka na składowisko odpadów. Dyskusja po wycieczce na składowisko.
17. Inne technologie unieszkodliwiania odpadów.
18. Wpływ gospodarki odpadami na efekt cieplarniany.
19. Zagadnienia dotyczące oczyszczania miasta – letnie i zimowe oczyszczanie.
20. Zagadnienia dotyczące unieszkodliwiania ścieków.
21. Wykorzystanie niekonwencjonalnych źródeł energii z odpadów - biogaz ze składowisk odpadów, pryzmy energetyczne, paliwo z odpadów, biogaz z fermentacji osadów ściekowych.
22. Akcje, konkursy plastyczne, literackie, imprezy – wg scenariusza nauczycieli.

Blok człowiek a środowisko

1. Funkcjonowanie metapopulacji ludzkiej w środowisku – pojęcia: populacja i metapopulacja, nisza podstawowa, ekstrema warunków środowiskowych, w jakich może żyć człowiek – woda, światło, temperatura, substancje chemiczne i pyły, promieniowanie, pole elektromagnetyczne, składniki pokarmowe – ilość i jakość pożywienia, zagęszczenie populacji – liczba, biomasa osobników.

2. Nisza ekologiczna człowieka – funkcjonowanie metapopulacji ludzkiej w środowisku, nierówny dostęp do zasobów środowiska (woda, żywność).
3. Konkurencja czy solidarność w walce o dostęp do ograniczonych zasobów naturalnych?
4. Oszczędne korzystanie z zasobów środowiska – świadomość konsumenta, ilość i jakość towarów i usług, eko-znaki.
5. Energia odnawialna – źródła i metody wykorzystania, energia słoneczna – kolektory słoneczne, energia wiatru – wiatraki, energia wody – elektrownie wodne, młyny, energia roślinna – rośliny energetyczne, biopaliwa.
6. Działania człowieka stwarzające ryzyko szkody w środowisku – pojęcie szkody i ryzyka szkody, przykłady działań mogących powodować szkody, pogorszenia stanu środowiska wraz z przykładami mogących je spowodować.
7. Odpowiedzialność człowieka za środowisko – zapobieganie powstawaniu szkód w środowisku, zasady odpowiedzialności za szkody – wina, ryzyko, słuszność, kara.
8. Ochrona warstwy ozonowej – działania niszczące warstwę ozonową, skutki zanieczyszczenia, metody i sposoby ograniczania niekorzystnego oddziaływania.
9. Działania, na które trzeba mieć pozwolenie – rodzaje pozwoleń, kiedy można ograniczyć lub cofnąć zgodę.
10. Łowiectwo i wędkarstwo – myśliwy, wędkarz czy kłusownik, podstawowe zasady gospodarki łowieckiej, podstawowe zasady gospodarki wędkarskiej, ochrona zwierzyny, ptaków i ryb – tzw. okresy ochronne.

11. Rolnictwo ekologiczne – cechy i podstawowe zasady rolnictwa ekologicznego, naturalne metody uprawy i ochrony roślin, tradycyjne metody konserwowania żywności.
12. Rozwój motoryzacji i jego konsekwencje – naturalne środki lokomocji, transport spalinowy, transport elektryczny itp.
13. Wpływ transportu na człowieka i środowisko – przecięcie tras wędrówek zwierząt (problem korytarzy ekologicznych, degradacji terenów cennych przyrodniczo, zanieczyszczenia komunikacyjne).
14. Samochód a ukryte zagrożenie zdrowia – otyłość, zawał, nadciśnienie, koszty społeczne i socjologiczne, katastrofy komunikacyjne – planowanie miast i osiedli pod kątem motoryzacji.
15. Katastrofy ekologiczne z udziałem niebezpiecznych substancji – na lądzie, w powietrzu i na wodzie.
16. Zanieczyszczenie środowiska wodnego przez środki lokomocji – statki pasażerskie, rybackie, handlowe, tankowce (ropa naftowa), usuwanie odpadów, zatapianie odpadów, skażenie wody PCB, morskie katastrofy ekologiczne.
17. Zagłada lasów tropikalnych i jej skutki, rolnicza dewastacja lasów – ekologiczne konsekwencje (światowy bilans tlenu, bilans opadów atmosferycznych, pustynnienie globu).
18. Turystyka piesza, rowerowa, wodna, czynny wypoczynek i rekreacja w kontakcie z przyrodą – podstawowe zasady zdrowego stylu życia.
19. Wiem co jem. Zdrowe odżywianie przy zwiększonym zapotrzebowaniu na składniki wieku dojrzewania.

20. Agresja – jak sobie z nią radzić? Relacje społeczne w klasie, szkole, rodzinie.
21. Uprawiam sport. Korzyści na wielu płaszczyznach.
22. Higiena psychiczna i fizyczna. Zasady zdrowego stylu życia.
23. Akcje, konkursy plastyczne, literackie, imprezy – wg scenariusza nauczycieli.

7.5. POZIOM V – klasy I, II, III szkoły ponadgimnazjalne.

Cele edukacyjne:

Pogłębianie i utrwalanie wiedzy zdobytej na poziomie gimnazjum w zakresie zagadnień dotyczących ochrony przyrody i środowiska, gospodarki odpadami oraz relacji człowiek a środowisko:

1. Kształtowanie dojrzałych postaw i zachowań ukierunkowanych na ochronę środowiska przyrodniczego.
2. Kształtowanie poczucia indywidualnej i grupowej odpowiedzialności za otaczające środowisko życia oraz rozumienie wpływu postaw indywidualnych na problematykę globalną.
3. Kształtowanie gotowości uczestnictwa w rozwiązywaniu lokalnych problemów ochrony środowiska przyrodniczego.
4. Kształtowanie postaw szacunku dla przyrody.

5. Pogłębienie wiedzy i zrozumienia znaczenia bioróżnorodności oraz konieczności zachowania dla przyszłych pokoleń jak największej liczby gatunków roślin i zwierząt.
6. Uświadamianie walorów i wartości środowiska naturalnego w najbliższym otoczeniu – dzielnicy, mieście.
7. Uświadomienie wzajemnych powiązań elementów środowiska oraz wzajemnego oddziaływania w skali miasta, regionu, kraju, Europy i świata.
8. Uświadamianie zagrożeń środowiska przyrodniczego występujących w kraju, Europie i na świecie.
9. Wypracowanie umiejętności oraz nawyków postępowania zgodnego z zasadami krajowego i europejskiego prawa ochrony środowiska i przyrody.
10. Rozwijanie kontaktu ze środowiskiem lokalnym i regionalnym w celu wytworzenia bliskich więzi i zrozumienia różnorodnych zależności zachodzących pomiędzy działaniami człowieka a środowiskiem naturalnym.
11. Pogłębianie wiedzy z zakresu szeroko rozumianej ekologii i rozbudzenie zainteresowań indywidualnych.
12. Uczeń:
 - a) uczestniczy w aktywnej edukacji ekologicznej prowadzonej w szkole i w terenie - na świeżym powietrzu,
 - b) poznaje i rozumie podstawowe związki i współzależności zachodzące między środowiskiem a człowiekiem, postępuje zgodnie z prawami natury, przyjmuje prawa i obowiązki wynikające z konieczności ochrony środowiska,

- c) jest świadomy znaczenia jakości elementów środowiska globu ziemskiego, których zachowanie i racjonalne wykorzystanie jest zadaniem całej ludzkości,
- d) akceptuje odmienność i różnorodność, afirmuje racje oraz wartości dotyczące postępowania człowieka w środowisku,
- e) jest przekonany, że wszystkie działania człowieka wpływają na środowisko przyrodnicze, wykazuje aktywną postawę przeciwdziałania ujemnym skutkom cywilizacji oraz nieustannie doskonali kulturę obcowania z przyrodą,
- f) podziwia otaczający świat i raduje się z życia w harmonii z przyrodą oraz możliwością zachowania jej dla przyszłych pokoleń.

Osiągnięcia:

- Umiejętność obserwacji, analizy i syntezy oraz oceny zjawisk zachodzących w środowisku przyrodniczym ze wzajemnymi powiązaniami i wpływem na jakość życia.
- Umiejętność stawiania pytań, poszukiwania i korzystania z różnych źródeł informacji o środowisku oraz poszukiwania środków zaradczych odnoszących się do niekorzystnych zmian środowiska.
- Umiejętność bieżącego i długoterminowego przewidywania oraz planowania działań, oceny chwilowych i długofalowych efektów, skutków oraz wpływu tych działań w środowisku przyrodniczym.
- Globalne spojrzenie na problemy związane z ochroną przyrody i bioróżnorodności gatunkowej.
- Znajomość zasad zbilansowanej diety, konsekwencji nieracjonalnego odżywiania się.
- Umiejętność poruszania się w warunkach społecznych, jako człowiek dorastający, dorosły.

- Znajomość konsekwencji braku dostatecznej ilości ruchu, choroby z tym związane: wady postawy, otyłość.
- Znajomość zasad higieny, zrozumienie konieczności jej zachowywania.

Założenia realizacyjne:

- Podobnie jak na poprzedzających poziomach edukacyjnych, zakres tematyczny – zadaniowy został opracowany przy założeniu, że wiedza i postawy uczniów szkół ponadgimnazjalnych powinny pomagać w osiąganiu podstawowych celów i rozwiązywaniu kluczowych problemów ochrony przyrody i środowiska.
- Szkoła przystępująca do realizacji Programu powinna realizować podstawowe cele i tematykę programu, natomiast szczegółowy zakres tematyczny powinien być dostosowany do profilu oraz charakteru szkoły, a także klasy, zespołu czy grupy uczniów pracujących w ramach zajęć fakultatywnych.
- Tematyka podstawowa tegoż poziomu edukacyjnego odpowiada czterem blokom tematycznym całego programu tj.; ochrona przyrody, ochrona środowiska, gospodarka odpadami oraz człowiek a środowisko.
- Szkoła przystępująca do Programu, może realizować zadania edukacyjne sukcesywnie, w cyklu rocznym lub wieloletnim, odmiennie dla różnych klas i zespołów tzn. w zakresie podstawowym realizowanym we wszystkich klasach oraz w zakresie rozszerzonym - jako zajęcia fakultatywne lub zajęcia w klasach o profilu ekologicznym.
- W oparciu o Program szkoły przygotowują Program szkolny wraz ze szczegółowym harmonogramem realizacji w roku szkolnym, który może być uzupełniany i aktualizowany co roku w zależności od aktywności i potrzeb jednostki oświatowej.

- Zgodnie z założeniami szczegółowymi Programu podane poniżej tematy przedstawione są bez metodyki ich realizacji. Przewiduje się, że do każdego z zadań i tematów zostanie dobrana najwłaściwsza - w ocenie nauczyciela bądź osoby prowadzącej - metodyka.
- Na tym poziomie edukacyjnym istotnym jest aktywny udział młodzieży w przygotowaniu i realizacji tematu lub zadania.
- Realizacja programu powinna pogłębić wcześniej zdobytą wiedzę ekologiczną w zakresie problemów i rozwiązań lokalnych, regionalnych i krajowych oraz powinna pozwalać na pozyskanie nowych wiadomości i umiejętności z podkreśleniem problematyki europejskiej i globalnej.
- Podejmowane działania edukacyjne powinny pomagać w rozwijaniu zainteresowań ekologicznych, umożliwiać zdobycie wiedzy wykraczającej poza poziom podstawowy oraz pomagać w wyborze dalszego kierunku kształcenia.

Blok ochrona przyrody

1. Międzynarodowe i europejskie systemy prawa ochrony przyrody – umowy międzynarodowe, konwencje, dyrektywy i rozporządzenia UE.
2. Ochrona „Światowego dziedzictwa” kulturalnego i naturalnego – Paryż 1972 rok.
3. Działanie systemu prawa międzynarodowego na przykładzie ochrony gatunków roślin i zwierząt dziko żyjących.
4. „Konwencja Waszyngtońska” o międzynarodowym handlu dzikimi zwierzętami i roślinami gatunków zagrożonych wyginięciem – Waszyngton 1973

5. Konwencja o ochronie gatunków dzikiej flory i fauny europejskiej oraz ich siedlisk – Berno 1979
6. „Dyrektywa ptasia” EWG – 1979
7. Rozporządzenie RE o ochronie dziko żyjących gatunków zwierząt i roślin – 1996
8. Konwencja o różnorodności biologicznej – Rio de Janeiro – 1992 r.
9. Przepisy polskie: ustawa o ochronie przyrody, ustawa o ochronie zwierząt, częściowo ustawa o ochronie środowiska i rozporządzenia wykonawcze.
10. Akcje, konkursy plastyczne, literackie, imprezy – wg scenariusza nauczycieli.

Blok ochrona środowiska

1. Źródła prawa ochrony środowiska, katalog źródeł prawa powszechnie obowiązującego – Konstytucja RP i podstawowe zasady prawa (legalizm, zrównoważony rozwój, proporcjonalność, zapobieganie negatywnym dla zdrowia skutkom degradacji środowiska, obowiązki władz publicznych w zakresie ochrony środowiska, prawo do informacji o stanie środowiska), podstawowe prawo – prawo ochrony środowiska i przepisy szczególne – akty prawa miejscowego.
2. Międzynarodowe i europejskie prawa ochrony środowiska – umowy międzynarodowe, konwencje, dyrektywy i rozporządzenia UE.
3. Podstawowe środki prawno – finansowe ochrony środowiska – opłaty za korzystanie ze środowiska - wprowadzanie gazów i pyłów do powietrza, wprowadzanie ścieków do wód lub ziemi, pobór wód, składowanie odpadów, administracyjne kary pieniężne, podatki, daniny publiczne służące celom ochrony środowiska – opłaty eksploatacyjne, opłata depozytowa i produktowa,

opłaty i należności w prawie wodnym – za korzystanie z dróg śródlądowych i urządzeń wodnych – żegluga, przewóz ludzi i towarów, holowanie i spław drewna, zakres zwolnień z opłat.

4. Prawo wodne – prawo do wody, polskie regulacje prawne i co z nich wynika. Pozwolenia wodno-prawne – kiedy i na co trzeba mieć pozwolenie, co to jest i co znajdziemy w katastrze wodnym?
5. Jakość wody a system klasyfikacji wód, metody badania wody, wizyta w laboratorium.
6. Polski i europejski system zarządzania i gospodarowania wodami.
7. Udział społeczeństwa w gospodarowaniu wodami – dostęp do informacji, formy uczestnictwa.
8. Pozwolenia zintegrowane a ochrona poszczególnych elementów środowiska – instalacje wymagające pozwoleń zintegrowanych, rodzaje działalności, sposoby ograniczania oddziaływań transgranicznych, ograniczanie i zapobieganie skutkom awarii.
9. Handel emisjami – wspólnotowy system handlu uprawnieniami do emisji, Krajowy Plan Rozdziału uprawnień do emisji CO₂ – Krajowy Rejestr Uprawnień do emisji (KASHUE – Krajowy Administrator Systemu Handlu Uprawnieniami do Emisji) i administrowanie emisjami.
10. Akcje, konkursy plastyczne, literackie, imprezy – wg scenariusza nauczycieli.

Blok gospodarka odpadami

1. Prawo odpadowe – ustawa o odpadach, Krajowy Program Gospodarki Odpadami, Wojewódzki Plan Gospodarki Odpadami, regulamin utrzymania porządku i czystości w mieście i co z tego wynika.

2. Odpady komunalne i przemysłowe – prawa i obowiązki właścicieli nieruchomości, wytwórców i posiadaczy odpadów, transgraniczne przemieszczanie odpadów.
3. Dyrektywy odpadowe UE – ograniczenie wytwarzania odpadów, technologie bezodpadowe, powtórne wykorzystanie, ograniczenie magazynowania i składowania, dokąd dążymy?
4. Przeszłość i aktualne problemy magazynowania, zbiórki i unieszkodliwiania odpadów niebezpiecznych – mogilniki, wyrobiska starych kopalni - górotwory, odpady wojenne zatopione w morzach i inne.
5. Recykling pojazdów wycofanych z eksploatacji i gospodarowanie zużytym sprzętem elektrycznym i elektronicznym.
6. Akcje, konkursy plastyczne, literackie, imprezy – wg scenariusza nauczycieli.

Blok człowiek a środowisko

1. Światowy Szczyt Zrównoważonego Rozwoju (Szczyt Ziemi) – podstawowe dokumenty, plan działań, deklaracja, Agenda 21; Rio de Janeiro – 1992, Johannesburg – 2002, Bali – 2007.
2. Traktaty dotyczące ochrony środowiska.
3. Pojęcie prawa europejskiego i jego źródła – rozporządzenia, dyrektywy, decyzje.
4. Plany, strategie, raporty – Agenda 21 w Polsce, II Polityka Ekologiczna Państwa i Program wdrożeniowy, Polska 2025 – Długoterminowa Strategia Zrównoważonego Rozwoju.

5. Organy Unii Europejskiej – Europejska Agencja Ochrony Środowiska.
6. Teraźniejszość i przyszłość ekorozwoju w Polsce.
7. Dlaczego warto zdrowo się odżywiać? Prawidłowa, zbilansowana dieta.
8. Relacje społeczne a usamodzielnienie – prawa i obowiązki związane z wejściem w dorosłość.
9. Znaczenie ruchu dla zdrowia zarówno psychicznego, jak i fizycznego.
10. Aspekt higieny a wchodzenie w dorosłość.
11. Dieta a zdrowie, choroby związane z odżywianiem (anoreksja, bulimia, otyłość, choroby metaboliczne).
12. Zachowania prospołeczne – wspólne zajęcia w grupach, stosunki w rodzinie, w społeczeństwie.
13. Uprawianie sportów a zdrowie – kluby sportowe SKS.
14. Higiena w każdym wieku, zgodnie z płcią i sytuacją społeczną, ekonomiczną i ekologiczną.
15. Akcje, konkursy plastyczne, literackie, imprezy – wg scenariusza nauczycieli.

7.6. POZIOM VI – kółka zainteresowań, zajęcia pozaszkolne

Cele edukacyjne:

1. Kształtowanie poczucia indywidualnej i grupowej odpowiedzialności za otaczające środowisko życia oraz rozumienie wpływu postaw indywidualnych na problematykę globalną.
2. Kształtowanie gotowości uczestnictwa w rozwiązywaniu lokalnych problemów ochrony środowiska przyrodniczego.
3. Kształtowanie postaw szacunku dla przyrody.
4. Pogłębienie wiedzy i zrozumienia znaczenia bioróżnorodności oraz konieczności zachowania dla przyszłych pokoleń jak największej liczby gatunków roślin i zwierząt.
5. Uświadamianie walorów i wartości środowiska naturalnego w najbliższym otoczeniu – dzielnicy, mieście.
6. Uświadomienie wzajemnych powiązań elementów środowiska oraz wzajemnego oddziaływania w skali miasta, regionu, kraju, Europy i świata.
7. Uświadamianie zagrożeń środowiska przyrodniczego występujących w kraju, Europie i na świecie.
8. Doskonalenie umiejętności tworzenia prezentacji komputerowych i prezentacji multimedialnych.

Osiągnięcia:

- umiejętność obserwowania składników środowiska i ich opis,
- gromadzenie i integrowanie wiedzy koniecznej do opisywania zjawisk,
- umiejętność dostrzegania i oceny postaw własnych na środowisko,
- rozbudzenie zainteresowania i troski o miejsce, w którym żyję,
- budowanie systemu wartości – wychowywanie dzieci i młodzieży tak, by lepiej orientowały się w tym, co dobre, a co złe.
- posiadanie wiedzy o wpływie prawidłowego odżywiania na funkcjonowanie organizmu,
- umiejętność właściwego reagowania w różnych sytuacjach społecznych,
- zrozumienie konieczności aktywnego spędzania wolnego czasu, ruchu, uprawiania sportu jako działań indywidualnych (nieegzekwowanych przez szkołę),
- rozumienie konieczności zachowania higieny w zależności od wieku.

Dobór tematyki zajęć według potrzeb wynikających z pracy placówki prowadzącej kółka zainteresowań lub zajęcia pozaszkolne z wykorzystaniem tematyki podanej dla odpowiedniego poziomu wiekowego, rozszerzające wiadomości podstawowe.

Warsztaty edukacyjne dla dzieci i młodzieży – dobór wg potrzeb szkoły lub placówki oświatowej.

POZIOM VII – nauczyciele, animatorzy, dorośli, seniorzy, osoby aktywne ekologicznie, przedstawiciele przedsiębiorstw branżowych.

Zgodnie z założeniami szczegółowymi Programu, działania edukacyjne prowadzone będą głównie przez nauczycieli szkół i przedszkoli oraz instruktorów placówek oświatowo-kulturalnych. Nauczyciele i instruktorzy – animatorzy programu powinni mieć możliwość nieodpłatnego pogłębiania wiedzy ekologicznej oraz doskonalenia umiejętności związanych z realizacją Programu, a także uzyskiwania pomocy merytorycznej.

W związku z powyższym konieczna jest organizacja i finansowanie z budżetu miasta cyklicznych warsztatów tematycznych, przygotowujących nauczycieli do realizacji poszczególnych działań.

Takie warsztaty tematyczne – proponowane cykle zajęć prowadzi Centrum Edukacji Ekologicznej przy Miejskim Ogrodzie Botanicznym na bazie zgłoszonych tematów przez nauczycieli doradców metodycznych, dyrektorów placówek oświatowych, nauczycieli, osób aktywnych w obszarze edukacji ekologicznej.

Proponowane cykle zajęć – warsztaty tematyczne:

Blok ochrona przyrody

1. Zasady gospodarowania zasobami przyrody.
2. Ekosystem miejski – znaczenie zieleni miejskiej.
3. Inne – w zależności od zgłoszonych potrzeb.

Blok ochrona środowiska

1. Prawo ochrony środowiska – prawa i obowiązki wobec środowiska.
2. Problematyka uregulowań ochrony powietrza (prawo emisyjne).
3. Ramowa dyrektywa wodna (RDW) – podstawowe pojęcia, zasady, najczęściej zadawane pytania.
4. Gospodarka wodami w Zabrzu.
5. Wody podziemne i powierzchniowe – zasięg występowania, charakterystyka, jakość i zagrożenia.
6. Inne – w zależności od ujawnionych potrzeb.

Blok gospodarka odpadami

1. Prawo odpadowe – pojęcia, zasady postępowania.
2. Metody unieszkodliwiania odpadów.
3. Gospodarka odpadami w Zabrzu – założenia i realizacja Miejskiego Programu Gospodarki Odpadami.
4. Problematyka utrzymania czystości i porządku w mieście (gminie).
5. Inne – w zależności od potrzeb.

Blok człowiek a środowisko

1. Ochrona środowiska w zagospodarowaniu przestrzennym – studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego miasta Zabrze, obszary, tereny i obiekty objęte ochroną prawną.
2. Ochrona środowiska w procesie inwestycyjnym – ogólne wiadomości o: lokalizacji inwestycji celu publicznego, „środowiskowych” warunkach zabudowy i zagospodarowania terenu, pozwoleniu na budowę, decyzjach z zakresu ochrony przyrody i środowiska, ocenie oddziaływania na środowisko planowanych przedsięwzięć i decyzjach o środowiskowych uwarunkowaniach, realizacji nałożonych wymagań, nadzorze budowlanym i nadzorze z zakresu ochrony środowiska.
3. Placówka oświatowa jako dzielnicowy, osiedlowy ośrodek konsultacji społecznych.
4. Turystyka, rekreacja i wypoczynek – zdrowy styl życia.
5. Jestem liderem i propaguję zasady:
 - a) zdrowo się odżywiam,
 - b) kształtuję postawy proekologiczne i prospołeczne,
 - c) zdrowo się ruszam na świeżym powietrzu (w zależności od warunków kondycyjnych i zdrowotnych),
 - d) żyję higienicznie.
6. Inne – w zależności od potrzeb.

W trakcie realizacji Programu Edukacji Ekologicznej nauczyciele, instruktorzy, animatorzy, osoby aktywne w edukacji ekologicznej, branżowcy, będą mieć możliwość (po uprzednim zgłoszeniu telefonicznym w CEE) cyklicznych konsultacji w zakresie tematyki objętej programem.

Konsultacji mogą udzielać nauczyciele doradcy metodyczni, przedstawiciele instytucji i organizacji współpracujących, konsultanci prowadzący warsztaty

tematyczne, inne osoby w zależności od potrzeb i możliwości. Forma organizacyjna uzależniona będzie od możliwości CEE.

Kształcenie ustawiczne nauczycieli, instruktorów i animatorów zależy od możliwości i zgłaszanych potrzeb.

Program Edukacji Ekologicznej obejmuje również działania edukacyjne skierowane do ogółu mieszkańców miasta Zabrze, w celu stworzenia międzypokoleniowego partnerstwa ekologicznego.

W związku z tym, w oparciu o ramowy harmonogram realizacji programu w przedszkolach, szkołach i placówkach oświatowo-kulturalnych, proponuje się realizację cyklu ogólnodzielnicowych, osiedlowych akcji i działań edukacyjnych, dotyczących zadań realizowanych przez Miasto w wyżej wymienionych czterech blokach tematycznych.

Działania Rad Dzielnic i Osiedli mogą oprzeć się na rocznym przykładowym harmonogramie działań. Rola dzielnic czy osiedla opierać się będzie na:

1. koordynacji akcji,
2. opracowaniu harmonogramu przeprowadzenia akcji lub imprezy,
3. współfinansowaniu akcji lub imprezy,
4. pozyskaniu partnerów do współpracy,
5. pomocy w pozyskaniu lub współfinansowaniu zakupu potrzebnych w akcji materiałów,
6. finansowaniu nagród,
7. podsumowaniu, rozliczeniu i sprawozdawczości,
8. inne według zapotrzebowania.

VIII. PRZYKŁADOWY RAMOWY HARMONOGRAM REALIZACJI - MINIMALNY, ROCZNY

***„Musimy nauczyć się dbać o środowisko, w którym mamy żyć.
Chodzi o to, czy nauczymy się tego na czas?”***

David Gates

Ramowy harmonogram stanowi przykład rocznego harmonogramu realizacji. Poniższy przykład jest minimalny, uproszczony i może zostać wykorzystany do działań szkolnych lub też może być rozbudowany albo całkowicie zmieniony, w zależności od potrzeb i możliwości placówki oświatowej.

WRZESIEŃ

Cele:

- Kształtowanie zachowań ukierunkowanych na ochronę środowiska przyrodniczego.
- Kształtowanie postawy szacunku dla przyrody.
- Kształtowanie w uczniach właściwych postaw i poczucia odpowiedzialności za swoje środowisko życia.
- Inspirowanie i pobudzenie twórcze powiązane z tematyką ekologiczną.

Działania:

1. Udział w Zrównoważonym Tygodniu Transportu – dzień bez samochodu, rajdy rowerowe po mieście, weekend z rowerem itp.
2. Udział w Akcji „Sprzątanie Świata – Polska” – sprzątanie wybranych terenów na obszarze dzielnicy, miasta lub okolic.

3. Działania towarzyszące, zorganizowane dla uczniów szkoły lub we współpracy z inną placówką/placówkami oświatowymi:
 - pokaz lub przegląd filmów,
 - konkurs plastyczny ukazujący cel i sens segregacji odpadów,
 - kiermasz wyrobów wykonanych z „odpadów”,
4. Zorganizowanie szkolnej i/lub uczestnictwo w dzielnicowej/miejskiej imprezie podsumowującej akcję.

Osiągnięcia:

- Umiejętność postrzegania i oceny zmian zachodzących w środowisku przyrodniczym w wyniku działań indywidualnych lub zespołowych, a także wpływu tych działań na jakość życia.
- Współpraca ze środowiskiem lokalnym na rzecz ochrony środowiska.

PAŹDZIERNIK

Cele:

- Kształtowanie postawy szacunku do przyrody.
- Poznanie różnorodności świata żywego oraz form ochrony gatunkowej roślin i zwierząt.
- Uświadomienie występowania zagrożeń środowiska przyrodniczego i geograficznego.
- Wypracowanie umiejętności oraz nawyków postępowania opartego na zasadach dbałości o środowisko naturalne, a tym samym o swoje zdrowie.

Działania:

1. Wycieczka do Miejskiego Ogrodu Botanicznego:

- rozpoznawanie roślin różnych ekosystemów – fotografie, zielniki,
- poznawanie roślin leczniczych i użytkowych – gazetka szkolna, pokaz, degustacja,
- ocena wpływu wybranych elementów środowiska (np. gleba, woda itp.) na ekosystem,
- dbałość o otoczenie placówki oświatowej, ogródki przyszkolne – nowe nasadzenia.

2. Wycieczka do nadleśnictwa:

- rozpoznawanie gatunków drzew,
- liczenie wieku drzewa,
- szkodniki drzew,
- jak ratować drzewa – nasze płuca, nasze zdrowie,
- zwierzęta leśne.

3. Teatrzyki ekologiczne – zabrzańskie dzieci wiedzą, jak segregować śmieci.

Osiągnięcia:

- Umiejętność obserwacji i przewidywania zmian w przyrodzie.
- Uświadomienie tego, że człowiek jest integralną częścią PRZYRODY i podlega takim samym prawom.
- Zadowolenie, podziw i radość z otaczającego nas środowiska naturalnego.

- Zgodne życie w harmonii z przyrodą oraz możliwość zachowania jej dla przyszłych pokoleń.
- Zrozumienie celowości prawidłowego postępowania z odpadami niebezpiecznymi i zapobiegania szkodom w środowisku.

LISTOPAD

Cele:

- Poznanie różnorodności flory i fauny oraz form ochrony gatunkowej roślin i zwierząt.
- Szerokie ujęcie problemów związanych z ochroną przyrody i bioróżnorodności gatunkowej.
- Zrozumienie i wyrobienie nawyków oceny ekologicznej kupowanych towarów i usług (poszukiwanie towarów oznaczonych i rozumienie ekoznaków).

Działania:

1. Wycieczka do Ogrodu Zoologicznego:

- poznawanie zwierząt żyjących w określonych warunkach siedliskowych i strefach klimatycznych,
- poznawanie gatunków zwierząt zagrożonych wyginięciem (tzw. czerwona lista, pokaz, drama, debata),
- ocena wpływu wybranych elementów środowiska np. klimatu na ekosystemy.

2. Pomoc zwierzętom w przetrwaniu zimy:

- budowa karmników,
- gromadzenie karmy,

- pomoc zwierzętom bezdomnym.

3. Warsztaty na temat „ekokonsumpcji”.

4. Wycieczki terenowe:

- zagrożenia wynikające z nieprawidłowego postępowania z odpadami dla ludzi, zwierząt i środowiska,

- metody i zakłady segregacji odpadów – cel i sposoby odzysku odpadów, zwiedzanie Zakładu Segregacji Odpadów.

5. Konkursy literackie, plastyczne, piosenki i fotograficzne: flora, fauna, odpady.

Osiągnięcia:

- Podnoszenie świadomości znaczenia podstawowych elementów środowiska i ich wpływu na dobrostan roślin i zwierząt.
- Radość z życia w harmonii z przyrodą oraz możliwość zachowania jej dla przyszłych pokoleń.
- Uznanie prawa innych gatunków do godnego życia i zaspokajania podstawowych potrzeb w naturalnym lub zbliżonym do naturalnego środowisku.
- WYROBIEŃCIE umiejętności ograniczenia konsumpcji i dokonywania wyborów proekologicznych.

Cele:

- Osiąganie umiejętności nawiązywania kontaktów ze środowiskiem lokalnym i regionalnym w celu wytworzenia bliskich więzi i zrozumienia różnorodnych zależności zachodzących pomiędzy człowiekiem a środowiskiem naturalnym.
- Wypracowanie umiejętności oraz nawyków postępowania zgodnego z zasadami dbałości o własne zdrowie i środowisko naturalne.
- Zrozumienie konieczności oszczędzania zasobów środowiska poprzez wykorzystywanie energii ze źródeł odnawialnych oraz wykorzystywania przedmiotów w ich „pełnym cyklu życia”.

Działania:

1. Warsztaty na temat odpadów.
2. Rady na odpady – debata, prezentacje:
 - hierarchia postępowania z odpadami,
 - system gospodarki odpadami w moim domu, osiedlu, dzielnicy i mieście,
 - podstawowe technologie unieszkodliwiania odpadów,
 - zabrzański system gospodarki odpadami - istniejący i planowany.
3. „Mam za dużo – chętnie się podzielę” – akcja świąteczna – zbiórka zabawek, przyborów szkolnych, rzeczy itp., na rzecz potrzebujących np. Dom Dziecka.

Osiągnięcia:

- Świadomość zagrożeń wynikających z rozrzutnego wykorzystywania zasobów środowiska naturalnego.
- WYROBIENIE umiejętności dokonywania odpowiednich wyborów proekologicznych oraz zrozumienie celowości recyklingu.
- Szacunek dla drugiego człowieka oraz zasad, którymi kieruje się on w życiu.

STYCZEŃ

Cele:

- Wypracowanie umiejętności oraz nawyków postępowania zgodnego z zasadami dbałości o swoje zdrowie i środowisko naturalne.
- Kształtowanie aktywnej postawy przeciwdziałania ujemnym skutkom cywilizacji.
- Nieustanne doskonalenie kultury obcowania ze środowiskiem naturalnym.
- Kształtowanie postaw szacunku dla różnorodności i odmienności.

Działania:

1. Zdrowy styl życia – żywność ekologiczna - wystawy, konkursy.
2. Warsztaty na temat ochrony wód z udziałem przedstawicieli SANEPiDu i ZPWiK – co każdy z nas może zrobić, żeby chronić wody.
3. Zajęcia w terenie; składowisko odpadów, oczyszczalnia ścieków.

4. Technologie unieszkodliwiania odpadów, ochrona środowiska przy spalaniu odpadów.
5. Człowiek dla człowieka – spotkanie integracyjne, ekologiczny bal przebierańców.

Osiągnięcia:

- Rozumienie zdrowego odżywiania.
- Promowanie zdrowego stylu życia wśród najwyższych.
- Pogłębienie wiedzy na temat znaczenia jakości wody oraz uczenie, że każdy może podejmować działania zmierzające do jej ochrony.
- Zrozumienie recyklingu energetycznego oraz ograniczanie uprzedzeń związanych ze spalaniem odpadów.
- Pogłębianie więzi środowiskowych.

LUTY

Cele:

- Uświadamianie naturalnych walorów i wartości, jakie posiada dzielnica, miasto i region.
- Uświadamianie znaczenia ochrony środowiska naturalnego przed zanieczyszczeniami i nadmiernym przekształcaniem.
- Uświadamianie zagrożeń środowiska występujących w Polsce.
- Kształtowanie w uczniach gotowości uczestniczenia w rozwiązywaniu problemów lokalnej społeczności oraz ochrony środowiska naturalnego.

Działania:

1. Organizacja szkolnej konferencji nt. „Zanieczyszczenia i niekorzystne zmiany w najbliższym otoczeniu oraz sposoby walki z nimi”:
 - zanieczyszczenie wody,
 - zanieczyszczenie powietrza,
 - zanieczyszczenie gleby,
 - hałas,
 - pole elektromagnetyczne i promieniowanie jonizujące.
2. Warsztaty na temat ochrony środowiska przed hałasem z udziałem studentów lub pracowników wyższych uczelni oraz przedstawicielami IPIŚ PAN:
 - cechy dźwięków: natężenie dźwięku, skala dB i μPa , wysokość, barwa,
 - komfort akustyczny – różnica między potocznym a ustawowym rozumieniem,
 - hałas jako szkodliwy czynnik oddziałujący na zdrowie człowieka oraz środowisko naturalne.
3. Konkurs plastyczny I/lub literacki – „HAŁAS – NIE”.
4. Zajęcia terenowe: kopalnia, elektrociepłownia, oczyszczalnia ścieków, zakład segregacji odpadów.

Osiągnięcia:

- Umiejętność dostrzegania i oceny zmian zachodzących w środowisku w wyniku oddziaływania człowieka i ich wpływu na jakość życia.
- Kompleksowe spojrzenie na problemy związane z ochroną środowiska i umiejętność dostrzegania współzależności.

- Umiejętność poszukiwania działań zaradczych.
- Umiejętność współpracy i podejmowania działań zaradczych w celu ochrony środowiska.

MARZEC

Cele:

- Kształtowanie w uczniach gotowości uczestnictwa w rozwiązywaniu problemów swojej społeczności oraz ochrony środowiska przyrodniczego.
- Poznawanie bioróżnorodności przyrodniczej oraz form ochrony gatunkowej roślin i zwierząt.
- Uświadamianie, że ludzie są częścią przyrody i ich postępowanie powinno być zgodne z prawami natury.
- Rozbudzanie zainteresowań uczniów energią odnawialną i ochroną środowiska przed hałasem.

Działania:

1. Formy ochrony przyrody – spotkania z przedstawicielami instytucji związanej z ochroną przyrody:
 - pomniki przyrody,
 - rezerваты przyrody,
 - użytki ekologiczne,
 - obszary chronionego krajobrazu,
 - parki krajobrazowe i narodowe.

2. Fakultatywne zajęcia terenowe – Miejski Ogród Botaniczny, Arboretum Kochanowice, Park Pszczyński lub Pławniowski
3. Tereny zieleni w najbliższej okolicy – konkurs na najciekawszy fotoreportaż, album, itp.
4. Prace przygotowawcze do „Dnia Ziemi”.
5. Turniej wiedzy ekologicznej dla młodzieży gimnazjalnej.

Osiągnięcia:

- Aktywna postawa przeciwdziałania ujemnym skutkom cywilizacji oraz nieustanne doskonalenie kultury obcowania z przyrodą.
- Uświadomienie, jaką wartością jest własna dzielnica, miasto, region, kraj oraz czyste środowisko naturalne.
- Przewidywanie zmian w przyrodzie oraz skutków działalności człowieka na podstawie obserwacji, a także analizy wyników.
- Projektowanie wycieczek przyrodniczych i geograficznych (założenia cele obserwacji, wnioski, działania, które należałoby wykonać w celu poprawy środowiska przyrodniczego w Polsce).

KWIECIEŃ

Cele:

- Kształtowanie w uczniach gotowości uczestnictwa w globalnym rozwiązywaniu problemów ochrony środowiska przyrodniczego.

- Poznawanie bioróżnorodności przyrodniczej oraz form ochrony gatunkowej roślin i zwierząt.
- Uświadamianie zagrożeń środowiska przyrodniczego i geograficznego na świecie.
- Uświadomienie zagrożeń antropopresji i możliwości przeciwdziałania niekorzystnym zmianom środowiska.
- Wypracowanie umiejętności i nawyków postępowania zgodnego z zasadami dbałości o zdrowie i środowisko naturalne.

Działania:

1. Udział w akcji „Tydzień Ziemi” – akcja ogólnopolska:
 - udział w programie przygotowanym przez Muzeum Górnictwa Węglowego w Zabrzu
 - przygotowanie udziału w szkolnych, dzielnicowych i miejskich imprezach,
 - przygotowanie imprezy szkolnej,
 - omówienie roli, znaczenia i skali akcji, omówienie aktualnej tematyki – hasła roku.
2. Recykling organiczny – na czym polega kompostowanie odpadów - spotkanie z ogrodnikiem, kompostownia odpadów.
3. Akcja plakatowa w placówkach oświatowych – konkurs na najciekawszy plakat, folder itp. dotyczący Dnia Ziemi lub hasło.
4. Przeprowadzenie testów sprawności fizycznej dzieci i młodzieży w dzielnicach.

Osiągnięcia:

- Aktywna postawa przeciwdziałania ujemnym skutkom cywilizacji oraz nieustanne doskonalenie kultury obcowania z przyrodą.
- Umiejętność poszukiwania i podejmowania działań zaradczych.
- Kształtowanie postaw proekologicznych i prozdrowotnych.
- Popularyzacja zdrowego stylu życia.
- WYROBIENIE NAWYKÓW DBAŁOŚCI O ZDROWIE I ŚRODOWISKO NATURALNE.

MAJ

Cele:

- Przygotowanie uczniów do pracy w terenie – obserwacje przyrodnicze.
- Przygotowanie uczniów do akcji promujących działania na rzecz zasobów środowiska przyrodniczego.
- Zapoznanie uczniów z walorami środowiska i pięknem przyrody w Polsce.
- Popularyzacja lokalnych wartości przyrodniczych.

Działania:

1. Udział w festiwalu ekologicznym międzyszkolnym.
2. Przygotowanie indywidualnych i klasowych programów dotyczących zajęć terenowych.

3. „Zielone szkoły” – wyjazdy śródroczne, realizacja programów dbałości o zdrowie i ochronę środowiska, zajęcia terenowe.
4. Zajęcia terenowe dla klas, które nie realizują programu wyjazdowego – „Gajdzikowe Góry”, przyroda na Zaborzu, lub obserwacje przyrodnicze ekosystemów wodnych i monitoring elementów środowiska wodnego.

Osiągnięcia:

- Przewidywanie zmian w przyrodzie oraz skutków działalności człowieka na podstawie obserwacji, a także na podstawie analizy wyników.
- Projektowanie wycieczek przyrodniczych i geograficznych (założenia, cele obserwacji, wnioski, działania, które należałoby wykonać w celu poprawy środowiska przyrodniczego).
- Wymiana doświadczeń i przekonanie, że podejmowane działania indywidualne są elementem działań zbiorowych.
- Uświadomienie uczniom piękna i niepowtarzalności przyrody Polski.

CZERWIEC

Cele:

- Popularyzacja lokalnych wartości przyrodniczych.
- Promowanie i nagradzanie postaw proekologicznych.
- Ukazanie uczniom skutków nieprzemyślanej gospodarki odpadami – problem odpadów.
- Poznanie najnowszych osiągnięć nauki i możliwości ich wykorzystania na rzecz ochrony środowiska, najlepsze dostępne praktyki.
- Kształtowanie w uczniach gotowości uczestnictwa w rozwiązywaniu problemów swojej społeczności oraz ochrony środowiska przyrodniczego.

Działania:

1. Rozstrzygnięcie całorocznego konkursu plastyczno – fotograficznego.
2. Fakultatywne zajęcia terenowe – wycieczka do arboretum, stacji hodowli roślin.
3. Spotkanie na temat „Technologie przyjazne środowisku”.
4. Udział w imprezie miejskiej „Dzień Recyklingu”.
5. Podsumowanie całorocznych działań.

Osiągnięcia:

- Aktywna postawa przeciwdziałania ujemnym skutkom cywilizacji oraz nieustanne doskonalenie kultury obcowania z przyrodą.
- Uświadomienie uczniom piękna i niepowtarzalności przyrody.
- Kształtowanie postaw proekologicznych.
- Unaocznianie uczniom wagi nauki i jej oddziaływania na stan środowiska.

IX. ROZWÓJ WSPÓŁPRACY MIĘDZYSEKTOROWEJ I DIALOGU SPOŁECZNEGO

Jednym z podstawowych warunków zrównoważonego rozwoju jest włączenie do udziału w nim całego społeczeństwa. Dlatego konieczna jest jak najbardziej wszechstronna edukacja ekologiczna skierowana do: osób dorosłych, różnych grup zawodowych, organizatorów turystyki, przedsiębiorców, rolników, itd., jak również odpowiednia współpraca między nimi.

Najlepszym i najefektywniejszym sposobem podniesienia świadomości ekologicznej osób dorosłych jest zaangażowanie mieszkańców w procesy decyzyjne np. poprzez wprowadzenie budżetu obywatelskiego, społecznego na zadania związane z ochroną środowiska, proponowanie różnych akcji.

Instrumenty społeczne służą realizacji zasady uspołecznienia zarządzania rozwojem miasta poprzez budowanie i usprawnienie partnerstwa.

Z punktu widzenia władz samorządowych umownie wyróżnia się dwie kategorie działań:

- wewnętrzne, dotyczące działania Samorządu i realizowane poprzez działania edukacyjne,
- zewnętrzne, polegające na budowaniu komunikacji społecznej – konsultacje, debaty publiczne, kampanie edukacyjne.

Edukacja ekologiczna prowadzona jest przez placówki oświatowe wszystkich stopni, ale także w jej zakres wchodzi tematyczne warsztaty adresowane do poszczególnych grup zawodowych, organizacji, instytucji i firm.

O sukcesie działań edukacyjnych decyduje rzetelna i szeroka informacja o stanie środowiska i działaniach na rzecz jego ochrony oraz o możliwościach prawnych uczestniczenia mieszkańców w podejmowaniu decyzji mających wpływ na stan środowiska, a przede wszystkim umiejętność komunikowania się z lokalną społecznością.

Szczególnie ważną rolę w edukacji ekologicznej odgrywa Samorząd. Współdziała on przy opracowywaniu i realizacji lokalnych programów edukacji ekologicznej, a także z organizacjami, instytucjami, przedstawicielami zakładów pracy i społeczności lokalnych.

Ze względu na możliwości rozwoju turystyki i rekreacji konieczne jest obejmowanie edukacją ekologiczną organizatorów turystyki i wypoczynku, jak i osób korzystających z oferowanych usług oraz mieszkańców terenów cennych przyrodniczo.

Ważną kwestią jest edukacja w miejscu pracy, ponieważ większość czynnych zawodowo osób - poprzez podejmowane decyzje - ma mniej lub bardziej bezpośredni wpływ na środowisko naturalne.

Stąd widać, że **współdziałania tworzą partnerstwo międzysektorowe**, które jest jeszcze nową ideą potrzebującą większego wsparcia. Działania w partnerstwie z przedstawicielami różnych instytucji, w tym przypadku szkolnictwa, Samorządu każdego szczebla, organizacji pozarządowych, leśnictwa i innych jednostek chroniących świat flory i fauny, instytucji, muzeów, bibliotek, przedsiębiorstw branżowych, banków i mediów są działaniami innowacyjnymi.

Wzmocnienie innowacyjnej roli partnerstwa międzysektorowego na rzecz zrównoważonego rozwoju wymaga zapewnienia skutecznej komunikacji i współpracy z ogółem społeczeństwa, a w szczególności współpracy z mediami.

Partnerstwo międzysektorowe, w tym partnerstwo lokalne – to sposób działania oparty na współpracy lokalnych instytucji, organizacji, przedsiębiorstw oraz mieszkańców – jest wielką szansą na zwiększenie obywatelskiej aktywności i na rozwój lokalny.

Budowanie długofalowej współpracy między lokalnymi instytucjami, organizacjami, zakładami oraz mieszkańcami, w celu wspólnego działania na rzecz rozwiązania określonego problemu, jest ważnym i często bardzo trudnym zadaniem.

Partnerstwo lokalne, współpraca międzysektorowa wiąże się z edukacją, ze zdobywaniem doświadczenia przez jego uczestników, konieczna może być także pomoc specjalistów w jego budowaniu i tworzeniu.

Problematyka lokalnej współpracy międzysektorowej jest niezmiernie rozległa i wielowymiarowa.

Celem tego materiału jest zarysowanie podstawowych zagadnień związanych z kreowaniem i rozwojem tej współpracy w oparciu o element informacyjno-komunikacyjny.

Partnerstwo lokalne, a tym samym współpraca międzysektorowa, to zjawisko dynamiczne. Jego zakres i treść będą wynikać z doświadczeń oraz specyfiki poszczególnych sektorów, poszczególnych społeczności; określać je może praktyka, a nie sformułowane zasady oraz definicje.

Wiadomym jest, że na instytucjach samorządowych i rządowych spoczywa obowiązek wzajemnego informowania się i uzgadniania decyzji związanych

z ochroną środowiska. Zarówno Konstytucja RP, jak ustawa Prawo ochrony środowiska zapewniają każdemu obywatelowi pełny dostęp do informacji o środowisku i jego ochronie.

Budowanie procedur komunikacji społecznej służy zatem realizacji konstytucyjnych praw obywateli, przy czym dostęp do informacji nie jest uzależniony od uczestnictwa w konkretnym postępowaniu ani od posiadania jakiegokolwiek interesu w sprawie.

Komunikacja między władzą samorządową i ogółem społeczności może przybierać formy instytucjonalne, np. poprzez tworzenie biur komunikacji społecznej, podpisywanie formalnych deklaracji współpracy z organizacjami społecznymi i wspieranie ich działań poprzez np. wprowadzanie przedstawicieli organizacji do różnego rodzaju ciał opiniotwórczych i doradczych, organizowanie regularnych spotkań z organizacjami, instytucjami itp.

Komunikacja społeczna – dialog społeczny, której rola była niedoceniana przez wiele lat, uznawana jest coraz częściej za jedno z ważniejszych narzędzi ochrony środowiska, a także edukacji ekologicznej obywatela związanej z wymianą poglądów, dyskusją, debatą na tematy istotne dla społeczeństwa w obszarze dotyczącym ochrony i dbałości o stan środowiska naturalnego. Ważnym staje się dialog społeczny.

Dialog społeczny nabiera coraz większego znaczenia i należy spodziewać się, że tendencja ta w najbliższych latach utrzyma się lub wzrośnie. Dotyczy to zarówno współpracy z organizacjami pozarządowymi, instytucjami, firmami i przedstawicielami innych zainteresowanych stron.

Komunikacja ta musi być otwarta i dwustronna pomiędzy wszystkimi stronami zaangażowanymi w problematykę ekologiczną.

Proponuje się współpracę z wszystkimi sektorami w zakresie ochrony czynnej obiektów i obszarów przyrodniczych oraz w edukacji ekologicznej. Współpraca ta może przyjąć różne formy. Ważnym jest, aby stworzyła płaszczyznę współpracy pomiędzy odpowiednimi sektorami, zapewniając tym samym udział przedstawicieli tych sektorów we wszystkich gremiach podejmujących decyzje dotyczące ochrony środowiska.

Z powyższego wynika, że dla skutecznego wdrażania Programu pożądanym jest zakres komunikacji społecznej zdecydowanie wykraczający poza samo tylko udzielanie informacji „na żądanie”. Obejmuje on także np. promocję Programu.

Zdecydowanie największy wpływ na poziom świadomości ekologicznej społeczeństwa mają media.

Media są obecnie w społeczeństwie głównym źródłem wiedzy na wszelkie tematy, w tym tematy ekologiczne, tak na poziomie lokalnym, regionalnym, jak i krajowym oraz światowym. Odgrywają one znaczącą rolę w zakresie rozwoju świadomości ekologicznej i kształtowania postaw proekologicznych obywateli.

Podkreślić należy, że istnieje ścisła zależność między wiedzą społeczeństwa z zakresu stanu środowiska i nastawieniem do działań na rzecz jego ochrony a sposobem ukazywania problemów ekologicznych w mediach.

Coraz większego znaczenia nabierają tematyczne programy publicystyczne, filmy popularnonaukowe o tematyce środowiskowej oraz reklama społeczna promująca działania przyjazne środowisku.

Głównym kanałem informacyjnym we współczesnym świecie oprócz telewizji, radia, prasy są Internet i realizacje multimedialne (w tym gry komputerowe). Dotyczy to w szczególności młodych ludzi. Dużym atutem mediów jest ich różnorodność pod względem form komunikowania, grup odbiorców i zasięgu.

Ze względu na możliwość wykorzystywania sprzętu komputerowego coraz większe znaczenie będzie miała treść edukacyjna na **stronach www** oraz możliwość kontaktu i dyskusji z mieszkańcami drogą internetową.

Dzięki postępowi technologicznemu powoli zanika granica pomiędzy autorem przekazu, a jego odbiorcą.

Większe stają się możliwości samodzielnego kreowania przekazów medialnych przez inicjatywy społeczne.

Takie działanie może stać się źródłem aktywności społecznej służącej komunikacji i edukacji dla zrównoważonego rozwoju.

Program zakłada stworzenie warunków dla sprawnego i skutecznego przepływu informacji, wymiany doświadczeń wewnątrz sektora szkolnictwa, jak i pomiędzy nim a samorządem, organizacjami pozarządowymi, instytucjami, firmami branżowymi, mediami, a tym samym obywatelami Miasta.

Duże znaczenie w edukacji ekologicznej dorosłych mają działania pozaszkolne podejmowane przez uczniów i nauczycieli. Umożliwiają one włączenie do programu edukacji ekologicznej społeczności lokalnych, bez poparcia których żadne działania na rzecz ochrony środowiska nie powiodą się. Jednocześnie wspólne działania dzieci i rodziców stwarzają szansę zmiany mentalności społeczeństwa i kształtowania świadomości proekologicznej.

Przy wielu zaletach działań edukacyjnych poważnym problemem, jaki wielokrotnie został artykułowany przez uczestników tworzenia Programu, jest komunikacja i jakość współpracy pomiędzy poszczególnymi sektorami zaangażowanymi lub zobligowanymi do działania na polu edukacji ekologicznej.

Niedostatek wypracowanych trwałych form i metod współpracy skutkuje tym, że często komunikacja ma miejsce tylko w przypadku zaistnienia jakiegoś problemu, czy też wydarzenia, a nie codziennie. Brakuje instytucjonalnych rozwiązań wspierających wymianę informacji, a wiedza o wzajemnych kompetencjach jest wciąż zbyt mała.

Poszukujący informacji spotykają się wciąż z problemem jej znalezienia, jak i dostępności, co związane jest z zapisem o dostępie do informacji, który stosowany jest w zakresie niewystarczającym.

Na terenie Miasta jest bardzo dużo przykładów dobrych praktyk w dziedzinie edukacji ekologicznej – działania placówek oświatowych w zakresie ochrony przyrody, środowiska, gospodarki odpadami (patrz - rozdział V), jak również nie można pominąć wieloletniej działalności Muzeum Górnictwa Węglowego na rzecz edukacji ekologicznej z dziećmi i młodzieżą, a także dla dorosłych organizując ciekawe prelekcje, czy konferencje. Jednak problemem jest wiedza o nich i ich upowszechnianie.

Wiąże się to z niedostateczną informacją o nich, jak i swoistą rywalizacją pomiędzy podmiotami prowadzącymi edukację ekologiczną.

Wciąż pokutuje zła praktyka, jaką jest mylne pojmowanie współpracy jako współzawodnictwa.

Zbyt mały wpływ na promocję rozwoju edukacji ekologicznej w sferze teoretycznej i praktycznej, jak i finansowej mają społecznie uznane autorytety.

Brakuje mechanizmów stałej współpracy, wymiany informacji, a także narzędzi wzmacniających zdolności komunikacyjne. Zbyt małe są doświadczenia komunikacyjne i brak doświadczenia innych sektorów w zakresie PR.

Może byłoby lepiej, gdyby przeprowadzano pewne spotkania w formie szkoleń dla osób odpowiedzialnych za kontakt z mediami w Centrum Edukacji Ekologicznej (nauczycieli, animatorów edukacji ekologicznej, m.in. w szkołach, samorządzie) i liderów organizacji pozarządowych edukacji ekologicznej dotyczących PR, komunikacji społecznej, promocji.

Szkolenia te powinny być prowadzone przez praktyków zajmujących się komunikacją społeczną oraz dziennikarzy. W miarę możliwości szkolenia powinny odbywać się w małych grupach w formie warsztatowej. W celu zapewnienia rozwoju współpracy wskazany byłby dobór uczestników warsztatów z różnych sektorów.

Również pewne ograniczenia niesie nastawienie na atrakcyjność i aktualność przekazu, co często prowadzi do zawężenia zainteresowania mediów (sensacyjność) i często wymuszane jest podejście do powierzchownego traktowania tematu.

W komunikacji międzysektorowej występują słabości wynikające z niedostatecznego przygotowania merytorycznego przy jednoczesnej słabej współpracy z partnerami realizującymi edukację ekologiczną.

W oparciu o cele zawarte w Narodowej Strategii Edukacji Ekologicznej oraz w celach wdrożenia edukacji ekologicznej jako edukacji interdyscyplinarnej na wszystkich stopniach edukacji formalnej i nieformalnej określono następujące **zadania dla**

kierunku „Rozwój współpracy międzysektorowej i dialogu społecznego” – tabela 2.

Tabela 2. Zadania w zakresie „Rozwoju współpracy międzysektorowej i dialogu społecznego” dla odpowiednich sektorów.

Sektor	Działania
Oświata	1. Stworzenie warunków dla sprawnego i skutecznego przepływu informacji, wymiany doświadczeń wewnątrz sektora szkolnictwa oraz pomiędzy nim a samorządem, organizacjami pozarządowymi, instytucjami, firmami branżowymi, mediami. 2. Stworzenie odpowiednich platform wymiany informacji i doświadczeń. 3. Opracowanie praktycznego informatora z przykładami udanych projektów edukacyjnych. 4. Zorganizowanie roboczych spotkań przedstawicieli uczelni i nauczycieli praktyków służących usprawnieniu form kształcenia i podniesienia standardów kształcenia w zakresie edukacji ekologicznej z włączeniem przedstawicieli innych sektorów.
Samorząd	1. Wsparcie działań powołujących Zabrzeńskie Międzysektorowe Forum Ekologiczne. 2. Konsultowanie społeczne strategii, planów polityki i decyzji dotyczących ochrony środowiska. 3. Organizacja szkoleń dotyczących komunikacji społecznej i PR dla jednostek prowadzących edukację ekologiczną. 4. Współpraca z organizacjami pozarządowymi, placówkami oświatowymi, kulturalnymi, liderami lokalnymi w zakresie realizacji edukacji ekologicznej. 5. Przygotowanie i aktualizacja bazy kontaktowej mediów dla potrzeb edukacji ekologicznej

	i monitoring informacji medialnych dotyczących tematów ekologicznych jako pomoc dla podmiotów prowadzących edukację ekologiczną.
Organizacje pozarządowe	1. Wspieranie partnerstw międzysektorowych. 2. Wspieranie współpracy pomiędzy pozarządowymi organizacjami ekologicznymi a mediami poprzez inspirowanie i stymulowanie działań w zakresie PR. 3. Współpraca i współorganizacja szkoleń dotyczących komunikacji społecznej i PR dla jednostek prowadzących edukację ekologiczną. 4. Organizowanie i partycypacja w organizowaniu przedsięwzięć edukacji ekologicznej w formie zajęć, warsztatów dla mieszkańców Zabrza.
Jednostki zarządzające obszarami chronionymi i leśnymi, Miejskim Ogrodem Botanicznym oraz Śląskim ZOO	1. Udostępnienie terenów objętych ustawą o ochronie przyrody w zakresie delegowanych uprawnień na cele edukacji ekologicznej zgodnie z zakresem wskazanym w ustawie, w tym infrastruktury i zaplecza edukacyjnego. 2. Współpraca, współorganizowanie i partycypacja w organizowaniu przedsięwzięć edukacji ekologicznej w formie zajęć dla grup dzieci, młodzieży i dorosłych, warsztatów ekologicznych dla nauczycieli i grup zawodowych. 3. Współpraca z instytucjami, organizacjami pozarządowymi, firmami i mediami (prasa, radio, telewizja). 4. Współpraca w zakresie i formach określonych przepisami ustaw z otoczeniem społecznym, gospodarczym, instytucjonalnym, kulturowym, społecznością lokalną, Samorządem, organizacjami, stowarzyszeniami, fundacjami zajmującymi się ochroną środowiska i edukacją ekologiczną. 5. Współpraca w celu rozwoju, wymiany doświadczeń i doskonalenia metod edukacji ekologicznej w skali

	regionalnej i ogólnopolskiej.
Firmy branżowe	1. Wspieranie współpracy pomiędzy wszystkimi sektorami poprzez inspirowanie działań na rzecz ochrony środowiska i dobra społeczności lokalnej. 2. Współpraca w celu rozwoju, wymiany doświadczeń i doskonalenia metod współpracy w zakresie podnoszenia świadomości ekologicznej.
Media	1. Współpraca przy organizacji szkoleń dotyczących komunikacji społecznej i PR dla jednostek prowadzących edukację ekologiczną. 2. Wsparcie merytoryczne dziennikarzy w zakresie tematyki ekologicznej np. przez stworzenie punktu informacyjnego ułatwiającego pozyskanie informacji przez dziennikarzy, stworzenie bazy kontaktów obejmujących instytucje i ekspertów mogących służyć wiedzą na podstawowe tematy ekologiczne, bazy publikacji i raportów dotyczących stanu środowiska, bazy zasobów pomocy edukacyjnych, wykazu planowanych imprez itp.

Jednostki odpowiedzialne za realizację tych zadań to: Gmina oraz uczestnicy programu.

Źródła finansowania: budżet Miasta, wkład rzeczowy Miasta oraz uczestników Programu, środki własne jednostek oświatowych, fundacji, przedsiębiorstw itp. Koszty zależne od bardzo wielu czynników, na obecnym etapie trudne do oszacowania.

Ważnym byłoby, aby powyższe działania doprowadziły do cyklicznych spotkań typu debaty, konferencje, seminaria na temat wymiany doświadczeń w zakresie edukacji ekologicznej, co przyczyniłoby się do usprawnienia form kształcania i podniesienia standardów kształcenia w zakresie edukacji ekologicznej, a także przyczyniłoby się do aktualizowania Programu Edukacji Ekologicznej dla Miasta Zabrze.

Spotkania spowodują stworzenie warunków dla sprawnego i skutecznego przepływu informacji, wymiany doświadczeń i kompetencji, tak wewnątrz sektora oświatowego, jak i pomiędzy tym sektorem a organizacjami pozarządowymi, instytucjami, firmami, mediami a przede wszystkim z lokalnym samorządem. Zagadnienie to powinno być realizowane przez Centrum Edukacji Ekologicznej.

Dużą rolę w takiej komunikacji może odgrywać również Biblioteka Miejska ze swoimi filiami, Ośrodki Kultury, Muzea, Centrum Organizacji Pozarządowych itp. gdzie odbywają się spotkania z mieszkańcami dzielnic i przekazywane są tam informacje istotne nie tylko dla spraw związanych z działalnością odpowiedniej instytucji, ale również informacje dotyczące życia miasta.

Natomiast efektem współpracy z telewizją lokalną mógłby być cykl programów informacyjnych, wywiadów z politykami, osobami zaangażowanymi w ochronę środowiska, filmów edukacyjnych.

Informacja w dzisiejszych czasach ma niezwykle istotne znaczenie dla wdrażania zrównoważonego rozwoju.

Ułatwia, stymuluje oraz wspiera szereg podstawowych działań w tym zakresie. Dotyczy to planowania rozwoju, komunikacji społecznej, dialogu społecznego, wspierania małych i średnich przedsiębiorstw oraz ułatwiania podejmowania decyzji. Służą do tego między innymi dostępne w sieci internetowej systemy wspomagające podejmowanie decyzji w zakresie ochrony środowiska, planowanie funkcji przestrzennych, systemy informacji o stanie środowiska oraz procedurach administracyjnych i dokumentowania procesów zarządzania.

Należy podkreślić, że **dostępność do informacji o środowisku jest prawnym wymogiem zarządzania środowiskiem**. Między innymi każda jednostka administracyjna prowadzi podstawowy serwis udostępniania dokumentów z zakresu ochrony środowiska. Obok wymagań prawnych są rozwijane dodatkowe serwisy wspierające i ułatwiające zarządzanie środowiskowe w gminie, czy regionie. Serwisy takie są również prowadzone przez organizacje pozarządowe oraz agencje lokalne.

Zasady dobrej praktyki sugerowane przez osoby biorące udział w tworzeniu Programu, to:

- integracja zasobów informacji o środowisku dla społeczeństwa i gospodarki z uwzględnieniem możliwości rozwoju systemów informacji przestrzennej w tym zakresie oraz zapewnienie jej dostępności publicznej,
- integracja procedur administracyjnych i biznesowych z systemami informacji i monitorowania środowiska,

- rozwój i wdrażanie niezależnych lub powiązanych wzajemnie serwisów internetowych (BIP, e-Urząd, itp.) wspierających społeczności lokalne, administrację oraz MŚP w realizacji celów zrównoważonego rozwoju,
- rozwój, integracja i wdrożenie systemów informacji o środowisku, ułatwiających pracę administracji lokalnej oraz stanowiących źródło informacji dla społeczności lokalnych,
- wdrażanie - w oparciu o systemy informacji o środowisku - systemów wspomagania decyzji, opracowywania planów i programów rozwoju lokalnego i regionalnego, programów ochrony przyrody, ochrony środowiska, gospodarki odpadami, a także planów operacyjnych.

Powyższe zasady spowodują, że będą tworzone skuteczniejsze warunki nauczania zagadnień zrównoważonego rozwoju w kształceniu ustawicznym - począwszy od przedszkola do wykształcenia podyplomowego (dostępność oferty edukacyjnej, projektów wsparcia edukacyjnego administracji, społeczeństwa, MŚP itp.), a także będą tworzone odpowiednie warunki samodzielnego doksztalcania oraz wspomagania procesu kształcenia w szkołach i instytucjach poprzez wykorzystanie narzędzi informatycznych, punktów informacyjnych oraz bibliotek.

Będzie wówczas również odpowiednio prowadzone wsparcie organizacyjne i finansowe kontaktów międzyregionalnych, krajowych i międzynarodowych, wymiany wiedzy i doświadczeń w zakresie zrównoważonego rozwoju przez organizowanie konferencji, spotkań i warsztatów.

Działania takie doprowadzą do rozwoju wykwalifikowanej kadry z zakresu planowania energetycznego, ochrony przyrody, ochrony środowiska, technologii ochrony środowiska, oceny i prognozowania oddziaływania na środowisko, zarządzania środowiskowego i programowania lokalnego, oszczędności energii i surowców, sanitacji gruntów.

Tym samym spowoduje to integrację środowisk edukacji wszystkich szczebli, przedstawicieli nauki i społeczeństwa w działaniach na rzecz środowiska lokalnego w znaczeniu bardzo szerokim.

Natomiast co do okresu najbliższego, należałoby skupić się przede wszystkim na działalności informacyjnej na tematy ekologiczne poprzez przygotowanie publikacji propagujących zachowania przyjazne środowisku i wiedzę o lokalnych walorach przyrodniczych np. poprzez:

1. utrzymywanie serwisu internetowego miasta, zawierającego informacje związane z ochroną przyrody, ochroną środowiska i gospodarką odpadami np. na serwisie internetowym miasta,

2. opracowanie bazy danych o placówkach, mediach, instytucjach, organizacjach zaangażowanych w edukację ekologiczną i dla zrównoważonego rozwoju wraz z zapewnieniem efektywnego obiegu informacji,
3. publiczne udostępnienie informacji o stanie środowiska w mieście (np. poprzez zamieszczanie informacji na tematy ekologiczne w miesięczniku Nasze Zabrze Samorządowe),
4. współdziałanie miasta z mediami w zakresie prezentacji stanu środowiska i pozytywnych przykładów działań podejmowanych na rzecz jego ochrony,
5. włączenie grup społecznych, podmiotów gospodarczych i organizacji „non profit” do współpracy w zakresie ochrony czynnej obiektów i obszarów przyrodniczych oraz w edukacji ekologicznej,
6. organizowanie publicznych spotkań, debat na tematy związane z ochroną środowiska – organizacja konferencji wymiany doświadczeń i dobrych praktyk,
7. promocja miasta jako ośrodka turystycznego bogatego w walory przyrodnicze, przemysłowe doceniane w skali krajowej i europejskiej.

Taka szeroka informacja społeczna umożliwia kształtowanie przychylnego nastawienia społeczności do działań proekologicznych na terenach miasta oraz świadome włączenie się mieszkańców w działania proekologiczne, takie jak np. segregacja odpadów czy realizacja przyłączy kanalizacyjnych.

Działania te zwiększą efektywność edukacji ekologicznej przez:

- stworzenie mechanizmów pozwalających sprostać wyzwaniom związanym z wdrażaniem idei i zasad demokratyzacji życia społecznego i wzrastającej roli komunikacji społecznej,
- promowanie najskuteczniejszych form i najważniejszych treści edukacji ekologicznej,
- wskazanie sposobów optymalnej alokacji środków finansowych,
- uporządkowanie przepływu informacji i usprawnienie procesu decyzyjnego związanego z edukacją ekologiczną.

X. RACJONALNE WYKORZYSTANIE I ROZWÓJ BAZY SŁUŻĄCEJ EDUKACJI EKOLOGICZNEJ

Racjonalne wykorzystanie i rozwój bazy służącej edukacji ekologicznej, to nie tylko zagadnienie przedmiotowe, ale również podmiotowe. W zagadnieniu tym trzeba skoncentrować się na rozwoju umiejętności osób, głównie nauczycieli, zaangażowanych w edukację i dostarczenie im niezbędnej wiedzy do prowadzenia zajęć z zakresu edukacji ekologicznej w sposób ciekawy i wykorzystujący walory środowiskowe i przyrodnicze gminy.

Jednocześnie koniecznym jest podjęcie działań inwestycyjnych w infrastrukturę edukacyjną, a więc w doposażenie szkół, organizację pracowni przyrodniczych, ścieżki edukacyjne, utworzenie Centrum Edukacji Ekologicznej jako samodzielnej jednostki organizacyjnej.

W chwili obecnej w mieście działa Centrum Edukacji Ekologicznej przy Miejskim Ogrodzie Botanicznym. Jednakże Centrum to wymaga rozwoju, modernizacji i własnego obiektu zapewniającego infrastrukturę edukacyjną we właściwym, wymaganym standardzie technicznym.

Działania opisane w Programie podkreślają potrzebę racjonalnego gospodarowania zasobami bazowymi będącymi tak w posiadaniu placówek oświatowych, jak i Centrum Edukacji Ekologicznej, polegającym na zmniejszeniu materiałochłonności, racjonalnej eksploatacji sprzętu i materiałów edukacyjnych będących w posiadaniu jednostek organizacyjnych gminnych poprzez stworzenie odpowiedniej bazy informacyjnej co do posiadanych pomocy dydaktycznych – sprzętu, książek itp. pozwalającej zamówić potrzebny sprzęt lub materiał na określony termin.

10.1. Zgromadzenie danych o jednostkach prowadzących edukację ekologiczną.

Baza oraz zasoby edukacyjne w Zabrzu opisane są w:

- raportach o stanie Miasta Zabrze
- stronach internetowych Miasta Zabrze,
- stronie internetowej Miejskiego Ogrodu Botanicznego,
- danych własnych Wydziału Oświaty, Wydziału Ekologii i Centrum Edukacji Ekologicznej przy MOB oraz placówek oświatowych umieszczonych na ich stronach internetowych.

10.1.1. Edukacja ekologiczna prowadzona w placówkach oświatowych i ich baza.

Edukacja ekologiczna w Zabrzu prowadzona jest na poziomie wychowania przedszkolnego, edukacji w szkołach podstawowych, gimnazjalnych i ponadgimnazjalnych, Uniwersytecie III Wieku, Warsztatach Terapii Zajęciowej.

Działania edukacyjne realizowane są poprzez:

- proponowane lub autorskie programy edukacji ekologicznej,
- tematykę zawartą w programach poszczególnych przedmiotów,
- uczestnictwo w programach i projektach przygotowanych przez organizacje pozarządowe,
- uczestnictwo w Festiwalu Projektów Gimnazjalnych,
- uczestnictwo w programach lokalnych np. „Dzieci dzieciom”, „Zabrzańskie dzieci wiedzą jak segregować śmieci” itd.
- uczestnictwo w programie „Tydzień Ziemi”,
- akcje i działania incydentalne.

Edukacja ekologiczna w szkołach i placówkach oświatowych, kulturalnych realizowana jest najczęściej w formie:

- zajęć lekcyjnych,
- konkursów,
- wystaw, gazetek, ulotek itp.,
- festiwali,
- zajęć terenowych.

Najczęściej edukacja ekologiczna jest realizowana w sposób schematyczny, polegający na przekazywaniu fragmentarycznej wiedzy bez ukazywania złożonych zależności pomiędzy działaniem a jego bliskim i dalszym skutkiem, braku ukazywania przyczyn oraz wpływu indywidualnych działań pojedynczych osób na stan środowiska, kształcenie bez zmiany postaw i nawyków.

Często jeszcze zdarza się, że odpowiedzialnością za edukację ekologiczną, w tym kształtowanie postaw proekologicznych, obarcza się nauczycieli przedmiotów przyrodniczych, stąd brak faktycznej między-przedmiotowej edukacji ekologicznej. Połączenie zagadnień prozdrowotnych, ekologicznych i regionalnych prowadzone jest w kilku szkołach w Zabrzu. Szczególnie wyróżniają się tutaj takie placówki, jak: Przedszkole nr 3 w Zabrzu Biskupicach, Przedszkole nr 7 w Zabrzu Centrum, Przedszkole nr 9 w Zabrzu Centrum, Przedszkole nr 11 w Zabrzu Centrum, Przedszkole nr 14 w Zabrzu Maciejowie, Przedszkole nr 6 w Zabrzu Helence, Szkoła Podstawowa nr 24 w Zabrzu Mikulczycach, Szkoła Podstawowa nr 25 w Zabrzu Osiedle Kotarbińskiego, Zespół Szkolno – Przedszkolny nr 6 w Zabrzu Pawłowie

oraz Zespół Szkolno – Przedszkolny nr 7 w Zabrzu Makoszowach, a także Zespół Szkół Ogólnokształcących nr 2 w Zabrzu Centrum, Zespół Szkół nr 10 w Zabrzu Mikulczycach, Zespół Szkół Ogólnokształcących nr 13 w Zabrzu Centrum, Miejski Ośrodek Kultury – Kino Roma, Guido, Gwarek.

Znacznie trudniej przebiega realizacja zadań dla zrównoważonego rozwoju w ramach Dekady Edukacji dla Zrównoważonego Rozwoju ONZ. Zagadnienia zrównoważonego rozwoju są ujmowane tylko w niewielu programach i to przeważnie w szkołach ponadgimnazjalnych i gimnazjalnych.

Szkoły i placówki oświatowe w Zabrzu w większości otwarte są na oferty zewnętrzne i inicjatywy edukacyjne.

Do głównych należą:

- autorski program lokalnego działania Muzeum Górnictwa Węglowego „Tydzień Ziemi”,
- lokalny program ochrony środowiska i gospodarki odpadami „Festiwal projektów ekologicznych gimnazjalnych”,
- program edukacji recyklingowej „Reba”,
- program „Planeta bez peta”,
- międzynarodowy projekt „Spring Alive”,
- konkurs na najpiękniejszy zieleniec,
- program edukacji leśnej społeczeństwa,
- akcja „Sprzątanie Świata”,
- kampania - Europejski Tydzień Zrównoważonego Transportu i Europejski Dzień bez Samochodu,
- programu ochrony powietrza prowadzony przez Zabrzeńskie Przedsiębiorstwo Energetyki Ciepłej Sp. z o.o. – „Zamień piec na kaloryfer”,
- kampania edukacyjno – informacyjna nt. gospodarki odpadami,
- „Ekopiknik na pożegnanie lata” organizowany przez Centrum Kultury Alternatywnej Wiatrak,
- Ogólnopolska akcja ekologiczna „Listy do Ziemi”.

W bibliotekach placówek oświatowych gromadzone są podręczniki i książki, albumy dotyczące edukacji ekologicznej. W Przedszkolach nr 7 i nr 9 są gry wielkopłanszowe dotyczące segregacji odpadów. W Przedszkolu nr 7 – puzzle, w Przedszkolu nr 9 – domino. Gry te są wypożyczane na zajęcia edukacyjne do innych przedszkoli i szkół podstawowych, po zgłoszeniu placówki chcącej skorzystać z gry na podsumowanie znajomości wiedzy zdobytej przez dzieci lub uczniów w zakresie segregacji odpadów.

W szkołach podstawowych znajdują się pojedyncze egzemplarze mikroskopów.

W szkołach gimnazjalnych i ponadgimnazjalnych znajdują się pracownie biologiczne, wyposażone w sprzęt na miarę środków finansowych będących w ich dyspozycji na

ten cel, brak jest pracowni wyposażonych w mikroskopy połączone z komputerami i mało jest tablic interaktywnych oraz legalnych programów edukacyjnych, prezentacji i filmów dydaktycznych.

W Centrum Edukacji Ekologicznej przy Miejskim Ogrodzie Botanicznym znajduje się 15 sztuk mikroskopów wykorzystywanych na niektórych zajęciach edukacyjnych, gry planszowe, książki. Jednakże dla placówek oświatowych możliwości dostępu do bazy CEE są ograniczone ze względu na ubogą i na chwilę obecną niedostosowaną do podstawy programowej ofertę CEE MOB, a to z kolei ogranicza udział szkół w zajęciach.

Z poziomu placówek oświatowych inicjowane są i realizowane programy autorskie, często przy wsparciu merytorycznym i/lub finansowym Urzędu Miejskiego.

W sferze pozaszkolnej, w ostatnich latach prowadzona jest ustawiczna działalność informacyjna dla mieszkańców na temat potrzeby i zasad selektywnej zbiórki odpadów, z wykorzystaniem plakatów, materiałów informacyjnych, ulotek, lokalnej prasy, filmów edukacyjnych, gadżetów, pikników.

10.1.2. Edukacja ekologiczna prowadzona w jednostkach zarządzających obszarami cennymi przyrodniczo, obszarami chronionymi i leśnymi.

Placówki oświatowe i opiekuńczo – wychowawcze oraz mieszkańcy Zabrze mogą korzystać z oferty edukacyjnej jednostek zarządzających obszarami cennymi przyrodniczo, obszarami chronionymi i leśnymi, działających w Mieście oraz w subregionie śląskim.

Należą do nich:

- Miejski Ogród Botaniczny ze ścieżką przyrodniczą oznakowaną tablicami edukacyjnymi,
- Ścieżka edukacyjno – rekreacyjna w Zabrzu Rokitnicy – „Gajdzikowe Górki”,
- Nadleśnictwo Rudziniec,
- Nadleśnictwo Brynek,
- Zespół Parków Krajobrazowych Województwa Śląskiego,
- Ośrodek Edukacji Ekologicznej w Mikołowie – Górnośląski Ogród Botaniczny
- Zespoły przyrodniczo – krajobrazowe:
 - Dolina Potoku Rokitnickiego
 - Dolina Potoku Mikulczyckiego,
 - Dolina Bytomki,
 - Dolina Czarniawki,
- Użytki ekologiczne, takie jak:

- Stawy w Grzybowicach,
- Las nad Potokiem w Rokitnicy,
- Stawy Mikulczyckie,
- Park w Mikulczycach przy ul. Parkowej,
- Staw w Biskupicach,
- Potok i stawy w Porębie Wsi,
- Park im. Pileckiego,
- Staw w Makoszowach,
- Las w Kończycach,
- Park Leśny,
- Glinianki przy Miejskim Ogrodzie Botanicznym,
- 19 „obszarów ochrony lokalnej” – rozumianych jako obszary charakteryzujące się istotnymi walorami przyrodniczymi, które w przyszłości mogą się stać ważnym uzupełnieniem sieci ekologicznej miasta,
- 21 drzew proponowanych do ochrony jako pomniki przyrody i 2 zespoły alejowe
- Park Śląski z Ogrodem Zoologicznym.

10.1.3. Edukacja ekologiczna prowadzona przez organizacje pozarządowe.

W Zabrzu, jak i w subregionie, są aktywnie działające organizacje, które w swoim statucie i zakresie działań mają wpisaną edukację ekologiczną.

Należą do nich:

- PTTK O/Zabrze,
- Związek Harcerstwa Polskiego – Hufiec Zabrze,
- Polski Klub Ekologiczny w Zabrzu - Okręg Górnośląski,
- Stowarzyszenie „MISERICORDIA” – Wszechnica Zabrzeńska i Uniwersytet III Wieku,
- Stowarzyszenie Lokalnej Salezjańskiej Organizacji Sportowej „SPLOT-SPORT”,
- Stowarzyszenie Ekologiczno – Kulturalne Klub Gaja z Bielska Białej,
- Liga Ochrony Przyrody – Oddział w Katowicach,
- Centrum Dziedzictwa Przyrody Górnego Śląska,
- i inne, patrz [http:// www.2013.przyroda.katowice.pl](http://www.2013.przyroda.katowice.pl)

10.1.4. Edukacja ekologiczna nieformalna i mimowolna prowadzona przez inne podmioty.

Edukację ekologiczną nieformalną i często mimowolną prowadzą różne instytucje i firmy w Zabrzu, takie jak: Muzeum Górnictwa Węglowego, Centrum Edukacji Ekologicznej przy Miejskim Ogrodzie Botanicznym, Zabrzeńskie Przedsiębiorstwo Energetyki Ciepłej Sp. z o.o., Zabrzeńskie Przedsiębiorstwo Wodociągów i Kanalizacji, ASA Eko – Polska Sp. z o.o. - MPGK, Miejski Ośrodek Sportu i Rekreacji, Tauron, Fortum.

Wiedzę ekologiczną można poszerzać także za pośrednictwem wydawanych czasopism edukacyjnych, do których należą:

- kierowane do nauczycieli - „Aura”,
- specjalistyczne - „Ekonatura”,
- turystyczne – „Na szlaku”,
- strony tematyczne w górnośląskich gazetach codziennych: „Gazeta Wyborcza”, „Dziennik Zachodni”,
- strony tematyczne w czasopiśmie „Nasze Zabrze Samorządowe”,
- pisma lokalne: „Głos Zabrze i Rudy Śląskiej”, „Nowiny Zabrzeńskie”, „Gazeta Miejska” – wydanie zabrzeńskie.

Niebagatelną rolę w edukacji mimowolnej odgrywają media.

Edukacja ekologiczna zajmuje ważne miejsce w wydaniu telewizji lokalnej - GTV bądź regionalnej TVP3, TVR, TVS. Często gośćmi w Zabrzu są reporterzy TVP Info, TVP Katowice.

Ogólnodostępne są w skali globalnej strony internetowe:

BIP Zabrze

www.um.zabrze.pl

www.Zabrze.pl

www.nasze miasto.pl

oraz strony gazet lokalnych.

10.2. Ośrodki Edukacji Ekologicznej

Najważniejszymi ośrodkami edukacji ekologicznej dla miasta Zabrze są:

1. Centrum Edukacji Ekologicznej przy Miejskim Ogrodzie Botanicznym w Zabrzu,
2. Nadleśnictwo Rudziniec,

3. Nadleśnictwo Brynek,
4. Zespół Parków Krajobrazowych Województwa Śląskiego,
5. Centrum Dziedzictwa Przyrody Górnego Śląska,
6. Park Śląski z Ogrodem Zoologicznym.

Centrum Edukacji Ekologicznej przy Miejskim Ogrodzie Botanicznym w Zabrzu współpracuje z naukowcami Uniwersytetu Śląskiego i Politechniki Śląskiej, nauczycielami doradcami metodycznymi, ekspertami i nauczycielami z placówek oświatowych miasta Zabrze.

10.3. System finansowania edukacji ekologicznej i edukacji dla zrównoważonego rozwoju.

Podstawowym źródłem finansowania zadań z zakresu edukacji ekologicznej na poziomie lokalnym jest budżet Miasta.

Na poziomie regionalnym nadal pozostają środki Wojewódzkiego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej w Katowicach.

Uzupełnieniem są środki pochodzące z innych funduszy celowych oraz środki własne realizatorów edukacji ekologicznej.

Centrum Edukacji Ekologicznej przy Miejskim Ogrodzie Botanicznym w Zabrzu na działania otrzymuje środki finansowe z budżetu miasta Zabrze. Na program ochrony środowiska i gospodarki odpadami do odpowiednich wydziałów urzędu, instytucji czy placówek oświatowych przekazywane są środki finansowe z budżetu miasta Zabrze.

Na niektóre programy edukacyjne pozyskiwane są środki finansowe z Wojewódzkiego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej w Katowicach.

10.4. Plan działań

Wzrost umiejętności edukatorów i rozwój bazy służącej edukacji ekologicznej jest celem koncentrującym się na rozwoju umiejętności osób, głównie nauczycieli, zaangażowanych w edukację ekologiczną i dostarczenie im niezbędnej wiedzy do

prowadzenia zajęć z zakresu edukacji ekologicznej w sposób ciekawy i wykorzystujący walory przyrodnicze gminy. Podkreślić należy również konieczność podejmowania działań inwestycyjnych w infrastrukturę edukacyjną, a więc ścieżki edukacyjne terenowe, doposażenie szkół, organizację pracowni ekologicznych, utworzenie Centrum Edukacji Ekologicznej jako samodzielnej jednostki organizacyjnej gminnej.

Pilne zadania to:

- cykl szkoleń i warsztatów z zakresu prowadzenia zajęć terenowych dla nauczycieli i edukatorów,
- utworzenie ścieżek edukacyjno- terenowych,
- prowadzenie zajęć terenowych dla uczniów,
- wykonanie pieszych i rowerowych ścieżek dydaktycznych na terenie miasta,
- stworzenie bazy danych w zakresie pomocy dydaktycznych i księgozbioru.

Podnoszenie poziomu prowadzonej edukacji ekologicznej poprzez wykorzystanie nowoczesnych pomocy edukacyjnych Centrum Edukacji Ekologicznej przy Miejskim Ogrodzie Botanicznym lub ośrodków edukacji ekologicznej z ościennych gmin.

Zadania realizowane są zgodnie z planami edukacyjnymi gminnych jednostek oświatowych.

Natomiast w tabeli 3 przedstawiono zadania dla odpowiednich sektorów w obszarze realizacji kierunku „Racjonalne wykorzystanie i rozwój bazy służącej edukacji ekologicznej”.

Tabela 3. Zadania w zakresie „Racjonalne wykorzystanie i rozwój bazy służącej edukacji ekologicznej” dla odpowiednich sektorów.

Sektor	Działanie
	1. Włączenie w realizację Programu Edukacji Ekologicznej imprezy „Dzień Nauki”. 2. Dokonanie inwentaryzacji istniejących ośrodków edukacji ekologicznej, zielonych szkół, projektów i programów. 3. Promowanie aktywnych na polu edukacji ekologicznej placówek oświatowych, także niepublicznych. 4. Promowanie i wspieranie aktywnych nauczycieli na polu edukacji ekologicznej.

Oświata	5. Tworzenie szerokiej i urozmaiconej w formie propozycji edukacji obywatelskiej, ekologicznej i dla zrównoważonego rozwoju – organizacja konferencji, seminariów, sesji stacjonarnych i terenowych, warsztatów, wystaw itp. 6. Kontynuacja edukacji ekologicznej i edukacji dla zrównoważonego rozwoju w aspekcie formalnym – zapewnienie ciągłości procesu edukacyjnego w placówkach oświatowych i oświatowo – wychowawczych. 7. Opracowanie materiałów edukacyjnych i publikacji o zasobach przyrodniczych, historycznych i kulturowych gminy – aktualizacja istniejących i opracowywanie nowych artykułów, publikacji, wydawnictw itp., opracowywanie materiałów dydaktycznych i metodycznych do istniejących i tworzonych ścieżek. 8. Uzupełnianie wyposażenia bazy w sprzęt i pomoce potrzebne do prowadzenia edukacji ekologicznej i dla zrównoważonego rozwoju - planowanie w projektach środków na wzbogacenie w sprzęt, pomoce naukowe i inne doposażenie, tworzenie sal bądź kątek tematycznych np. w szkołach, CEE MOB, nadleśnictwach, opracowywanie specjalistycznej oferty edukacyjnej. 9. Finansowanie zadań ze środków własnych przy sięganiu po środki finansowe z różnych źródeł, zachęcanie do wsparcia przez samorządy lokalne, WFOŚiGW w Katowicach, NFOŚiGW i inne.
	1. Wspieranie zakupu sprzętu i pomocy oraz doposażenia placówek (przedszkoli i szkół) i organizacji prowadzących edukację ekologiczną. 2. Wspieranie podnoszenia kwalifikacji nauczycieli i edukatorów.

Samorząd	3. Upowszechnianie informacji o zasadach korzystania z funduszy ochrony środowiska (wojewódzkich, ogólnopolskich) oraz funduszy unijnych. 4. Pomoc przy usamodzielnianiu się Centrum Edukacji Ekologicznej – pomoc przy opracowywaniu koncepcji funkcjonowania, identyfikacji źródeł finansowania. 5. Organizacja i finansowanie terenowej infrastruktury edukacyjnej. 6. Wspieranie rozwoju bibliotek publicznych, w tym uzupełnianie księgozbiorów nowościami wydawniczymi i prenumeratą czasopism o tematyce ekologicznej. 7. Wprowadzenie programu małych dotacji dla beneficjentów z różnych sektorów na małe inicjatywy z zakresu edukacji ekologicznej. 8. Uczestnictwo w indywidualnej ochronie środowiska i gospodarce odpadami realizowane w gospodarstwach domowych poprzez zaangażowanie w działania programowe edukacji ekologicznej i dla zrównoważonego rozwoju. Prowadzenie zintegrowanej edukacji dotyczącej gospodarki odpadami – kontynuowanie długofalowego programu edukacyjnego. 9. Identyfikacja i znakowanie obiektów przyrody o szczególnych walorach oraz obiektów kultury – karty paszportowe i opisy, dokumentacja fotograficzna, graficzna, filmowa, przygotowanie map, folderów, ulotek itp. 10. Budowa samodzielnego Centrum Edukacji Ekologicznej w oparciu ośrodki unijne. 11. Zapewnienie środków finansowych poprzez zachęcanie do sięgania po środki finansowe z różnych źródeł.

Organizacje pozarządowe	1. Współpraca z Centrum Edukacji Ekologicznej przy Miejskim Ogrodzie Botanicznym jako koordynatorem lokalnym. 2. Rozwój terenowej infrastruktury edukacyjnej, miejsc do edukacji terenowej oraz tworzenia ośrodków edukacji ekologicznej. 3. Wsparcie strukturalne dla organizacji pozarządowych – konkursy. 4. Rozwój bazy informacyjnej sektora pozarządowego (m.in. internet, bazy danych, multimedia). 5. Doskonalenie partnerskiej współpracy organizacji pozarządowych służącej rozwijaniu aktywności społecznej, wrażliwości przyrodniczej i środowiskowej poprzez współtworzenie lokalnej bazy danych i przygotowywania we współpracy materiałów edukacyjnych.
Jednostki zarządzające obszarami chronionymi i leśnymi, Miejskim Ogrodem Botanicznym oraz Śląskim ZOO	1. Kontynuowanie działań uświadamiających konieczność tworzenia i ochrony obszarów cennych przyrodniczo – przygotowanie artykułów i felietonów, wyszukiwanie i opracowywanie informacji, przygotowanie map, folderów tematycznych, tablic informacyjnych, ulotek itp. 2. Rozwój, modernizacja i utrzymanie obiektów oraz infrastruktury edukacyjnej we właściwym stanie – wymaganym standardzie technicznym dla potrzeb tejże edukacji, w tym tzw. punkty edukacyjne. 3. Udostępnianie bazy edukacyjnej w celu wspierania edukacji nauczycieli w formie warsztatów ekologicznych, seminariów itp. 4. Uzupełnianie wyposażenia w pomoce dydaktyczne, naukowe, sprzęt i materiały do prowadzenia edukacji ekologicznej wraz z odpowiednim utrzymaniem infrastruktury informacyjno – edukacyjnej w tym oznakowania tablic informacyjnych.

	5. Udostępnienie bazy edukacyjnej i infrastruktury dla potrzeb społeczności lokalnej, szkół, władz administracji państwowej i samorządowej. 6. Poszerzanie wiedzy ekologicznej, zasad zrównoważonego rozwoju i problemów edukacji leśnej nauczycieli – szkolenia, warsztaty, sesje i seminaria terenowe w bioregionie. 7. Identyfikacja i znakowanie obiektów przyrody o szczególnych walorach oraz obiektów kultury – karty paszportowe i opisy, dokumentacja fotograficzna, graficzna, filmowa, przygotowanie map, folderów, ulotek itp. 8. Rozwijanie świadomości ekologicznej, szerzenie idei i zasad zrównoważonego rozwoju poprzez realizację edukacji ekologicznej i dla zrównoważonego rozwoju w aspekcie nieformalnym – kontynuowanie działalności Centrum Edukacji Ekologicznej przy Miejskim Ogrodzie Botanicznym z przygotowaniem i opracowaniem koncepcji usamodzielnienia Centrum z wyprowadzeniem go poza obręb Miejskiego Ogrodu Botanicznego.
Przedsiębiorstwa, w tym firmy branżowe	1. Zwiększenie roli wiedzy i ekoinnowacyjności w procesie rozwoju gospodarczego i społecznego Miasta – preferowanie podmiotów gospodarczych stosujących nowoczesne, przyjazne dla środowiska technologie. 2. Polityka zmierzająca do racjonalnego korzystania ze środowiska i jego zasobów poprzez wspomaganie zaopatrzenia placówek oświatowych w odpowiedni sprzęt edukacyjny. 3. Tworzenie systemu szkoleń i doradztwa dotyczącego „zielonych miejsc pracy”. 4. Tworzenie i wykorzystanie infrastruktury wspierającej i dopełniającej edukację ekologiczną, przyrodniczą

	i środowiskową (ścieżki przyrodnicze, leśne i dydaktyczne, szlaki turystyczne, rowerowe, punkty obserwacyjne itp.) 5. Wspieranie działań gospodarstw agroturystycznych i ekologicznych w kierunku wykorzystania ich bazy dla edukacji ekologicznej i dla zrównoważonego rozwoju – przygotowanie informacji o możliwości skorzystania z oferty takich gospodarstw, szkolenia dla osób wyrażających chęć zajęcia się agroturystyką.
Media	1. Wykorzystanie wydawnictw i publikacji medialnych dotyczących ekologii w ośrodkach edukacyjnych oraz punktach informacyjnych. 2. Przygotowanie i aktualizacja bazy kontaktowej mediów dla potrzeb edukacji ekologicznej i monitoring informacji medialnych dotyczących tematów ekologicznych (w tym przegląd prasy). 3. Poszerzanie zawartości funkcjonujących oraz tworzenie nowych stron internetowych związanych z działalnością edukacyjną i realizacją projektów i programów, przygotowywanie komunikatów, artykułów i felietonów itp. 4. Opracowanie i wdrożenie konkursu dla mediów na dofinansowanie edukacji ekologicznej prowadzonej przez prasę, radio i TV.

Partnerzy:

Władze samorządowe, nadleśnictwa, MOB, Centrum Edukacji Ekologicznej przy MOB, szkoły, placówki opiekuńczo – wychowawcze, placówki edukacji ekologicznej, edukacji leśnej, kultury, organizacje pozarządowe, lokalni przedsiębiorcy, rolnicy i osoby prywatne.

Odbiorcy działań:

Mieszkańcy Zabrza, przybysze i turyści. Uczestnicy poszczególnych działań, jednocześnie jako odbiorcy. Widzowie lokalnych telewizji i czytelnicy lokalnych czasopism, internauci.

Jednostki odpowiedzialne za realizację tych zadań to: Gmina oraz uczestnicy programu.

Źródła finansowania: budżet Miasta, wkład rzeczowy Miasta oraz uczestników Programu, środki własne jednostek oświatowych, fundacji, przedsiębiorstw itp., środki zewnętrzne.

Koszty zależne od bardzo wielu czynników, a w szczególności od środków zewnętrznych, na obecnym etapie trudne do oszacowania.

W świetle powyższych zadań, szczególnie istotnym narzędziem prowadzenia edukacji ekologicznej jest ośrodek edukacji ekologicznej, np. w Zabrze - Centrum Edukacji Ekologicznej przy Miejskim Ogrodzie Botanicznym.

Dla Centrum Edukacji Ekologicznej w 2010 roku złożono wniosek o dofinansowanie w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Śląskiego na lata 2007 – 2013 projektu pod nazwą „Budowa Centrum Edukacji Ekologicznej w Zabrzu”.

W chwili obecnej projekt ten jest na trzecim miejscu listy rezerwowej.

Projekt dotyczy budowy „Centrum Edukacji Ekologicznej” w istniejących pawilonach zlokalizowanych na terenie Kąpieliska Leśnego w Zabrzu Maciejowie przy ul. Srebrnej 10 na działce 42/16 (zmiana sposobu użytkowania).

W przypadku nieuzyskania tego dofinansowania ze środków niewykorzystanych za okres finansowania 2007-2013, przygotowany zostanie nowy wniosek.

Żeby działania na rzecz podnoszenia poziomu edukacji ekologicznej pogłębiać, należy dążyć do efektywnego wykorzystania istniejących materiałów edukacyjnych w placówkach oświatowych i w Centrum Edukacji Ekologicznej przy Miejskim Ogrodzie Botanicznym oraz ich uzupełniania z uwzględnieniem dostępności do zróżnicowanej oferty tematycznej oraz dostępności komunikacyjnej.

Centrum Edukacji Ekologicznej może być prowadzone przez podmioty z różnych sektorów: administracji publicznej, samorządu, organizacji pozarządowych.

W chwili obecnej prowadzone jest Centrum Edukacji Ekologicznej jako oddział Miejskiego Ogrodu Botanicznego. Dla rozwoju oferty edukacyjnej istotne jest właściwe wykorzystanie Centrum. Ważnym jest, aby Centrum posiadało: wieloletni program działania, niezbędną infrastrukturę oraz stałą odpowiednio wykształconą pod względem merytorycznym i dydaktyczno-metodycznym kadrę. Zwiększona powinna być dostępność infrastruktury edukacyjnej dla osób niepełnosprawnych, jak również należy zorganizować ofertę edukacyjną wraz z niezbędną infrastrukturą dla potrzeb edukacji ekologicznej dzieci specjalnej troski.

XI. EWALUACJA I PODSUMOWANIE

Prezentowany Program Edukacji Ekologicznej dla Miasta Zabrze na lata 2013 – 2020 uwzględnia dotychczasowe bogate osiągnięcia miasta w tym zakresie, a jednocześnie rysuje spójną wizję kolejnych lat działalności na rzecz edukacji dla zrównoważonego rozwoju.

Edukacja to przekazywanie i nabywanie wiedzy, umiejętności oraz wartości. Edukacja pozwala nam zrozumieć siebie, bliskie nam osoby oraz relacje z dalszym otoczeniem. Pomaga zrozumieć świat, w którym żyjemy.

Dzięki edukacji ludzie na całym świecie mają szansę na lepszą przyszłość. Edukacja jest fundamentem kreowania zrównoważonego rozwoju.

Istotą edukacji dla zrównoważonego rozwoju jest dążenie do osiągnięcia równowagi pomiędzy społecznym i ekonomicznym dobrem oraz kulturą, tradycją i ochroną zasobów naturalnych Ziemi.

Edukacja na rzecz zrównoważonego rozwoju podkreśla potrzebę respektowania godności ludzkiej, poszanowania różnorodności, ochrony środowiska naturalnego i zasobów naszej Ziemi.

Ideałem, do którego należy dążyć, jest zapewnienie każdemu człowiekowi możliwości kształcenia zgodnego z jego uzdolnieniami z jednoczesnym uświadomieniem wartości, bez których niemożliwy byłby zrównoważony rozwój społeczny.

Skuteczną realizację zapisów Programu umożliwi:

1. Przyjęcie *Programu edukacji ekologicznej dla Miasta Zabrze na lata 2013 – 2020*, przez edukację do zrównoważonego rozwoju jako dokumentu określającego kierunki rozwoju edukacji ekologicznej i edukacji dla zrównoważonego rozwoju realizowanego w mieście Zabrze.
2. Rozpowszechnienie i promocja treści zawartych w Programie poprzez umieszczenie go na stronie internetowej BIP i Centrum Edukacji Ekologicznej przy Miejskim Ogrodzie Botanicznym oraz przekazanie Programu w formie elektronicznej i drukowanej do wszystkich placówek oświatowych i opiekuńczo – wychowawczych, właściwym instytucjom i organizacjom pozarządowym, firmom branżowym zajmującym się edukacją ekologiczną.
3. Dalsze zapewnienie środków finansowych do realizacji zadań edukacji ekologicznej i edukacji dla zrównoważonego rozwoju z pozyskiwaniem środków zewnętrznych w mieście Zabrze.

4. Koordynacja prac na rzecz realizacji Programu sprawowana przez Wydział Oświaty w porozumieniu z Wydziałem Ekologii, Wydziałem Infrastruktury Komunalnej (CEE MOB) Urzędu Miejskiego w Zabrzu.
5. Kontynuowanie ścisłej współpracy z właściwymi instytucjami, organizacjami pozarządowymi i przedsiębiorstwami.
6. Wewnętrzna ocena realizacji Programu sprawowana przez Urząd Miejski w Zabrzu, który rozpatruje okresowe sprawozdania, weryfikuje zadania i stosowane instrumenty oraz przygotowuje raport wraz z wnioskami dotyczącymi aktualizacji Programu na konferencję oceniającą.
7. Społeczna ocena, weryfikacja i aktualizacja Programu dokonywana podczas konferencji organizowanej co dwa lata, najpóźniej do 20 czerwca w danym roku. Jest to jednocześnie sesja młodych ekologów, radnych Rady Miasta Zabrze, radnych samorządów lokalnych, przedstawicieli społeczności szkolnych, naczelników odpowiednich wydziałów Urzędu Miejskiego w Zabrzu, przedstawicieli organizacji pozarządowych współuczestniczących w realizacji Programu, przedstawicieli jednostek i instytucji istotnych dla procesu realizacji programu w mieście Zabrze, przedstawicieli firm branżowych.
8. Upowszechnienie informacji wśród społeczności lokalnej o postępie i efektach edukacji ekologicznej i edukacji dla zrównoważonego rozwoju za pomocą wszelkich dostępnych kanałów komunikacji społecznej (prasowej, telewizyjnej, elektronicznej, spotkań środowiskowych).
9. Przeprowadzenie badań dla lepszej oceny realizacji zadań Programu (ankiety, sondaże, analizy).
10. Stosowanie wskaźnikowego systemu monitorowania pozwalającego na sprawdzenie osiągniętych rezultatów na podstawie zebranych danych liczbowych od odpowiednich instytucji i organizacji.

Warunkiem koniecznym do spełnienia jest nieustanny monitoring jakości procesu kształcenia.

Nadanie właściwej rangi edukacji dla zrównoważonego rozwoju w środowiskach lokalnych jest ze wszech miar pożądane i stanowi jeden z istotnych gwarantów zmiany świadomości ludzi, a tym samym lepszych szans dla kolejnych pokoleń mieszkańców Ziemi.

Edukacja ekologiczna jest dziedziną, w której na efekty powziętych działań należy czekać latami. Ważny jest zarówno wzrost świadomości ekologicznej dzieci, młodzieży, jak i dorosłych. W warunkach ograniczoności środków trzeba wybierać priorytetowe zadania spośród grupy wszystkich do wykonania. Edukacja ekologiczna jest zależna od wielu różnych podmiotów, którym w demokratycznym państwie trudno jest narzucić politykę działania na tym polu. Stosunkową elastyczność wykazują tutaj szkoły. Trudniej jest wyrzeć pewne posunięcia na masmediach albo pozarządowych organizacjach proekologicznych. Wprowadzanie edukacji ekologicznej w tych podmiotach powinno odbywać się na zasadzie współpracy, dialogu i osiągania wspólnych celów. Priorytety zależą głównie od całościowej wizji rozwoju kraju, województwa śląskiego, jak i miasta.

Głównym priorytetem w zakresie edukacji ekologicznej jest wykształcenie świadomości ekologicznej u przeważającej części społeczeństwa. Priorytetem jest także konieczność wykształcenia w społeczeństwie przekonania o słuszności myślenia i działania według zasad zrównoważonego rozwoju. Cel ten musi być rozłożony na szereg lat, ponieważ edukacja ekologiczna jest dziedziną, w której na efekty należy czekać w długim horyzoncie czasowym. Chcąc zintensyfikować ten proces należy eliminować działania nieefektywne i starać się poszerzać zakres o nowe, wcześniej sprawdzone formy.

Realizacja planowanych działań umożliwi promocję Miasta Zabrze jako ośrodka o wysokich walorach przyrodniczych, turystycznych oraz edukacyjnych. Cykliczne spotkania oraz koordynacja działań poprzez dialog zaangażowanych instytucji są koniecznym warunkiem dobrego funkcjonowania Programu.

Nie można pominąć ważnego działania, jakim jest ewaluacja i system monitorowania Programu Edukacji Ekologicznej, których celem będzie pozyskanie informacji o poziomie wiedzy i umiejętności dzieci, młodzieży i dorosłych w zakresie edukacji ekologicznej oraz skuteczności metod i technik aktywności wprowadzonych do zajęć z nimi.

Należałoby sprawdzić, czy propagowane przez program działania stosowane są przez mieszkańców Zabrze w każdym wieku, w życiu codziennym.

Należy przede wszystkim skupić się na:

- poziomie wiedzy i umiejętności dzieci, młodzieży i dorosłych,
- aktywnej postawie wobec ochrony przyrody, środowiska,
- postrzeganiu koncepcji Programu przez mieszkańców Miasta.

Proponujemy następujące narzędzia ewaluacji:

- obserwacje zachowań dzieci i młodzieży, dorosłych uczestników w trakcie zajęć, gier, zabaw,
- rozmowy indywidualnej (np. arkusz rozmowy z dzieckiem dla dzieci przedszkolnych i z klas I, II, III),
- testów obrazkowych, puzzli itp.,
- ankiet,
- informacji zwrotnej od rodziców dotyczącej wpływu Programu na zachowania ekologiczne dzieci i młodzieży oraz ich samych w życiu codziennym.

Wyniki ewaluacji pozwolą na określenie przydatności Programu oraz dadzą wskazówki do jego uzupełnienia czy zmodyfikowania.

Ze względu na dużą liczbę osób biorących udział w realizacji programu, istnieje obawa związana z dotrzymaniem realizacji terminów zgodnie z ustalonym harmonogramem.

Biorąc jednak pod uwagę fakt, iż program jest projektem w ramach edukacji dla wszystkich poziomów kształcenia, zawarte w nim zadania mogą być realizowane w dowolnej kolejności i czasie, a także mogą być modyfikowane i dostosowywane do bieżących możliwości placówki oświatowej, terminarza osób wspomagających realizację programu oraz aktualnych potrzeb organizacyjnych.

Wszelkie ewentualne zmiany w programie nie wpłyną jednak na wyznaczone w nim cele, treści i efekty.

11.1. Wskaźnikowy system monitorowania celów programu.

Odpowiednie formy instytucjonalne mają zapewnić sprawny proces wdrażania i monitoringu programu.

Ocenie postępów realizacji programu będzie służyć wskaźnikowy system monitorowania, który na podstawie zebranych danych liczbowych (stanowiących wskaźniki) pozwala sprawdzić osiągnięte rezultaty. Każdemu celowi zostały przypisane odpowiednie wskaźniki, których źródłem informacji będą instytucje i podmioty odpowiadające za wdrożenie programu.

Cel	Wskaźniki	Źródła informacji
Podnoszenie świadomości ekologicznej mieszkańców Zabrze	1. Liczba szkoleń i frekwencja na szkoleniach z pisania projektów	Urząd Miasta – Wydział Oświaty, Wydział Ekologii, placówki oświatowe i opiekuńczo - wychowawcze
	2. Nakłady przeznaczone na edukację ekologiczną i dla zrównoważonego rozwoju przez Miasto, WFOŚiGW Katowice	Urząd Miasta - Wydział Ekologii
	3. Ilość osób korzystających z działań Centrum Edukacji Ekologicznej	CEE MOB Zabrze
	4. Ilość i zasięg lokalnych i regionalnych wydarzeń edukacyjnych (wystawy, konkursy, prelekcje, imprezy itd.)	Urząd Miasta, CEE MOB, organizacje pozarządowe, media
	5. Ilość osób biorących udział w konkursach, akcjach, kampaniach, projektach edukacyjnych	Jednostki oświatowe
	6. Ilość zebranych surowców wtórnych przez jednostki oświatowe	Jednostki oświatowe, firma odbierająca odpady komunalne
	7. Ilość szkoleń, warsztatów, seminariów, konferencji dla	Jednostki Oświatowe, Urząd

	nauczycieli i edukatorów	Miasta, CEE MOB
Rozwój współpracy międzysektorowej i dialogu społecznego	1. Ilość informacji o edukacji na stronach Urzędu Miejskiego	Urząd Miejski – Wydział Kontaktów Społecznych
	2. Ilość spotkań wymiany doświadczeń dla nauczycieli i edukatorów	Jednostki oświatowe, CEE MOB, Urząd Miejski – Wydział Oświaty, Wydział Ekologii
	3. Ilość stron www poświęconych edukacji ekologicznej założonych przez inne podmioty	Jednostki oświatowe, organizacje pozarządowe, przedsiębiorstwa
	4. Ilość międzysektorowych konferencji i warsztatów wymiany doświadczeń poświęconych edukacji ekologicznej	Jednostki oświatowe, przedsiębiorstwa, organizacje pozarządowe i inne
	5. Ilość informacji w prasie lokalnej i regionalnej	Urząd Miejski – Wydział Kontaktów Społecznych
	1. Nakłady na działania CEE MOB	Urząd Miejski – Wydział Infrastruktury Komunalnej
	2. Ilość przyrodniczych ścieżek edukacyjnych	Urząd Miejski – Wydział Ekologii, Wydział Oświaty, Miejski Ogród Botaniczny, organizacje

Racjonalne wykorzystanie i rozwój bazy służącej edukacji ekologicznej		pozarządowe
	3. Nakłady wydawnictw poświęcone edukacji ekologicznej i zasobom przyrodniczym na terenie Miasta	Urząd Miejski
	4. Powstanie bazy danych o działalności w zakresie edukacji ekologicznej	CEE MOB, organizacje pozarządowe
	5. Ilość i jakość szkoleń podnoszących kwalifikacje osób prowadzących edukację ekologiczną	Urząd Miejski – Wydział Oświaty, Centrum Edukacji Ekologicznej

Zaprezentowana forma zarządzania i monitoringu Programu Edukacji Ekologicznej dla miasta Zabrze na lata 2013 – 2020, przez edukację do zrównoważonego rozwoju jest oparta na:

- systematycznym i ciągłym monitoringu etapu wykonawczego;
- uspołecznieniu procesu edukacyjnego i apolitycznym traktowaniu go przez zmieniające się władze samorządowe;
- dostosowywaniu działań do zmieniających się uwarunkowań i ich systematycznym aktualizowaniu.

Pozwala ona zapewnić pożądaną efektywność realizacji wyznaczonych celów Programu.

XII. LITERATURA

Wśród dokumentów wymieniono najbardziej istotne dla niniejszego opracowania.

1. Komisja Wspólnot Europejskich, Komunikat Komisji Rady, Parlamentu Europejskiego, Europejskiego Komitetu Ekonomiczno – Społecznego i Komitetu Regionów: Uwzględnianie kwestii zrównoważonego rozwoju w polityce UE w różnych dziedzinach: przegląd strategii Unii Europejskiej na rzecz zrównoważonego rozwoju – rok 2009.” Bruksela dnia 24.7.2009 KOM(2009) 400. Dokument dostępny na stronie internetowej:
<http://eurex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2009:0400:FIN:PL:PDF>.
2. Wykaz organizacji pozarządowych działających na terenie Miasta Zabrze – strona BIP Urzędu Miejskiego w Zabrzu.
3. „Narodowa Strategia Edukacji Ekologicznej Przez edukację do zrównoważonego rozwoju” 2001, Warszawa. Dokument dostępny na stronie internetowej:
http://www.mos.gov.pl/q2/big/2009_04/97b75873145cdf7e7695ed9573147c78.pdf.
4. Polska Strategia Edukacji Ekologicznej, Przyroda Polska, 1996, Dodatek nr 2/96 str. 3
5. „II Polityka Ekologiczna Państwa” Dokument dostępny na stronie internetowej:
http://www.mos.gov.pl/artukul/328_polityka_ekologiczna/338_polityka_ekologiczna_panstwa.html.
6. „Polityka Ekologiczna Państwa w latach 2009 – 2012 z perspektywą do roku 2016” dokument dostępny na stronie internetowej:
http://www.mos.gov.pl/artukul328_polityka_ekologiczna/338_polityka_ekologiczna_panstwa.html
7. „Strategia edukacji dla zrównoważonego rozwoju”. Dokument dostępny na stronie internetowej:
http://www.mos.gov.pl/q2/big/2009_04/4f3f267429420f4dfcb32b98f1ac8605.pdf.

8. „Strategia Rozwoju Województwa Śląskiego 2000 – 2015” – przyjęta Uchwałą Sejmiku Województwa Śląskiego Nr I/24/1/2000 z dnia 25 września 2000 roku. Dokument dostępny na stronie internetowej:
http://bip.slaskie.pl?wpo/wpo_7.htm
9. Program Ochrony Środowiska dla Województwa Śląskiego do roku 2013 z uwzględnieniem perspektywy do roku 2018. Dokument dostępny na stronie:
http://www.slaskie.pl/index.php?grupa=408cid_menu=51
10. „Plan gospodarki odpadami dla Województwa Śląskiego 2014” – przyjęty Uchwałą Sejmiku Województwa Śląskiego Nr IV/25/1/2012 i wykonanie Nr IV/25/2/2012 z dnia 24 sierpnia 2012 roku. Dokument dostępny na stronie internetowej:
<http://www.slaskie/dokumenty/2012/08/29/1346244652.pdf>
11. „Strategia edukacyjna z zakresu ochrony środowiska dla społeczności miasta Zabrze”, październik 2005 rok + aktualizacja Strategii w 2010 r. (opracował Główny Instytut Górnictwa – Plac Gwarków 1, 40-166 Katowice)
12. Banaszuk P. i in.: W sercu przyrody. Parki narodowe i krajobrazowe województwa podlaskiego. Białystok 2000,
13. Brzeziński A.: Rady na odpady, czyli jak przeżyć inwazję śmieci. Białystok 1998,
14. Drągowski A. Faliński J., Lenart W., Macioszczyk A.: Podstawy ochrony środowiska. Warszawa 1994,
15. Górka K., Poskrobko B., Radecki W.: Ochrona środowiska. Problemy społeczne, ekonomiczne, prawne. Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne, Warszawa 1998.
16. Górka K., Poskrobko B., Radecki W.: Ochrona środowiska. Problemy społeczne, ekonomiczne, prawne. Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne, Warszawa 2001.
17. Haladyn K.: Ochronę środowiska rozpoczynamy od naszego domu. Wrocław 1992,
18. Jak samodzielnie poznawać przyrodę. pr. zbiorowa pod red. W. Stawińskiego. Warszawa 1992,
19. Jantra H.: Tajemniczy świat ziół. Warszawa 1996,

20. Karaczun Z.: Ochrona środowiska. Warszawa 1999,
21. Kotecka E.: Ochrona przed hałasem.
22. Korzeniowski A.: Ekologia zużytych opakowań. Poznań 1999,
23. Krah – Schmid M.: Podróż kropli wody. Poznań 1995,
24. Maurer G.: I ty chronisz środowisko. Kraków 1991,
25. Mierzwiński A.: 1000 słów o ekologii i ochronie środowiska. Warszawa 1991,
26. Patterman R.: Zabawy w naturze na każdą porę roku. Kielce 1999,
27. Poskrobko B.: Poznajemy tajemnice przyrody. Przewodnik spacerowania. Białystok 1999,
28. Skubała P., Kukowska I.: Zrozumieć przyrodę na nowo. 10 zasad jak uczyć o przyrodzie, by budować motywację do działań ekologicznych, Zeszyty Ekologiczne nr 1, Pracownia na rzecz Wszystkich Istot, Bystra 2010
29. Soida D. Kotynia T.: Edukacja ekologiczna w terenie - pomysły i pomoce. Kraków 1995,
30. Soida D.: Jak z klocków edukację budować. Kraków 1996,
31. Soida D.: Bądź mistrzem – przyjacielem, czyli edukacja ekologiczna na wesoło. Kraków 1996,
32. Sokołowski A. W.: Przyrodnicze obiekty chronione województwa białostockiego. Białystok 1991,
33. Szymanowicz M.: Klęska śmieciucha.
34. Szymanowicz M.: Odkrywam mój świat.
35. Szymańska M.: Ja i mój świat. Warszawa 1999,
36. Traczewska – Zych E., Wiśniewski C. Zielnik liści do samodzielnego zbierania i wklejania.
37. Walker J.: Katastrofy ekologiczne. Warszawa 1994,
38. Zygiel J.: ABC recyklingu.

XIII. ANEKS NR 1

.....
Pieczęć placówki oświatowej

Deklaracja udziału w Programie edukacji ekologicznej dla miasta Zabrze na lata 2013 – 2020, przez edukację do zrównoważonego rozwoju.

Rok szkolny

1. Placówka oświatowa (Nazwa)
.....
2. Dyrektor (imię i nazwisko)
.....
3. Szkolny koordynator Programu (imię i nazwisko)
.....
.....
4. Liczba nauczycieli wraz z koordynatorem klas wdrażających
Program w szkole
.....
5. Liczba uczniów klas realizujących Program w szkole
.....
6. Ewaluacja Programu i wręczenie uczniom nagród i butonów Śmieciojadki za udział w Programie odbędzie się na Konferencji Miejskiej poświęconej podsumowaniu działań w czerwcu 2014 roku

.....
.....
Data podpis i pieczęć dyrektora
placówki oświatowej

XIV. ANEKS NR 2

Arkusz Projektu /Programu

- a) Tytuł projektu/programu
- b) Rodzaj projektu/programu (czy jest to projekt/program edukacyjny długotrwały/cykliczny czy okazjonalny? Jaki jest jego charakter?: np. okazjonalne akcje edukacyjne nt. ekologii, projekty techniczne, opracowania, programy komputerowe, długotrwałe programy edukacyjne, konferencje, sympozja, seminaria, szkolenia, warsztaty, kursy, konkursy, wykłady, olimpiady, targi, kiermasze, wystawy, kampanie i inne)
-
-
-
-
- c) Termin realizacji projektu/programu
-
-
- d) Cele projektu
-
-
-
-
- e) Ogólna charakterystyka projektu/programu (max. 200 słów)
-
-
-
-
-
-
-
- f) Miejsce realizacji działań
-
-
- g) Liczba uczestników (przewidywani)

h) Organizator/ koordynator

.....
.....

i) Współorganizatorzy/partnerzy

.....
.....
.....

j) Ogólny budżet projektu/programu

.....
.....
.....

k) Kwota, którą placówka/organizacja/instytucja chciałaby wnioskować z Wydziału:

- Ekologii
- Oświaty
- Infrastruktury Komunalnej (Referat Odpadów)

.....

l) Przeznaczenie tegoż dofinansowania

.....
.....
.....

m) Inne źródła finansowania

.....
.....
.....
.....

Data:

Podpis i pieczęć dyrektora